

22300

295897

Bool.

229u

OSZK

Országos Széchényi-Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Bool.

229u

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

acc. Béih.

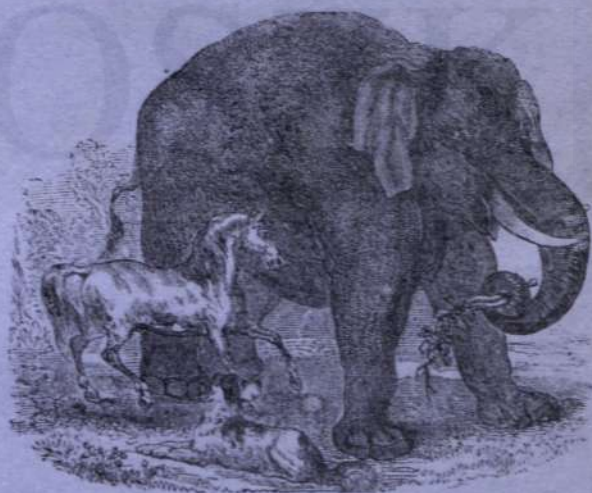
AZ
ÁLLATORSZÁG

KÉPEK BEN.

A MULATNI SZERETŐ IFJUSÁG HASZNÁLATÁRA

IRTA

SÁRVÁRI EÖRY ANDOR.

122 fametszvényyel.

PEST, 1863.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

22,309.
Ors. Széch.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

AZ

ÁLLATORSZÁG KÉPEKBEN.

Országos Széchényi Könyvtár

AZ
ÁLLATORSZÁG
KÉPEKBEN.

A MULATNI SZERETŐ IFJUSÁG HASZNÁLATÁRA

IRTA

SÁRVÁRI EÖRY ANDOR.

122 fémetszvénynyel.

PEST, 1863.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

295897

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés	1
Haszon	4
Az állatország	7
Az ember	15
Az alvás	26
A majom	31
A macska	42
Az orosz lány	49
A tigris	61
A hiúz	68
A farkas	71
A róka	79
A medve	88
Uzómászók	97
Ugrány	102
A mókus	110
A nyul	113
Az elefant	118
A disznó	130
A hód	137
A ló	142

	Lap
A szamár	154
A giraff	161
A szarvas	164
Az őz	176
A kecske	180
A juh	191
Az ökör	202
A tehén	207
A krokodil	215
A béka	221
Az eb	226

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

AZ

ÁLLATORSZÁG KÉPEKBEN.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Bevezetés.

Tanító. Egészen föl vagy hevülve kedves fiacskám, ugyan hol vettél részt oly izzasztó mulatságban?

Gyula. A szomszédban voltam Péter bácsi kertében.

Tanító. Ott jó helyen voltál, de mégis mit műveltél ott?

Gyula. A bokrokban madárfészket kutattam, a szabadban lépéket hajhásztam, s fogtam is.

Tanító. S mire használod föl a fogdosott állatkákat?

Gyula. A lepéket egybegyűjtöm, a madarkákat pedig kitömetem, s idővel kis gyűjteménynyé alakítom.

Tanító. Igen helyes a gondolat.— De tudsz-e már rendet különséget tenni állat és állat között? ismered-e az állatok teremtetésének célját, hasznát és szükségességét?

Gyula. Kedves tanító ur, én ezekben még igen hátra vagyok; még azon állatok ismeretéről is keveset szólhatok, melyeket naponkint szemlélhetek.

Tanító. Ismét helyesen válaszoltál; nyílt önvallomásod igen jó utra téríthet, ha türelem és kedvvel foglalkozol.

Gyula. Kedvem csak lenne, hanem a többiről nem merek kezeskedni. Megvallom őszintén a fiatalság rovására : hogy a gyermekek nem szoktak lenni türesek és kitartók.

Tanító. Az nem baj édes gyermekem, a türeést és kitartást meghozza maga a tárgy, melylyel foglalkozunk. Ha a gyermek oly tárgyak körül jár, melyek őt érdeklik, melyekben mulatságot talál, melyek vágyait kielégítik, kezeskedem érte, hogy türelem és kitartás nem hagyja el.

Gyula. A mondás igaz lehet; mert teszem én a lepék és madarokról még keveset tudok, mégis óraszámra is elfutosok, csakhogy egyet birtokomba ejthessek.

Tanító. Na látod okos gyermekem, magad bevallád, hogy van benned türelem és kitartás, pedig fáradozásodnak eddig nem volt egyéb célja, mint lepét vagy madarat fogni; mit fogsz mindent tenni akkor, majd ha az állatoknak faját, nemét, hasznosságát, életkorát, szóval az állatok teremtetésének célját úgy fogod ismerni, miként azt fiatal emberben a tanulási kor, férfiban a cselekvés megkívánja?

Gyula. Istenem! mily szívesen megtanulnám én mindezt.

Tanító. Na én nyújtok alkalmat kedves gyermek, de egyet előre meg kell ígéred.

Gyula. Ugyan mi lehet az tanító ur? én mindent ígérek.

Tanító. Én csak egyet kívánok, s ez abból áll: hogy olvasásban ne zavarj össze mindent, mindenkor egy tárgynál maradj, s addig ne fogj más tárgy tanulmányozásához, míg a fölvetett dologban nem vagy a lehetőségig jártas.

Gyula. Szavamat és kezemet adom hozzá.

Tanító. Már így most tisztában vagyunk.

Gyula. Én adott szavamnál maradok.

Tanító. Én pedig minden tárgynál addig foglak mulattatni, mígcsak be nem látom, hogy ott vagyok veled, hol lenni akarok.

Gyula. Alig várom, hogy már valamit halljak.

Tanító. Nagyon becsülöm benned az ártatlan kíváncsiságot, de egy kissé mégis megkísértem előre is türelmedet.

Gyula. Ugyan mi lehet az?

Tanító. Nem egyéb kedves gyermekem mint az, hogy mielőtt az állatokról beszélgetni kezdenénk: ismernünk kell a „Természetráajz“ nagyszerű fontosságát.

Gyula. Igaz, igaz; az nagyon jó lesz.

Tanító. Tehát miután ebben is megegyeztünk, tudnod kell kedves gyermekem, hogy legelsőbb is a Természetráajz, — nevezetesen pedig az „Állatország“ ismeretének mérhetlen hasznosságáról fogunk beszélgetni.

Gyula. Na én csupa szemfűl leendek.

Tanító. Azt a dolog fontossága is úgy kívánja.

Haszon.

A Természetrájk ismeretéből.

Tanító. Jertek körömbe szeretett hazámnak kedves gyermekei. Tán még gyengék vagytok nagy dolgokat megtanulni, de elég épek és elég érettek az Istennel társalkodni. A természet az Isten nagy temploma; ki abban örömmel buvárkodik: a mindenhatónak remekművei által magához az Istenhez emelkedik.

A természetnek minden mozzanata örök tanulság.

Jer tehát körömbe ifju sarjadék, szép és tanulságos dolgok ismeretére foglak elvezetni.

Tudod-e, mit tesz a természet műveiben gyönyörködni?

Gyula. Még ugyan nem tudom, de tudni és fölismerni szívem és lelkemből vágyakodom.

Tanító. Becsületes ember válik belőled gyermekem. Még nem ismertem természetbarátot, ki rossz ember lett volna.

Gyula. Annál nagyobb örömmel hallgatandok szavaidra.

Tanító. Én pedig készséges lélekkel vezetlek be az Isten templomába; mert jól tudom, hogy, ha a természetnek ez alkalommal csakegy országát járom is be veled, mire végére jutunk beszélgetésünknek, más lélekkel fogod az Isten műveit szemlélgetni.

Gyula. Már most valóban kíváncsi vagyok tudni, mit tesz tehát a természet műveiben gyönyörködni?

Tanító. Becsülöm figyelmeztetésedet, el is mondom ezennel:

A természet műveiben buvárkodni, annak egyes tárgyait fölismerni és kellőleg méltányolni tesz: *A mindenható Isten nagyságát, szeretetét, jóságát és bölcsességét akarni megismerni,* s ezen ismeret által lélekben magához a mindenség alkotójához emelkedni.

Gyula. Tehát a természettudomány egyszersmind lépcső az örök Isten imáadására.

Tanító. Ugy van kedves gyermekem. A természetnek minden állata, minden növénye, minden gyümölcse az isteni hatalomnak a mindenség oltárán ugyanannyi égő fáklyája. Férfi korodban akkor lész valóban tevékeny és szerencsés, ha már ifjabb éveidben megszokja szived az igaz érzést, szemed a tiszta látást. Szóval, minél járatosabbak vagyunk az Isten műveinek ismeretében: annál kötelességkézsőbbek leszünk tetteinkben.

Gyula. S ugy-e bizony tanító ur, ezen elszámolt lelki haszon mellett öröm és multság is ajánlkozik a természet szemlélésében?

Tanító. Ugy van kedves gyermekem; ismeretkörünk naponként tágul, eszméink szaporodnak, s ezek nyomán napi örömeink annál inkább gyarapodnak, minél szivesebben társalgunk a természeti dolgokkal. Lásd gyermekem már maga a tudás is mennyi örömet foglal magában: hát az mily gyönyör lehet, midőn a természet egyes országának bármily nevezetesebb tárgyáról kellő ismeret és avatottsággal szólhatunk?!

Hát ha még azt teszem hozzá, hogy fiatal embernek mindig nyílik alkalom valamely féreg, bogár vagy állatkáról szólni, s most gondoljuk hozzá, hogy nem ért a dologhoz, s társaságban levén, fölkéretik, hogy mondjon valamit.

Gyula. Mentsen Isten azon zavartól, mely engem semmivé tenne ily esetben.

Tanító. De gondoljuk el egyszersmind azon dicséretet és örömet, mely ily esetben a szakavatott fiatalra vár.

Gyula. Meghiszem bizony, hogy mindenki dicséri.

Tanító. Az csak máz barátocskám; de az öntudat, az ama részrehajlatlan bíró, mely elégtétet szolgáltat. S aztán ama hit, hogy a természetben semmi sincs kivetnivaló, semmi csekélység, nem vezet-e mindez az igaz és való apadhatlan forrásához? nem vezet-e az ur imáadására?

Gyula. Ugy van kedves tanító ur; igaza van, hogy oly komoly arczczal és fontossággal szól a természettudomány hasznosságáról.

Tanító. Most már látom, hogy megértettél, szívesen is mondok el mindent; de ez esetben mint mondtam, csak az állatországról szólandok.

Gyula. Jaj be szeretném tudni, hogy születnek, meddig élnek, vagy melyek szaporábbak, minő sajátságokkal birnak?

Tanító. Kíváncsiságod megelőzte tervemet, de mert a cél egy, szívesen elégitem ki vágyadat.

Gyula. Jaj mennyire örvendek kedves tanító ur, alig várom, hogy a dologhoz fogjunk.

Tanító. Na hát nem váraoztatlak, fogjunk a dologhoz, de most már figyelj jól, s gyakorold emlédet.

Az állatország.

A természettudománynak egyik nevezetes országába lépünk kedves gyermekeim. Bennünket ez már csak azért is nagyon érdekelhet, mert csupa élő lényekről szólandunk.

Gyula. Tehát több országa is van a természetrajznak?

Tanító. Van édes gyermekem három; első az *állatok országa*, melybe élő és önkényt mozgó lények tartoznak; ezek életnedv- és táplálék által tartatnak fenn, kifelé növekednek, és életműszeres testeknek neveztetnek. — Második a *növényország*, ennek tárgyaiban szintén van életnedv, belerők által szintén növekednek de érzés és önmozgással nem bírnak. — Harmadik az *ásványok országa*, ezek is élet és mozgás nélküli testek, de melyek nem belerő, hanem tapadás által gyarapodnak. Az első és második ország tárgyai életműszeres, a harmadiké életműszertelen testeknek neveztetnek.

Gyula. Kedves tanító ur csakugyan magam is látom, mily

hatalmas ur lehet az ég és föld alkotó Istene. — Egyért könyörögök, legyen szabad minden kételyemnél kérdést tennem.

Tanitó. Sőt kívánom és elvárom tőled jó gyermek.

Gyula. Elsőbb is szeretném tudni, mi neveztetik állatnak?

Tanitó. Mindaz, mi önmozgást tanusít, mi él és érez, mi helyről helyre képes indulni, állatnak mondatik.

Gyula. Tehát a röpke szunyog ép úgy állat mint a hatalmas elefánt, a kis czinke szintugy tökéletes remek, mint az óriási sas.

Tanitó. Helyesen vetted észre gyermekem, de ne feledd, hogy mi is csak állatok vagyunk.

Gyula. S csakugyan állat az ember?

Tanitó. Ugy van édesem, de ő okos állat, a legnemesebb teremtmény, sőt ura a földnek és minden állatnak.

Gyula. S az ember nem szokott visszaélni e jogával?

Tanitó. Azt ugyan nem lehet tagadni, de van ám törvény is, mely sujt és jutalmaz. Azért tanácsos már ifjabb éveinkben törvény és igazsághoz szoknunk : hogy másét ne bántssuk, magunkét becsüljük, s mindenkinek a magáét megadjuk. Ha így cselekszünk, nem élünk vissza ama joggal, melyet e földön Isten ránk ruházott.

Gyula. Tehát a földnek minden kincse az emberé nemde?

Tanitó. Igen, de a hatalomszabta törvények értelmében.

Gyula. Ezt nem értem.

Tanitó. Az ugy van gyermekem, hogy az „enyém“ és „tiéd“ között törvény szab határt. Az ember turhatja a földet, aknázhat kincseket, élvezheti a természetnek minden gyönyörét. Öröm és haszonra fordíthat minden állatot és növényt, de csak a maga birtokában, máséhoz nyulnia nem szabad.

Gyula. Hát az élvezet miben áll?

Tanitó. Abban, hogy szedi a legizletesebb gyümölcsöt, elfog-

dossa vagy lelövi a legjobb husú állatokat, sőt házában ipar és szorgalommal szaporítja, a madarakat, halakat hatalmába ejti, a vadont, tengert felkutatja, kincseit egybegyűjti, s mindazt felhasználja, mi becs vagy izben a közönségest felülmulja.

Gyula. Talán ezért nevezik az embert *okos állatnak*?

Tanító. Mert az ember eszmél és gondolkodik, mert cselekedetéről számol, mert jó és gonosz között választást tud tenni, mert emlékszik a multra, mert jelenből a jövőre is következtet, szóval mert eszes lény, okos állatnak mondatik.

Gyula. Már most értem, tehát mindaz, mi ezen kiváló saját-sággal nem bir *oktalan állatnak* mondatik; s az ember azért nevezetethetik *legnemesebb teremtménynek*, mert az oktalan állatok száma mondhatlan nagy, s mégis embernek adott Isten hatalmat a föld minden állatának parancsolni.

Tanító. Jól következtettél gyermekem.

Gyula. És ismernek már az emberek minden állatot?

Tanító. Dehogy ismernek gyermekem, dehogy; a buvárok mindig ujakat födöznek föl, s noha többet számolnak 10.000 nemnél, az eleven állatok ismerete évről évre fog szaporodni, mert a természet buvárok nem nyugosznak meg, míg tőkélyre nem jutnak. Jelenleg 5000 madarat, 1000 uszómászót, 6000 halat s több mint 60.000 férget ismernek.

Gyula. S ki táplál ennyi állatot?

Tanító. Ugyanazon mennyei atya, ki a világot teremtette, föntartja és kormányozza.

Gyula. Már most csakugyan hiszem, hogy mindez a mindenható Isten imádására vezet. És hol laknak ezen megszámit-hatlan sokaságu állatok?

Tanító. A földön, a víz- és földben.

Gyula. S miből áll táplálékuk?

Tanító. Némelyek növényekkel táplálkoznak, mások hus-

sal. De olyak is vannak, melyek föld, ganaj vagy más ocsmány tárgyakkal táplálkoznak. Nézd meg csak gyermekem a kacsát, ez valóságos tisztítója az udvarnak; a veréb pusztítja a hernyókat, a holló a dögöt, a mókus mogyoróban gyönyörködik.

Gyula. De vannak nemde ragadozó állatok is?

Tanító. Melyek más állatok husaiból élnek, azok *ragadozók*.

Gyula. Akkor a házi állatokat nagyon kell őrizni, nehogy a ragadozóknak martalékul essenek,

Tanító. Bölcsen intézkedett ebben is teremtőnk. A tyúk, lud, kácsa nyáron át egyre tojik, a sertés évenként 16-ot is kölke-

zik, a nyul 15-öt is fiadzik, míg ellenben a sas, farkas vagy más ragadozó állat évenként alig fiadzik hármat. — Aztán némely hussal élő állatok hasznosak is, mert a büzhödő állatmaradékokat is elpusztítják, melyek különben körünkben a léget elmérgecsitenék.

Gyula. S melyek az ilyenféle állatok ?

Tanító. A kutya, macska, farkas stb.

Gyula. Ugy-e bizony az állatok szintén látnak, hallanak, éreznek és szagolnak, sőt mint tudom némelyek beszélnek is?

Tanító. Sok állat lát, hall, szagol sőt hangot is ad, sok pedig nem ; beszélni azonban egy sem tud.

Gyula. Sőt — engedelmet, magam is hallottam már madarkákat beszélni.

Tanító. Annyit megengedek, hogy egyes szókat ki tudnak mondani; vagyis a sokszor hallott és betanult hangokat ismételik, de nem tudják, mit gagyoknak : míg az ember ért, s beszédét hangját tetszése szerint változtatja. Tehát értelem és beszéd csak az ember sajátja, izlés és érzés pedig minden állat tulajdona. Innét csak nevetlen vagy oly ember kinozza az állatokat, ki sem magát sem azokat nem ismeri.

Gyula. Főnebb azt mondá t. ur, hogy az emberek ipar és szorgalommal szaporítani is tudják az állatokat, ugyan miképen szaporodnak az állatok ?

Tanító. Némelyek eleven fiakat ellenek, melyek hasonlók magokhoz, minő a ló, tehén, juh, kutya stb. mások tojományból gyarapodnak, minők : a galamb, tyuk, lud kácsa.

Gyula. Ha jól fogtam fel a mondottakat, még sem szaporodnak egyformán az állatok ?

Tanító. Szaporaságban legfőbb tényező az élethosz. Mielőtt azonban erről szólnánk, valamire figyelmeztetni kívánnálak.

Gyula. Épen én akartam könyörögni valamiért, hogy t. i.

főnebb az állatok neméről szólván, honnét lehet az, hogy a férgeknel legnagyobb szám említettett, azoknak igen szaporáknak kell lenniök.

Tanító. Melyek szemétből származnak, legszaporábbak.

Gyula. Micsoda, szemétből származnak?

Tanító. Ugy van, olyan állatok is vagynak, ilyenek az egerék, bolhák, tetvek, legyek s egyéb férgek, de még rothadt tárgyakból is gyarapodnak, minő teszem a béka, szű; a test és ruha tisztátalansága is terem férgeket, a nedves szennyanyagot, t. i. a meleg megérleli, s különféle változásokon menvén keresztül, végre élő állattá válik.

Gyula. Ebből azt következtetem, hogy a test és ruha tisztaságára nagy figyelmet kell fordítanunk, s őrizkednünk oly emberektől, kik a tisztaságra nem sokat adnak.

Tanító. Az állatok szaporaságához még ezeket adom : némely állatok évenként többször és többet ellenek, mások kevésbbszer és kevésbbé szaporodnak.

Gyula. Ha jól tudnék következtetni, mondanék valamit.

Tanító. Nyilatkozzál szabadon gyermekem.

Gyula. A többször és többet ellök közé számítom a hasznos és házi állatokat : emezek közé a nem annyira szükségeseket.

Tanító. Eltaláltad; elsőik közé tartoznak a sertések, nyulak, galambok, tyukok, ebek; emezekhez a kigyók, viperák s mások.

Gyula. De a szaporodási időt nem lehet mindig tudni?

Tanító. Többnyire lehet tudni; azoknál pedig, melyek napi szolgálatunkra vannak, vagy haszonért növeltetnek, határozottan tudjuk. Így például: a juhok 5 hónapra, a szarvasok 8 hónapra, a tehén 9 hónapra, a sertés 60 napra, az eb, macska 50 napra ellik. Lásd gyermekem, mily bölcs csak ez egy pontban is a mindenhatónak elrendezése; általában ez az arány is: {minél

hasznosabb az állat, annál szaporább, minél kevésbé szükséges, annal ritkább.

Gyula. S a velünk nem élő vad állatok szaporodását szintén ellesték az emberek?

Tanító. Nagyrészt azokat is tudjuk. Példaul az elefant közönséges vélemény szerint két esztendőben egyszer, a farkas, medve, oroszlány minden három esztendőben egyszer ellik.

Gyula. Istenem, mily szép dolgok ezek, soha nem bocsátanám meg magamnak, ha nem sietnék ezeket megtanulni.

Tanító. Gyermeke, a ki tanulni akar ne is várakoztassa az időt.

S most, hogy beszélgetésünknek végére jussunk, mondjuk el még röviden az állatok élethosszát.

Gyula. Ezt ismét érdekes leend hallani. Meg is jegyzem magamnak jól, csak legyen szives t. ur elmondani.

Tanító. Ily szives hallgatóval örömet közlöm a buvárkodás hosszú fáradozásának vigasztaló gyümölcsét. Vannak egy nap élők, ilyen az ugy nevezett tiszavirág; mások évszázadokat is túlhaladnak, minők a czethalak s némely sasok. Az elefánt élél 300 esztendeig, a teve 100-ig, a ló 50-ig, a galamb 40-ig, a páva 25-ig, a sertés, ökör 10—12-ig szintén a kutya is; a fogoly 17, a kecske 10, a juh 12, a nyul, darázs, egér 6 évig, a veréb 3—4 esztendeig él, de vannak kivételek is.

Gyula. Mégis nagy különbség van az ember és állatélet közt; az állat tápláltatja, hizlaltatja magát, hogy hamarabb megöljék: az ember jól él, hogy később haljon meg.

Tanító. Helyes észrevétel; csak hogy az ember abban hibáz, hogy épen a jó és kényelmes életrei törekvés által kurtítja meg életét: míg az állatok a természeti ösztönnél maradván a kiszabott élethatárig kevesebb baj és kevesebb szenvedéssel talál-

koznak. S már most, hogy ne csigázzam hosszasan figyelmedet, hogy meg is pihenjünk, új tárgyat is kezdjünk, más tárgyra térünk át. Egyébiránt szabad választást adok, válaszsz ez egyszer magad tárgyat.

Gyula. Köszönöm a bizodalmat. Én azt gondolom, miután legjobban érdekel az emberismeret, ha rendet nem zavarok, leginkább az emberről szeretnék egyetmást hallani elsőbb is.

Tanító. Helyesen választál; ember a teremtés remeke lévén, első hely ötet illeti.

Az ember.

Tanító. A természet melyik országához tartozol gyermekem?

Gyula. Az állatországhoz, s mert értelem, ész és szabad akarattal bírok, s mert beszéd és műveltségi képességgel ruházott föl a természet ura, mert lelkem halhatatlan, mert az ember minden oktalan állatnak fölötte áll: méltán remeke és tökélye a teremtésnek. Ennyit tudok és bírok az emberről mondani.

Tanitó. Láttál már gyermekem valamely madár- vagy nevezetesen föskefészket?

Gyula. Igenis, rendesen egyalaku s egyforma anyagból van.

Tanitó. S láttál házi vagy más épületeket?

Gyula. O! már sokféle épületet láttam.

Tanitó. S mit következtetsz a kettőnek egybehasonlításából?

Gyula. Azt, hogy az oktalan állat osztönből cselekszik, az ember pedig ész és értelemmel működik; kutat, választ, teremt, s úgy intézi működését, amint czéljának leginkább megfelel.

Tanitó. Okosan válaszoltál kedvesem, de menjünk tovább, látom, hogy értelmes gyermek vagy. Láttál már madarkát kikelni és elszállni fészkeből?

Gyula. Igenis már sokat láttam, anyja kissé repülgetni oktatja, aztán messze száll, s többé tán nem is találkoznak.

Tanitó. Szépen van mondva. S láttál-e már csöcsemöt?

Gyula. Szintén láttam: gyöngé, magával tehetlen, nyavalyás, csúsz mász mint a féreg, ételért italért sir, ri, és saját eledelét sem ismeri, évek kivántatnak, míg lábra kaphat.

Tanitó. S mit vonnál ki e két tárgyból?

Gyula. Azt, hogy az oktalan állat természeti hajlama és

ösztönénél fogva mihelyt lábra kap, azonnal keres, kutat, futkos, eledelt talál és lakhelyet csinál : az ember pedig esze és képessége folytán növekedik, idomul, tanul, s addig emelkedik, míg nem magát a föld minden állatának urává teszi.

Tanitó. Helyesen feleltél édesem.

Gyula. De most én kérdek valamit. Ugyan mennyire mehet a föld kerekiségén élő emberek száma?

Tanitó. Mintegy ezer milliót számitanak. De itt meg kell jegyezni, hogy, míg a madárnak és minden állatnak meg van a maga hazája : addig az ember az éghajlat minden változását leginkább eltüri. A hideg azonban testi erejéből sokat elvesz.

Gyula. S minő az ember rendszeres magassága?

Tanitó. A jól megnőtt ember magassága 5 láb s néhány ujj; egyesek felnőnek 6—7 láb magasságra is, de ez kivételkép történik, miértis bizvást hihetjük : hogy sem óriások sem törpe népek nem léteztek.

Gyula. Ugy-e bizony vad emberek is léteznek?

Tanitó. Vannak igen olyak is, kik erdőkben, barlangokban, vagy föld alatti lyukakban laknak, kik úgy élnek mint az állatok, sőt megölik és fölfalják egymást.

Gyula. Istenem, mily különség ember és ember között! s mi lehet oka, hogy ezek ily elhagyott állapotban vannak?

Tanitó. Mert az igaz vallás és műveltség jótékony szelleme még nem hatott el hozzájuk.

Gyula. S az emberek nemde mind egyformák?

Tanitó. Az emberek egy nemet tesznek, de a különféle nemzeteknél különféle képzést és termetet lehet észrevenni. Némely nemzetnél az alkatképzésben lehet látni az eltérést, s innen a különböző fajok.

Gyula. E szerint több fajt lehet megkülönböztetni?

Tanitó. A természettudósok 5 fajt szoktak fölállítani; u. m. a *kaukasi, mongol, amerikai, szerecsen és malaj* fajt.

Gyula. S persze ész és képesség minden fajban meg van?

Tanitó. Igenis meg van, de a vad állapotban levőknél hiányzik a képzettség és fejlettség, s pedig ezek ama sajátságok, mik embert emberré tesznek.

Gyula. Hatalmas Isten! mennyi hálával tartozunk mi neked, hogy módot és eszközt nyujtál nekünk, melyek által : ismerteled és igaz imádásodra vezéreltetünk, melyek által elhagyott embertársainknak is fölötte állunk! — De bocsánat kedves t. ur, naptárban is olvastam, amugyis hallottam, hogy a világ művelt részeiben is találtattak elvadult emberek, ugyan mint jöhet létre ily süllyedés?

Tanitó. Kedves barátocskám, miután művelt- és fejlettségünk képzés és neveléstől függ : igen könnyű és természetes a süllyedés ott, hol ezen mulaszthatlan eszközök hiányzanak.

Gyula. A kíváncsiság megmeg csak furdal; kimondhatlanul szeretném, ha az ily eléfordult szerencsétlen példákból csak néhányat is hallhatnék hitelesen, miután a mendemonda különben is költ vagy nagyit a dolgon, t. ur pedig valóságot fog beszélni.

Tanitó. S mi fokozza annyira kíváncsodat?

Gyula. Nem egyéb mint ama gondolat, vajjon az ily süllyedt állapotból lehet-e a képzettségei emelkedés?

Tanitó. Azt, ha állítanám, sem hinnéd; mert a megszokottság természetté válik, a természetben pedig erötetésnek nincs helye.

Gyula. Kérem regéljen mégis valamit; társaimnak nagyon szeretek holmi ritkaságokat elmondogatni, ők pedig jól tudják, hogy én most t. urral társalgok, hogy a természetrajzból felolvasásokat hallgatok: s így nemcsak kíváncsiak tölem egyetmást

hallani, de az érettebb és tanultabbak mintegy biráskodni is akarnak haladásom fölött. Ugy-e kedves bácsikám nem fogja megvetni alkalmatlankodó kérésemet?

Tanító. Sőt örömmel teszem, mert kérelmed tudvágyra mutat.

Gyula. Ki nem mondhatom, mennyire örvendek, minden eszmét, minden gondolatot magamévá teszek.

Tanító. Regélek barátocskám, de jól figyelj tehát, mert miként magad is kívánod, valóságot beszélek. — Islandban bizonyos alkalommal egy vad gyermeket fogtak, bögött mint a juh, evett füvet és szénát, s juhok módjára négykézláb igen ügyesen tudott ugrádozni, megszélidíteni nagy mesterségbe került.

Gyula. Csodálatos dolog! hogy négykézláb járt, s nehéz volt megszélidíteni, könnyen megfogható; de hogy füvet, szénát evett, az nagyon furcsa dolog. Én azt hiszem, ha mi azt cselekednők, mindannyian elhalnánk, vagy legalább is nagy betegek lennénk.

Tanító. Lásd édesem, mit művel a megszokottság! Azonban, ha szívesen hallgatod, mondok én még egyebet is.

Gyula. Én mindent szívesen hallgatok, ami tanulságul szolgál; hát annak hogy ne örvendének ami hasznos olvasmányoknak oly épületes oldalaul tekinthető. Sőt kérem, tessék csak folytatni.

Tanító. Hassiában 1544-ben egy farkas által elragadott s megvadult gyermeket találtak, a gyermek 3 éves volt; a farkasok azonban nemcsak megkimélték, hanem konzuknak legjobb falatjaival táplálták, a földben üreget vájtak, almot csináltak, s minden hideg ellen saját testökkel ótalmazták. A gyermek megtanult tölök négykézláb járni, sőt futni is oly sebesen, hogy gondviselőjököt is beérte. Elfogatása után amint beszélni kezdett, maga azt vallotta, hogy inkább szeretne farkasok mint emberek módjára élni.

Gyula. Tehát nem lehetett haszonvehető emberré tenni?

Tanító. Sőt az egyenes járásra is alig lehetett megtanítani.

Gyula. Lássá kedves t. ur, ha a gyermekek ily szerencsétlen példákat tudnának, nem volnának annyira engedetlenek és daczosak, midön jóra késztetnek. Na majd odább mondom én ezeket, legyen csak szives még valamit regélni.

Tanító. 1661-ben Litvaniában a medvék közt egy 9 éves gyermeket találtak. Midön elfogták, körmeivel és fogaival ép oly keményen védte magát mint a medve. Ezt már sem megszelidíteni, sem emberi ruhába öltöztetni nem lehetett; az emberi eledelt pedig megszokni épen nem bírta. — Egy másik már mintegy 20 éves lehetett, midön szintén a medvék közt elfogták; ez is négykézláb járt, s egész teste szőrös volt. Ez már emberi hanggal sem birt; lehet gondolni, mennyi fáradságba került megszeliditetése. Fal mellett tanították egyenesen állni és járni. Végre megszokta a rendes eledelt, emberi alakot öltött, de tisztán beszélni nem tanult meg.

Gyula. Istenem, mily boldog, ki gondos szülei és mesterei

körében növekedik, és mind hazájának mind családjának tisztas tagjává válik! Mig az ily szerencsétlenekben majdnem elvész az ember, vagy csak roppant gond és fáradsággal üttetik helyre: addig gond és ápolás nyomán a jól nevelt és művelt ember csodákat tehet.

Tanító. Na mert oly okos értelmezést adott a dolognak, ha még egy kissé figyelsz, mondok egy nevezetes eseményt.

Gyula. Annál inkább fogok örülni, minél ritkább a dolog; tudom, hogy beszédemen társaim is bámulni fognak.

Tanító. A piréni hegyeken 1719-ben két vad gyermeket láttak, kik a kecskékkal versenyt ugrándoztak, versenyt ettek.

Gyula. Szegény gyermekek, mennyire elfajultak.

Tanító. 1713-ban Franciaországban fogtak el egy vad leányt.

Gyula. Igen igen, magam is hallottam már erről valamit, de úgy hiszem jól megtoldva, vagy elferdítve. Mondhatom ez különösen fog érdekelni azért, mert társaim is beszéltek róla.

Tanító. Egy ur Campaniában Marne folyamhoz közel megpillant a vízben két fekete pontot, buvárnak vélvén őket rájok lö; azok eltűnnek, de a parthoz közel megmeg felbukkannak, nem mutatván semmi nyomát a megsebesülésnek. A parton szárazra kelnek halakkal bőségesen megrakodva, s belőlök izletesen falatozni kezdenek, ennek pedig végére járván, elhagyják a partot, s odább mennek.

Utközben az egyik olvasót lel, s nehogy a másik elvegye tőle, kezével gondosan takargatni kezdi.

Gyula. Nemde lánygyermekek voltak ezek?

Tanító. Igen, s mintegy 10 évesek lehettek.

Gyula. Arra azonban nem emlékszem, min kocczantak össze.

Tanító. Mindjárt elmondom. — A másik megpillantván a

rejtegetett tárgyat, egy fadarabbal úgy kezére csapott, hogy alig bírta azt megmozdítani; mire amaz úgy vágta ezt homlokra, hogy sirva, ordítva azonnal földre rogyott, megszánta azonban vérző társát, békát fogott, bőrét lehuzta, s a sebzett homlokra tapasztotta, a fáról pedig körmeivel héjat rántott le, s fejét bekötötte. Erre elváltak, a megsebzett megmeg vízbe ment, amaz pedig *Songi* nevű faluba tért be.

Gyula. Képzelem, mennyire bámult rajta a nép.

Tanitó. Meghiszem bizony, kivált ha tudnád, hogy volt öltözködve.

Gyula. Jaj, alig várom, hogy az egész történetet tudjam; én mindezt csak mesealakban hallottam.

Tanitó. Lába meztelen volt, testén rongyok s vad állatok bőrei csüggtek, haját töksapka fődte, bőre fekete volt, egyik kezében botot hordozott, s egész bátorsággal haladott.

Gyula. Ha ha ha! na tetszhetet e sajátságos jelenet! ugyan mit gondolhattak a vele találkozott gyermekek?

Tanitó. Az emberek elborzadtak, s ördögnek hitték, lakaikba futottak, és ajtót, ablakot magukra zártak. Egy ember azt hívén, hogy kutyától az ördög is fél, örvös ebét reá huszította; a lány, míg az eb egész közelébe nem jött meg sem moczczant. Midőn már hozzá fért, egy csapásra agyonsujtotta, a dögöt körülugrosta, s iszonyuan örvendett, erre kisietett az erdőre, s ott egy fán megkuporodott, kisémet bátorkodván utána menni.

Gyula. Igaz ugyan, hogy ez esemény száz év előtt fordult elő, de mégis balgaság volt hinni, hogy az ördög csak amugy kényelmesen sétálgat be a faluba, vagy ha már ben van, az örvös eb könnyedén fogja széttépni. Meghiszem bizony, hogy a nép még jobban elborzadt, s hogy nem mert utána menni senki.

Tanitó. Más napra már többen vad embernek hitték, s elfogásáról gondoskodtak. Egy csöbör vizet helyeztek a fához —

gondolván, hogy szomjas, — s erre odább állottak; a lány ezt megpillantván, a vízhez ugrott, beleütötte száját, nagyot ivott, s ismét a fára ment. A fogás nem használván, egy asszonyt sétáltattak a fa körül, ki neki eleven halakat mutogatott; erre leugrott, az asszonyhoz közeledett, s a lesben állt emberek azonnal elfogták. Házba vitték, hol a szakács épen baromfiakat öldösött, ő ezt megpillantván, egyet elkapott, hamar széttépett, s megevett, sőt egy házi nyulat vetvén eléje, bőrét azonnal lerántotta, husát jóízűen fölfalta.

Gyula. Ha már elfogták, hiszem, hogy szelid bánásmódban részesült.

Tanító. Az ellenkezőt kell hinnünk kedves barátocskám; a lányka már nagyon elvadult, s a pásztor, ki őt magához fogadta, csak nagy fáradság és veréssel bírta őt szelidítgetni. Ujjai és körmei nagyon erősek és vastagok voltak, akár falon akár padlalon könnyen lyukat vájt, sőt a háztetőn is verébgyorsasággal szaladgált, s ha keresték vagy csint követett el, bármily kis lyukban elrejtette magát. Futásban ember alig érhetette be, ha pedig üldözték, mókuskint fára szökött.

Gyula. Lám a gyakorlás mily ügyességet szül a testben! okosak mégis azon emberek, kik a testgyakorlást annyira sürgetik.

Tanító. Igazad van gyermekem, de járjunk végére a dolognak. — Megsajnálták utóbb az emberek, s zárdába adták, hogy lassacskán emberi élet és mozgáshoz szoktassák, de biz az minde mellett is oly gyors futó maradt, hogy szabad mezőn a nyulat is elfogta. Nyers hus, faág, levél és gyökérevéstől sehogysem lehetett visszatartani, idegen embertől iszonyuan borzadt; ha vízhez jutott, ruhástól beleugrott, békát s halat fogott, s a legjobb ízűen lakmározott.

Gyula. Igen igen, ha jól emlékszem, egy alkalommal a ven-

dégeket is hasonló vad csemegével kegyetlenül megvendégelte.

Tanító. Ugy van. Lakomán volt, s inye tetszésére semmi nem lévén, véletlen kiszökött, a tóba ugrott, s egy kötény eleven békával tért vissza. Oszt most belőle minden vendégnek, s annak, ki hozzá nyulni nem akart, tányérára rakja. A békákkal a vendégek is ugrosni kezdenek, s mert látta, hogy adományát nem sokra becsülik, megmeg egybeszedte, s falatozni kezdett.

Gyula. S utóbb sem lehetett őt szelidebb természetre bizni?

Tanító. A vért és nyers hust mondhatlanul szerette; ha baromfit foghatott, fejét azonnal ketté harapta, s vérét kiszopta.

Gyula. Eddig én is hallottam egyetmást róla; de hogy azután megszelidült-e, részesült-e kereszttségben, szóval lett-e az emberi társulatnak hasznos tagja, azt már nem tudom.

Tanító. Igen, Istenben hitt, bizott és remélt; sőt hogy a vad állatok közül emberek sorába emeltetett, igen nagyra becsülte; minden körülményben atyát ismert és imádott benne. Meg is kereszteltetett, s Alba — fehérnek — mondatott. Élt 32 évet.

Gyula. Már most nagyon szépen köszönöm ezen szellemi élvezetet, s valóban büszke vagyok, hogy másokkal is közölhetem. Még egyet szeretnék tudni, hogy t. i. miután jobbra balra temetéssel találkozik az ember, s majd nagyot majd kicsit visznek az örök nyugalomra: mégis ugyan mennyire terjedhet az ember életének folyama?

Tanító. Az özönviz előtt majdnem hihetlen hosszú volt az ember élete; Adám 930 évet élt, Mathusalem 969-et s Noeig majdnem mindnyájan meghaladták a 900. évet: Abrahám már 175 éves korában hunyt el; Mózes korában a legnagyobb emberkor a 130-at ritkán haladta meg. A kánahánbai utazásban már nagyon megrövidült az ember élete, maga Mózes így panaszkó-

dik : „A mi életünknek ideje 70 esztendő, ha több, 80 esztendő, és annak java is nem egyéb, hanem munka és nyomoruság.“ Ily formán áll az emberkor ma is ; 10,000 ember közül alig van egy ki a 100-at meghaladja.

Gyula. Már most e tárgyban csakugyan nem bátorkodom több kérdéssel alkalmatlankodni.

Tanító. Legyen tehát ebből elég ennyi, de mert kissé hosszadalmasan társalogtunk, egy kis ismétlés nem ártand; kérdéseket neked is szabad lesz tenned barátocskám, de az enyémeke is jól figyelj, hogy mindenről tisztában lehessünk.

Az alvás.

Tanító. Értelmes feleletedből azt vonom ki, hogy a mondottakra jól figyeltél, s helyesen következtettél. Beszélgetés közben az alvást említéd, de mert közmondásokban is szóltál: helyén lesz tán azokból is néhányat fölemlíteni, s csak azután térni az alvásra.

Gyula. Kérem, kérem, néhányat magam is tudok, ha tet-szeni fog, elszámolándom.

Tanító. Rajta gyermekem, minden közmondás egy gyönyörű szóvirág, minden értelmes alkalmazás ugyanannyi élcz.

Gyula. Több vele az emberszám. — Jobb egy enyém mint két másé. — A minő az ember, olyan a munkája. — Nem lakik jól ember a pecsenyeszaggal. — Ember a talpán. Megholt, mert ember volt.

Tanító. S érted is ezeknek helyes alkalmazását?

Gyula. Igenis.

Tanító. Jó, magam is mondok néhányat; majd a kételyeket megfejtjük a magán beszélgetésekben. — Ember kell a gátra. — Vékony emberség vastag embertelenség. — Nagyobb az emberség a káposztás husnál. — Ember a szájával ás magának vermet. — Minden ember ember, de nem minden ember emberséges ember. — Elég sok az ember, de kevés a jámbor. — Embernél munka, Istennél áldás. — Embert szaván, ökröt szarván. — Kis ember sem szalmaszál. — Nincs ember hiba nélkül. — Nem röffel mérik az embert. — Embert illet a szó. — Ember a talpán. — Embert hordozza a ló, eteti az ökör, ruházza a juh, védelmezi a kutya, követi a majom, megeszi a pondró. — Ember a lenben, de nem a kenderben. — Gyarló az ember stb.

Gyula. Az alvásról is birnék néhányat felhozni. Minők teszem : Akárki is jámbor míg aluszik. — Csoda hogy félszemére eleget aludt. — Félszemére alszik mint a nyul. — Addig, alszik, míg hasára nem süt a nap. — A ki többet alszik, kevesebbet él.

Tanító. Talpra esettek barátocskám, s épen dolgunkba vágók, én is hozok fel egy párt : Eleget alhatunk, ha meghalunk. — Az aluszik legjobban, ki nem érzi, mily keményen fekszik. — Akkor jó elhagyni az alvást, mikor legjobban esik. — Mind a két fülére alszik. — Alszom egyet rája. — Ez is a hét alvók közül való; stb. S most már ha kívánod tudni mi az álom vagy alvás, elmondom.

Gyula. Kivánom minden bizonynyal, mert majdnem annyi-félének találom, amennyi az ember.

Tanító. Az alvás azon állapot, melyben a lélek külmüködése megszűnik, s eltűn az öntudatosság; önakaratu mozgásunk nincs, s a lélek tehetségének semmi munkálódása nem látszik.

Gyula. Tehát ész és érzék teljesen pihen; de mert álmodunk s lélekiünk, mégis kell az alvásban is valamely éber létnek lenni.

Tanító. Igen, sziv és tüdő egyre foglalkozik, s innét a vérkeringés és lihegés alvás alatt is szakadatlanul folytattatik: csakhogy rendesebb és nyugodtabb mint az éber létben, hacsak e pontos egyformaságot nehézkes álmok meg nem zavarják.

Gyula. S az alvón még sem látszik az életnek semmi jelensége.

Tanító. Igen mert nincs öntudat, nincs testi működés. Innen van, hogy némelyek az alvást élő halálnak nevezték.

Gyula. S mi kívánja meg bennünk az alvást?

Tanító. A kimerült életerő; különben az életkor s az egyéni testalkat is igényül léphet föl.

Gyula. Ha ez mind így van, akkor nagyon furcsa dolog, hogy minél ifjabb az ember, annal többet alszik; pedig világos, hogy az ifju sem nem foglalkozik sem nem dolgozik annyit mint a férfi.

Tanító. Ez úgy van gyermekem, de ifjuban nincs kifejlödve a test, tehát maga az érés is nyugalmat kíván; innét minél fiatalabb az egyéniség, vagyis minél fejletlenebb a test: annál több alvásra van szükség; fejlett életkorra ezen szabály áll :

Ifjunak és aggnak nyugalomra elég a hat óra,
Nyolczat adunk restnek, hetet a nemesebb születésnek.

Az öreg ember kevés álmodat kíván, az agg megmegtöbb pi-

henésre vágyik. A csöcsemő annál egészségesebb, minél többet alszik.

Gyula. Ugy-e bizony nem mindegy, akár hol alugyunk?

Tanító. Már ez világos kérdés. A hálószobának tágas, világos, száraz, hives és csendesnek kell lennie. Mindaz, mi ezen állítással ellenkezik, vagy bárminemű kipárolgással zavarja az alvás jóltevő munkálatát, kártékony hatású szokott lenni testre is, lélekre is.

Gyula. Nemde az ágytól is sok függ?

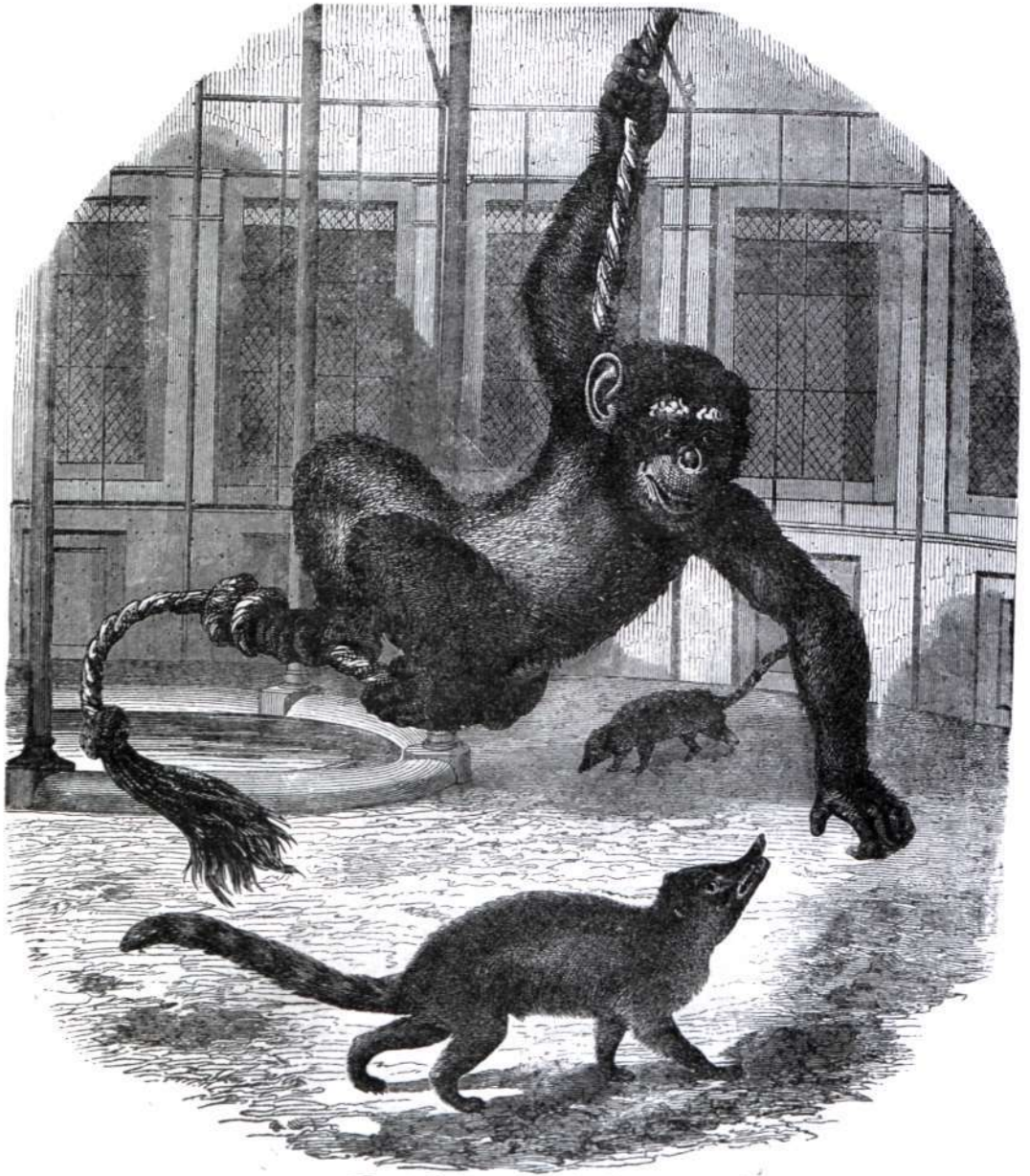
Tanító. Az ágy sem puha sem tulkemény sem igen meleg ne legyen.

Gyula. Némelyek dél után is szoktak aludni.

Tanító. A meleg tartományokban ez majdnem szükséges; a déli alvást nálunk is megtermette az elpuhultság; de felejtik az illetők, hogy ez lankasztja az erőt, butítja a lelket, s tompasztja az észet.

Gyula. Ismét tanultam, ezentul a hallottakhoz alkalmazandom magamat, s amennyiben lehet, másokban is gátolni fogom az egészségre oly kártékonyan ható ezen szokást.

A majom.

Tanító. Na kedveseim ma, hogy kissé szórakodjunk, mulatunk.

Gyula. Ugyan micsoda állatról fogunk beszélgetni?

Tanító. Azon állatról, mely külalakjára nézt emberhez hasonlít.

Gyula. Jaj tudom már, tudom, a majomról; azon állatról, melynek elő s hátsó tagja kezekben végződik, mely inkább mulatságos mint hasznos állat, mely tetteinket könnyen utánozza.

Tanító. Gyermekem te már sokat tudsz a majomról s miként látom, szívesen is elbeszélgetsz róla.

Gyula. Hát még ha t. ur szavai után beszélhetek, mennyire fogok örvendeni; alig várom, hogy avatottan szólhassak.

Tanító. A majom minden ügyessége mellett is oktalan állat. Keze ugyan négy van; fog is, ugrik is, kapaszkodik is könnyen: de a cselekvésre mint ember kezét mégsem használhatja.

Gyula. Ejnye, hogy lehet az? Könyvtár

Tanító. Mert hüvelyk ujjá nem alkalmas az ellennyomásra, csak annyira bírja mozgatni, mint mi lábunkon a nagy ujjat.

Gyula. De miként tetteinket ugy szavainkat is utánozza nemde?

Tanító. Mint mondók, a beszéd csak ember tulajdona. A majom ordít, sívít vagy bög, de egymás hangját mégis jól értik; járása is bajos, mert utótagjain hiányzik a kellő talp.

Gyula. Én már különféle majmokat láttam.

Tanító. Meghiszem; a majmok neme 70-re megy, és vannak farkasok, vannak farkatlanok. Nagyságok is változó, majd akkorák, mint a róka, majdmeg az ember magasságát is feléri, szinök is különféle.

Gyula. És ugyan mivel élnek?

Tanító. Czitrom, narancs, dió, rizs, köles vagy bárminemű kerti gyümölcs, tojomány mondola stb. kedves eledelök.

Gyula. A kujonoknak nincs rossz izlésök.

Tanító. Hát ha még azt látnátok, mily mohón iszsa a tejet, sört, édes bort, akkor kacagnátok ám!

Gyula. Ejnye a kópé! dolgozni nem tud, s mégis mily jól szeret élni. — Szeretném tudni, ugyan minő természetűek lehetnek.

Tanító. Virgoncz, ürge, vizsga, kandi, vig, de alattomos bosszuálló, ravasz, s a lopásra nagyon hajlandó; bőre ránczos és mozgékony levén, arcz fintorgással sok mulatságot okoz. Elél 30—40 esztendeig is, a társaságnak és rendnek igen nagy barátja, csakhogy tisztátalan.

Gyula. Lám mégis van bennök valami dicséretes is.

Tanító. Van bizony, miből mi is tanulhatunk. Teszem, ha ezren vannak is egy társulatban, az elüljáróra mindegyik hallgat, neki engedelmeskedik. Tartanak gyűléseket, tanakodnak egymást védik, együtt dolgoznak, az eleséget együtt gyűjtik, egymás fölött örködnek, s ha baj van segítik egymást. — Ha fogóságba jutnak, igen sokféle mulattató mesterséget megtanulnak.

Gyula. Ilyeseket magam is láttam, így például: tánczoltak, doboltak, fegyvert forgattak, fát hordtak, kocsikáztak, lovagoltak, taligát vontak, sőt voltam majomszínházban is, hol a majmok igen sok mulattató emberi szerepet játszottak.

Tanító. Ugy van kedvesem, csakhogy nagyon szenvedélyesek, s majd a csököny majd a dacz sok zavart okoz.

Gyula. Nálunk urak házában is ritkán lehet látni.

Tanító. Majom hazája a meleg égalj; Délamerikában, Afrikában, Azsia meleg részein, kivált Keletindiában igen sok van, falkaként tanyáznak, az utasokkal ingerkednek, az evő vándor-

nak szeme előtt is ellopják legjobb falatját, s a vetésekben nagy károkat okoznak.

Gyula. Tehát olyanok mint a gonosz emberek.

Tanító. Még veszélyesebbek, rosszabbak a tolvajnal; mert többet rontanak mint felhasználnak. Ha kert vagy vetésekhez jut: nem nézi érett-e valami, letép, megharap mindent; ha izlik megeszi, ha nem, eldobja, szaggat, pusztít, míg el nem üzik.

Gyula. Na ott ugyan kell örködni az embereknek, szinte szeretem hogy nálunk nem tanyáznak; képzelem, mily elmén-czek, mily furfangosak lehetnek a lopásban.

Tanító. Teljes mesterfogással élnek. Egy teszem kimegy kémül, s felmász a legmagasabb fára, körülnéz, s ha nincs baj, zajt üt; előrohan most néhány, fel a fára, s minden gyümölcsöt levernek; alant már mások vannak, felszednek mindent, kézről kézre adogatják, az utósó halomra rakja. Együtt levén minden, a halmot körülveszik, s vigan lakmároznak. A kémek kiün állanak, s ha a vadász mégis meglepné őket, szétugranak, a kémeken kemény boszut állanak.

Gyula. Én azt veszem ki az egészből, hogy jó emlékező tehetséggel kell birniok, különben ilyesekre képtelenek volnának.

Tanító. Van bizony, különben utánaozni sem birnának; csakhogy mert e képességet nem vezérelí ész, nekik többnyire károkra van, az emberek pedig hasznukra fordítják.

Gyula. Okosan, amugyis nagy károkat okoznak; de ugyan hogy lehet ilyesmit is haszonra fordítani?

Tanító. Igen könnyen kedvesem. Teszem azt gyümölcset így szedetnek velök az emberek. Egy fölmeqy a fára, néhány gyümölcset, — példaul kókuszdiót — lehajít, a másik fölszedi s összerakja, erre odább meqy. Megfigyeli ezt a majom, csoportosan neki rohan a fának, s minden gyümölcset leveri. Mikor minden halomra van rakva, előlép az ember, s a majom szétugros. Ugy-e biz jó kertészek lennének?

Gyula. Meghiszem bizony a pusztításban; egyébiránt azt hiszem, hogy a magas és terebélyes gyümölcsfáknál szépen lehetne öket alkalmazni, kivált hol a gyümölcsszedés veszélylyel jár.

Tanító. Szelidített majmokkal megkisértették már e mütételt, s mint tudjuk sikerrel. Az lehet szép látvány, midön ausztrigafogással foglalkozik; ennek evésében nagyon gyönyörködik a majom.

Gyula. Ugyan miként férhet az ily csigaféle állathoz?

Tanító. Okosan és mesterségesen. Meglesi a legnagyobb türelemmel az időt, melyben megnyitja magát a csiga; a kő már kezében van, s mihelyt nyilik a teknő, a nyiladékhoz követ nyom; a héjak most már becsukódni nem birván, könnyen hozzáfér az állatkához.

Gyula. Nehéz lehet ezen vizsga állatokat megfogni.

Tanító. A közönséges fogás bizony nagy bajjal jár, s majmot elevenen fogni ritkán sikerült munka.

Gyula. A kötél-tánczosoknál magam is láttam már majmot, hát hogy juthatnak oly emberek birtokukba?

Tanító. Mint mondám egyszerűen elfogni bajos; mert seregesen járnak, egyik fáról a másikra szöknek, egymást segítik, s hatalmasan védelmezik. Csip, harap, körmöl; fát követ gyömcöt támadójához hajít, ha ez nem használ, ganaját is szemébe szórja. Legszebb azonban, midőn üldözőjük által vízhez szorítatnak. Első ugrik bele a legnagyobb s legerősebb, ennek farkát megragadja a második és gyengébb, ezét a harmadik s így tovább, a legkisebbikig, kijutván pedig a partra, a legszebb rendben menekülnek.

Gyula. Biz Isten jobban szeretik egymást, mint sok ember az embert. De miután, mint magam is láttam, a majom sok embernek kenyérkereső mesterségül szolgál, hogy jutnak hozzá mégis?

Tanító. Mesterségesen kedvesem. A fa alá, melyen csoportosan tanyáznak, edénybe vizet helyeznek, s mosdanak, mit a majom kíváncsian néz; most ennek helyébe enyves vizet tesznek, s távoznak. A majom erre leszáll, s hasonlóan cselekszik; szeme csakhamar betapad, kezén, testén a szőr összeragad, s nem tud hova lenni.

Gyula. Szegény állat, hogy kerül kelepczébe. Épen úgy jár, mint a kíváncsi gyermek, mikor tetten kapják.

Tanító. De lehet fogni másképp is. Az ember huzza vonja előttök csizmáját, aztán apró csizmákba olvasztott gyántát vagy szurkot öntenek, s azokat ott hagyják. A majom azonnal oda ugrik a ragadós csizmákat felhuzza, s többé elugrani nem bír.— A mint a csizmával, úgy cselekszenek a nadrággal is, s a szegény majom fogolylyá válik.

Gyula. S persze a fogságban azután megszeléül szépen.

Tanító. Ugy van, s ott tanulja a mondott mesterségeket, ha még fiatal; a véneket nagyon nehéz megszelidíteni. Itt már eszik kenyeret, zsemlyét, burgonyát, megiszsza a bort, sört, kávét, sőt a pálinkát is.

Gyula. Hozzá szokik az emberhez, s tesz némi szolgálatot is nemde?

Tanító. Igen, csakhogy szelid majmot sem tanácsos magánosan hagyni a háznál; mert ártalmatlan házi állattá tenni sehogysem lehet.

Gyula. Igaz bizony, magam is hallottam, hogy a macskát megberetválta, s elmetszette nyakát; a kis gyermeket megfőrszította forró vízben, s bele is fulasztotta; s hozzá ellop mindent vagy kiszór.

Tanító. Hát a két huszármajomról hallottatok-e valamit.

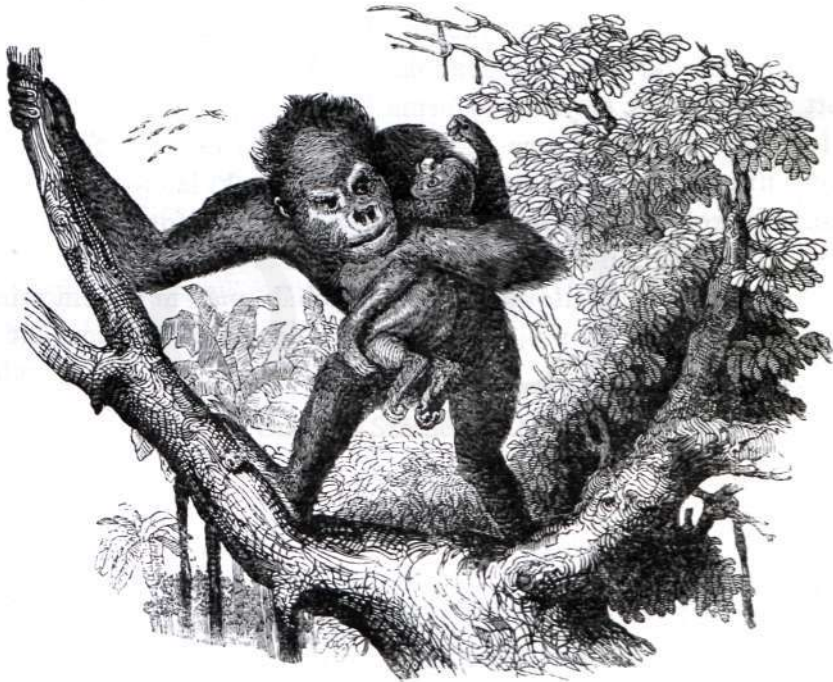
Gyula. Nem, nem, semmit; na ez lehet csak szép dolog.

Tanító. Egy ur tartott házánál két majmot, s azokat piros aranyos ruhába öltöztetvén, a cselédek huszároknak nevezték el őket. Bizonyos alkalommal egy pór kosár alnával akart kedveskedni azon urnak; a majmok kardosan sétáltak az előszobában; a pór tisztelettel hajlik meg előttök, s feltakarja az ajándokot. Ezek neki rohannak, s jó ízűen kezdenek falatozni; mire az urhoz jutott, itt-ott maradt a kosár fenekén; az ajándéokra azt találta mondani az ur, hát mért nincs tele a kosár? Tele volt ez uram — mond a pór, — de kikapkodták az urfiak.

Gyula. Ha ha ha! Na az a pór ugyan megjárta; de a majmok is büszkék lehettek, mert mint tudom, a dicsértetést nagyon szeretik, s volt magukon mit nézni a tükörben.

Tanító. Nagyon mulattató dolog majomesaládot látni. Az anya élete veszélyével is óalmazza fajzatát; hordja, mint gyermeket szokás karjain, ölébe szoritja, csókolja, czirógatja; de en-

nyi gyöngédség mellett szeretete annyira tulságos is, hogy magzatát ölelése közben meg is fojtja. Ilyen a majomszeretet; ami szaporodásukat illet, a majom rendszeren egyet fiadzik, annak fölötte örvend, mindenkinek mutogatja, s hogy él-e, egyre tapogatja. Ha ilyenkor üldözőbe veszik, vagy ölébe szorítja, vagy háttára veszi, s vele menekül vagy hal meg. Délamerikában husokat is megeszik.

Gyula. Mégis furcsa dolog, hogy sok ember annyira sem szereti gyermekét mint az állat. Lám a majom vele él, vagy hal, sok kegyetlen ember pedig halálíg veri. — Ha szabad kérnem, hallottam én valamit egy apát majmáról, de már régen, biz én keveset tudok róla, ismételve jól megjegyezném magamnak.

Tanító. Elmondom kedvesem. Én is régen hallottam, de amennyire lehet, egybeállítom. Előre is megmondom, hogy amennyire kedvelte ép állapotában, úgy mentette meg a halál torokából.

Gyula. Igen, igen, a majom mentette meg a haláltól.

Tanító. A majom t. i. annyira otthonos volt, hogy a szobákban egészen szabadon járhatott. Történt, hogy az apát, toroklobbot kapott, s életéről már az orvosok is lemondtak. Barátok, ismerősek már jóformán rakodtan hagyták el a házat. A cselédek sem feledkeztek meg magokról, s kiki dugott, amit dughatott magának. A majom egyforma kedélylyel nézte mindezeket, s legtöbbször beteg ura ágyánál hizelgett; csak az fájt neki, hogy ura mostani helyzetében nem dobált neki izletes falatokat, mint máskor, mert az apát már csak nézett és látott, de az élet jelenségnek semmi nyomát nem mutatta.

A gondos takarítók által a külszobák már majdnem mind kiürültek; most a kapzsiság annyira ment, hogy a butorokat is hurezolni kezdték. Utóbb a majomnak is kedve szottyant valamit tenni, de már számára nem maradt egyéb mint a bot s a püspöksapka; kapja magát, ezt fejére huzza, amazt kezébe ragadja, s egész méltósággal közeleg a beteg ágyához. Megpillantja az apát, kacagni akar, erőködésében torka megfakad, s életben marad.

Gyula. Lám a kapzsiság s az emberi halátlanság mennyire terjed. Minden elhagyta a beteget, az emberek is megcsalták, s az okatlan állat még sem vált meg tőle.

Tanító. Jól mondád kedvesem, gonosz ember az, kit hűségben, engedelmességben még okatlan állatok is felülmulnak.

Gyula. De a majmokban is van különbség nemde?

Tanító. Igenis van nemkülönbség, természetre nézt azonban nem igen nagyon különböznek, kivéve hogy egyik hasonlőbb

az emberhez, mint a másik, ez tanulékonyabb, fogékonyabb amannál.

Gyula. Mielőtt beszélgetésünket végeznök, mégis szeretnék még egyetmást hallani rólok, legkivált azon tekintetben, miként különböznek külalakjukra nézt, vagy mire képesek?

Tanitó. Látom kedvesem tanulni kívánsz, szívesen szólok.

Gyula. Kérem szépen kedves Tanitó ur.

Tanitó. Legnagyobb az *oráng* vagy *vadember*, lásd a 30 lapon; feje szőrös, füle kopasz, szemhéjja pillás, képe vén és meztelen, orra lapos és rövid, szája széles, keze, lába, melle, hasa majd mint az emberé. Farka nincs, s többnyire egyenest jár mint az ember. Hona Afrika s Keletindia.

Gyula. Istenem, mily közel áll az emberhez, s mégsem lehet öt emberi munkálatra fordítani?

Tanitó. Nagyon szelidithetők, nem is annyira daczosak, vagy boszusak mint más majmok, tudnak szolgálatokat is tenni, minők teszem : fát vagy vizet hordani, pecsenyét forgatni, mosogatni, asztal körül szolgálni; de az apró gyermekeket annyira szeretik, hogy azokat néha el is lopják : s csak ügygyel bajjal lehet ezeket megszabadítani tőlök.

Gyula. Na lám, mindjárt gondolám, hogy lehet hasznokat venni.

Tanitó. Legfuresább sajátságok az, hogy lakvidékükön semmi négylábu állatot meg nem szenvednek; néha az elefántot is agyonhajigálják.

Gyula. Én már a *páviánról* is hallottam valamit.

Tanitó. Na hát emlitsük fel azt is; ez is amaz is csak az *óvilág* részeiben találhatik. Képe, keze, füle fekete, barkója sárga, színe átalgában barnasárga, farka majdnem másfél láb. Ez nagyon mérges, szemtelen és buja. A régi egyiptomiak mint istent tisztelték.

Gyula. Ej ej mennyire mehet a vakhit, szerencsétlen emberek.

Tanító. A szeszes italokat annyira szeretik, hogy, ha módját ejthetik, a részegségig iddognak. Fogságban farkokat le szokták harapdálni.

Gyula. Legyen szives kérem az *ujvilágiakról* is valamit mondani.

Tanító. Említsük meg tehát előbb is a *csaholó majmot*, nálunk ez leggyakrabban látható; mert természeténél fogva nagyon szelid. Színe világos — barna, képe, szakála fehéres; engedelmes és tanulékony állat, de nagyon nyihogó természetű; a hust, kolbászt, bort nagyon szereti.

Gyula. Nincs rosz izlése a kópénak.

Tanító. Különben nagyon eleven és ügyes állat; a legyeket örömmel fogdossa, az embernek vállára kapaszkodik, s lopva vele falatozgat. Szeret ingerkedni, enyelegni, elszökni, de urához hű s megmeg visszatér, a házat őrzi, s ha idegent lát felsikolt. Megeszi a bogarat és pókot, de ha lehet, a madarakat is elfogdossa. — Szébb ennél az ijesztő *szajmiri* Délamerikából és Gujanából; de Európa éghajlatát nem bírja sokáig kiállani; ez nem nagy, a mókus nagyságát ritkán mulja felül.

Gyula. Ha jól emlékszem ilyet már magam is láttam.

Tanító. Ezt is amazt is lehet látni állatseregletben. Színe barnasárga, szája fekete és piczi ábrázata testszínű, karja arany színű, farka hosszú s többnyire nyaka körül hordja.

Gyula. Már most jól emlékszem rája; a beszélőre nagyon figyel, s ha hozzá férhet, száját, nyelvét, fogait tapogatni szokta; nagyon vidám és mozdékony, többnyire játszik.

Tanító. Ugy van; ez is szereti a bogarat és pókot; nagyon tud busolni, fájdalmában sir is. — Hát az *oroszlánmajomról* szóljak-e?

Gyula. Na ez valami nagy állat lehet.

Tanító. Épen nem, a mókusnál csak valamivel nagyobb, nevét sörényétől kapta. Csinos szelid s arany színű bojtos. A magányt nem kedveli, ellenben a társaságot nagyon szereti, a bogarat, tejet, édes süteményt és gyümölcsöt nagyon kedveli.

Gyula. Még a makiról ohajtnék valamit hallani.

Tanító. A *makit* hamuszínéről lehet megismerni; ez is igen eleven vidám, okos, szelid és tiszta állat, orra fekete, farka tarkázott, nagysága mint a macskáé. Ez a házakban legotthonosabb szokott lenni, csakhogy mindenkihez hamar szegődik; él 20—25 évig, de vén napjaiban elveszti vidorságát, s ennyi legyen elég a majomról.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A macska.

Jó kedvetek legyen fiaim, aki egy ravasz házi állatot akar megismerni, körömbé jöjön. Ezt azért sietek bemutatni, mert némelyek túlbecsülik, mások kevés hasznot tulajdonitnak neki, míg végre vannak olyak is, kik benne a bizonyos kártékonyságot sem akarják fölismerni, nektek mindhármat kerülnötök kell.

Gyula. Ugyan minő állatról lehet szó?

Tanító. Ez egy tarkabarka négy lábú állat; na ki találja el?

Lajos. A házi nyul.

Imre. A kutya.

Tanító. Egyik sem találta el. A macska. Bizonyos, hogy kevésé ismeritek, különben eltaláltátok volna.

Gyula. Hisz az nagyon szelid állat; minden nyomon velünk van, velünk játszik, eszik és alszik.

Tanító. Ép az van helytelenül. Ha ismerni fogjátok, távol tartjátok őt magatoktól, s többé nem fogtok vele aludni.

Gyula. Furcsa, pedig házi állat.

Tanító. Igen de ragadozó, s a macskafaj a legiszonyubb; bátor, ravasz és vérszomjas állat.

Gyula. Ez nevezetes dolog, pedig apróbb gyermekeknek rendszeren macska szokott lenni játszó és alvótársuk.

Tanító. Na hisz nem kell oly nagyon visszaborzadni, én általában a macskafajról szoltam, de a házi macska barátsága sem igen ajánlatos.

Gyula. Ugyan kérem, hát minő az a macskafaj?

Tanító. Nagyon vad, alattomos, erős és vérszomjas. Fejök nagy és izmos, arczorruk kerekded, nyelvök hegyes, foguk éles, lábuk erős, s elrejthető körmökkel van éllátva. Állizmai is nagyon erősek, első lábukon öt, hátsókon négy ujjok van. Midőn körmeiket bevonják, lépésök alig hallható. — Hallások éles, de látásuk kevésé finom, hanem mint a hyena vagy denevér sötétben is látnak; mászásuk nagyon ügyes, a koncot legtöbbször ugorva fogják el. Vérszomjuk és öldöklési ösztönük oly nagy, hogy saját kölykeiket sem kímélik meg; még szelidített állapotban sem képesek ezen vágyat elveszteni.

Gyula. S persze több ily állat van a természetben?

Tanító. Van bizony barátocskám, ilyen az orosz lány, tigris, medve, farkas, kutya, macska stb.

Gyula. Nemde mindegyikről fogok valamit hallani? de ha már benne vagyunk, szeretném legelsőbb is megismerni a macskát, mert mint látom, ez még sem oly szelid, oly játszi állat, minőnek gondolám.

Tanító. A macska nagyon hamis, hütlen, torkos és alattomos, s hogy ne harapjon, ne körmöljön, ne lopjon, sem jószág sem szigorról nem lehet rábirni.

Gyula. A mondottak nyomán tehát macskának nem lehet hinni; s pedig lám a ravasz hogy elhizeleg, játszik, ugros, szóval mily hasznos és mulattató állatnak szinli magát.

Tanító. Átaljában nagyon boszuálló; kipárolgása — mert mindent összeeszik — veszélyes sőt mérges lehet, szőre aszkórt idéz elő, s ha alvás közben megnyomatik, harap, sőt fojt is.

Gyula. Na lám, s néha már magam is ágyamban találtam;

na várj te hamis czicza, többé nem fogunk oly jó barátok lenni; eddig tiéd volt a jó falat, eztán a kutyusé lesz.

Tanító. Azért nem szabad egészen megvetnünk. Némelyek nagyon szeretik s a legjobb falatokkal táplálják, sőt az egyiptomiak isten gyanánt tisztelték.

Gyula. Na azok is helyesen tudtak isteneket választani; igazán jól vette észre egy valaki, midőn így szólt: Aminő a válasz olyan az isten. Egyébiránt mindenek már vége.

Tanító. Mások iszonyodnak, sőt elájulnak, ha macskát látnak.

Gyula. Ugy-e bizony ez is tulság? mert azt biz már magam is láttam, hogy az egérnek hatalmas ellensége; ezen kártékony állat pedig nagyon elszaporodik, ha ki nem irtják.

Tanító. A jó macska a patkánynak sem kegyelmez; igaz ugyan, hogy a házi madárkákat, sőt galambokat is irtogatja, de hisz arravaló az ész, figyeljünk. Nos tehát szeretitek vagy, gyűlölitek a macskát?

Gyula. Tűrjük kedves t. hogy a házat ama kártékony állatoktól tisztítgassa. A tulság mindenben bolondság.

Tanító. Helyesenb arátocskám, s ha még hozzá teszszük, hogy a békát, gyikot, kigyót szintén megeszi, még inkább eltüröd.

Gyula. Igen természetes, mert minél hasznosabb valamely állat, az emberek annál inkább megszelik. Egy sajátságot magam is veszek észre rajta, azt t. i. hogy fölötte tiszta állat.

Tanító. Az egy betüig igaz. Folyton mosdik, nyalogatja, csinosítja magát; némelyek e sajátságát a házhazi szoktatásra használják. Szörét t. i. egy kissé megpörkölik, ő ezt mocsoknak tartván a házból szégyenel kimenni, s mire új szőrt kap, a házhoz is megszokik, mi ha megtörtént, a megszokott helyet nem egy könnyen hagyja el. Láttátok már miként tanítja kölykeit egerészni?

Gyula. Nem o nem, na ez valami sajátságos dolog lehet.

Tanító. Sajátságos de mulattató is.

Gyula. Kérem kedves t. ur mondja el csak azt nekünk.

Tanító. Midőn a macska már fut és eszik, azonnal vadászatra indul kölykeivel az anya; lesbe áll t. i. a futó egeret elkapja, azt nyakánál egy kissé megharapja, s megmeg elereszti, ha látja, hogy vagy menekszik, vagy nem éri be a kölyökmacska, ismét elkapja s nyakát másodszor is megharapja; ekkor nyávog és morog s kölykeit mintegy készíti, hogy az egér után iramodjanak, ha ezt megteszik kész az oktatás, a többit már a természet sugallja.

Gyula. S mikor szokott ily vadászatot tartani?

Tanító. Éjjel és sötétben, amikor a ház minden zugát kikutatja.

Gyula. Nemde találtak vad macskák is?

Tanító. Igen a rengetegekben, tanyájok rendesen az odvas fák, ezek nagyobbak mint a házi macskák, szörük ordas, s hátukat fekete csikok jelzik. Ezek már megfogják és megeszik a nyulat, höresögöt, sőt a kecskefiakat is. Vannak emberek, kik

ennek de amannak husát is megeszik, bőrét kikészítettetik, s béléstre fordítják. A macska elél 10—12 évig.

Gyula. Miután magam is már különféle színű macskákat láttam, színezetökről nemis szólok; hanem mert tudom, hogy a közmondások legjobban jellemzik a dolgot, tán jó lenne néhányat felhozni, én nagyon keveset tudok a macskáról.

Tanító. Na hát majd mondok néhányat én : Macska mikor szunyad, egerek tánczolnak. — Macska is szereti a halat, de kerül a vizet. — Ül, mint sövényen a macska. — Forgolódik, mint macska a forró kása körül. — Talpra esik mint a macska. — Rá szokott, mint macska a szalonnára. — Macskának fia is örömet égerész. — Körmetlen macskának nehéz fára mászni. — Szemes, mint a macska, stb.

Gyula. Én csak ezeket tudom : Alattomos macska nagyot ugrik. — Érd el macska az egeret. — Jól lát a macska, noha talpát nyalja. — Macskának kötél a kolbász, ha el nem éri. — Zsákban macskát nem árulok. — Tejbe verik a macska orrát.

Tanító. Na még valamit, aztán e czikknek is végére járunk.

Országos Széchényi Könyvtár

Gyula. Kérem, kérem, nagyon szívesen hallgatom.

Tanító. A macska a meleget nagyon szereti, kályha, tűzhely kemencze legkedveltebb buvhelye, szőre hamar tüzet fog, s ha ráriasztanak, széna szalma padlás a menedéke, e pontra nagyon kell tehát figyelni.

Gyula. Jaj be tanácsos volt erre figyelmeztetni.

Tanító. Aztán néha a macskák meg is dühödnek, ilyenkor igen veszélyesek valamint akkor is, ha gyermekkel alusznak; megfojtják sőt mérgökben szét is marczangolják a gyermeket; erre is volt példa hazánkban is, mert a macska nagyon boszuálló, minden bántalmat sértésnek hisz, s a tehetlen gyermeken könnyű boszut állani.

Gyula. Na hisz csak én lássak bölcsőben vagy ágyban macskát, majd arrább szólítom ő kegyelmét. Legyen ő ott, hol a helye, s tegye kötelességet, amire hivatva van. Nem tudna nekem bácsikám a macskáról valami történetecskét mondani?

Tanító. Tudnék biz én, ha meghallgatnátok.

Gyula. Igen szívesen. — Teljes örömmel.

Tanító. Elsőbb is megjegyzendő, hogy a macska mint házi állat az egész földön el van terjedve. Amerikába a Spanyolok vitték be, Európában később honosították meg, s kezdetben különösen Angolhonban nagy tilalom volt azoknak pusztítása.

Gyula. Meghiszem bizony, mert hasznos állat is a macska, kivált ahol még nem honos, vagy sok a pusztitanivaló állat.

Tanító. Mindjárt megítélhetitek. — Egy szegény de munkás angol ifju — Whigtington Richard — Indiába ment szerencsét keresni; minden vagyona egy macskából állott s evvel ült hajóra. A hajó India partjain törést szenvedett, s a legénység a benszülöttek fogságába jutott. Mindnyájan a fejedelem elé vezetvén, Richard karjára vevén macskáját, azzal együtt jelent meg. A kihallgatáson a jelenlevők között sok egér és patkány futott, miket a benlakók sehogysem birtak kipusztítani. Leereszti most ifjunk macskáját, s iszonyú vadászatot kezd az alkalmatlan vendégek közt. Örömmel szemléli a dolgot a király, s majd a macskát, majd az ifjut szoritja karjai közé.

E percz megállapítá szerencsáját; az udvarnál maradt, néhány évig mint helyettes uralkodott, s roppant kincsekkel rakodtan tért vissza hazájába. Nagyságát és gazdagságát e család a szerencsés ötletnek s a macskának köszöné.

Gyula. Lám mit mindent szül a véletlen.

Tanító. Ugy van kedvesem, a véletlen igen sok jót szokott hozni, de ész kell oda is, hogy feltudjuk használni.

Hanem most bezeg miről beszéljünk?

Lajos. Hát a cziczáról már nem beszélünk többet?

Tanító. Ez egyszer nem, most egy nagy állatról szeretnék szólni.

Imre. Talán a lóról?

Lajos. Vagy az ökörről?

Tanító. Egyikről sem kedvesim. Ez egyszer a ragadozók osztályánál szeretnék maradni, és nevezetes dolgokat mondani.

Lajos. Talán az orozlányról fogunk hallani?

Tanító. Eltaláltad édesem. A legbátrabb, legerősebb és legiszonyubb állatról a vad állatok királyáról kívánok beszélni.

Gyula. Jaj be kíváncsiak vagyunk e cikket hallani.

Az oroszlány.

Béla. És hogy én kezdjem meg a beszédet, ugyan kérem, miért nevezik az oroszlányt állatkirálynak.

Tanító. Mert — tán az elefántot és tigrist kivéve — minden állatot legyőz, őt pedig semmi állat sem bírja elejteni; fél, retteg, fut előtte embertől kezdve minden. Embert ugyan nem bánt, csak ha vén, éhes, vagy vért lát, de ha megbántják, nem kegyelmez senkinek.

Béla. Én pedig azt hallottam, hogy nem igen boszuálló.

Tanító. Az mind igaz, sőt mint példákban látandjuk, az embert mint nálánál nemesebb állatot becsüli is, kiméli is, gyen-

gébb ellenségeit pedig egyszerüen megveti : de a mondott körülmények mégis változtatnak a dolgon, s azt tudnunk kell.

Béla. Tehát mégsem oly kegyetlen, mint teszem tigris vagy farkas, vagy más állat, mely jó kedvéből is öl?

Tanító. Az orozslány éhség vagy szorultságból öl, s nemis marcangol össze többet, mint mennyi eledelére kell.

Gusztáv. Kedves t. ur, ha szabad beleszólnom, én is mondok valamit. A minap állatseregletben voltam, s ott az orozslány körül furcsa dolgokat láttam. Gazdája hátára ült, száját felnyitotta, nyelvét megfogta és kihuzta, azután melléje heveredett, tréfált vele, s az állat oly okosan nézte, mintha értette volna; végre fejét torkába dugta. Ekkor az emberek elborzadtak, s futni kezdtek.

Lajos. Meghiszem bizony, magam is elfuttottam volna.

Tanító. S mit vontok ki kedveseim ezen jelenetből?

Gusztáv. Azt, hogy szelidíthető állat.

Tanító. S még valamit, hogy az ember pénzért mit nem cselekszik.

Gusztáv. És semmi szerencsétlenség sem szokott előfordulni?

Tanító. Volt bizony eset, hogy majd gazdáját, majd a szolgát tépte szét.

Béla. Persze a mostoha bánás miatt.

Tanító. Nem mindenkor. Többnyire nyalogatják a velök bánókat, s erős nyalások hamar fölsérti a bőrt; ekkor ha vért lát, nem lehet visszatartani, megrohanja bárki legyen az, és szét-tépi. Nyelve t. i. darabos és ráspolyos s igen könnyen karczol. Volt eset, hogy a torkába dugott emberfejet is elharapta; ez többnyire szó vagy jeladásra történik, ily esetben a legkisebb hiba halálos veszélylyel jár.

Gusztáv. S hol van hazája ezen iszonyú állatnak?

Tanitó. Afrikában, hol többnyire barlangokban tanyáz, s rendszeren hussal táplálkozik; legkedvenczebb eledele a teve és majomhus. Szabadban 50—60 esztendeig is él; s ellik 2—4.

Béla. Képzelem, mily veszélynek teszik ki magokat azok, kik ezen szörnyü állatot hatalmukba akarják ejteni.

Tanitó. Biz az kedvesem halálos veszélyel jár, akár vén akár ifju oroszlányt akarnak törbe ejteni.

Gusztáv. S ugyan kérem, mi módon fogják azon hatalmas állatot?

Tanitó. Bemennek alattomban a barlangba, midön az öregek prédára térnek, s kölykeiket elszedik; aztán vagy megeszik, vagy barmaik közt fölnevelik, s eladják drága pénzen.

Béla. Hiszem bizony, hogy megveszik nagy áron, de hát a véneket mi módon fogják?

Tanitó. Azokat majd fegyverrel ejtik el, majd meg eleven fogják meg. Ásna t. i. vermeket, azokat nád vagy galyakkal befödik s a verembe bárányt szorítanak. Egyébiránt a bárányt a verem fölé is fel szokták kötni. Ez is amaz is mekegni kezd,

az oroszlány ezt meghallja s a prédára siet; midőn hozzá akar jutni, a figyelmetlen állat a verembe hull. Itt megszün e nemes állatnak minden fönsége; elszégyelli magát, bátorsága elvész, s tehet vele ember ami csak neki tetszik. Lánczra verik, vasat huznak szájára, vagy megkötözik, ő eltür mindent, sőt bármily gyermek is bátran és elbizottan vezetheti ez esetben eme büszke állatot.

Gusztáv. S fogságban is csak hussal táplálkozik?

Tanító. Igen 10—15 font hust eszik meg naponta, s elordítja magát mindennap hatszor, de ura parancsára többször is.

Béla. Hát ő hogy szokta üzni vadászatát?

Tanító. Helyes a kérdés, azt is szép tudni. — Rendesen éjjel kalandoz, s mert sem nagyon futni, sem mászni nem tud, csak egy hatalmas ugrástól függ fogásának minden sikere.

Emberi lakok körül meghunyászkodik, azonban a sivatagban egész nagysága és vadsága feltűn. Ordít oly iszonyuan, hogy messze vidékre elhallik; erre az állatok elrémülnek, s futnak, merre futhatnak. Ő azonban prédáját nem hajhászsa, hanem macska módjára meglapul, les, s a kiszemelt martalékhoz csuszva közelit. Ha ekkor éhes vagy boszus, düh és halál vilámlik haragos szeméből. Homlokát ránczba huzza, egy általa helyesen kimért ugrás egy csapás s a martalék szörnyü halált halt. Ereje iszonyu. Farkával a legizmosabb embert lecsapja, talpának csapásával leteríti a bikát, ökröt, lovat egész könnyüséggel czipel óratávolságra is.

Gusztáv. Ime a sivatag ijedelme! s furcsa én ugyan nem tudom lehető-e, de mégis láttam leföstve oroszlányt szekér előtt.

Tanító. Hajdanból van reá példa, mikép annyira megszeli-
dültek, hogy *kocsik* elé is befoghatták. Így teszem ama híres cartagóbeli *Hunó* oroszlányit annyira megszeli-
ditette, hogy mint szamarait málhás szekerei elé fogatta. — Antonius Caracalla

velök ebédelt; széken ültek t. i. körülé, éjjel pedig mint ebek örködtek mellette; Xerxes midőn táborba ment is, vitt magával orosz lányt; Marcus Antonius gyakorta fogatott négy orosz lányt is kocsija elé. Átalában azt mondhatjuk, miszerint a régi rómaiak nem egyszer használtak lovak helyet orosz lányt.

Béla. Én pedig azt hallottam, hogy alvása valmi különös.

Tanító. Az is való dolog. Szemhéja t. i. rövid, szemei pedig nagyok, s így nyárban sokat szenved a szunyogóktól. Hogy ellenségeit kikerülje, fülige vizbe szokott ülni. Alvás közben szemei nyitva vannak, s rendesen keveset alszik, akkor is gyakran megcsóválja farkát, hogy alvásbani figyelmét is éreztesse.

Gusztáv. Hát az igaz-e, hogy aki előtte földre borul, esd, vagy halottnak szinleli magát, annak meg szokott kegyelmezni.

Tanító. Mondtam, hogy apró, vagy gyáva ellenséget megvet, igen hihető tehát, hogy a meghunyászkodónak is megkegyelmez. Átaljában az orosz lány büszke, nem álnok, sőt hálás, s erre igen sok példa van; a nőstény pedig életét is föláldozza kölykeiért.

Gyula. Jaj be örvendek, hogy fogok ismét példákat hallani.

Tanító. A nőstény páratlan szeretetéről mondok mindjárt egyet. A vadászó orosz lányok barlangjába belopódzik egy medve, s kölykeiket csuful megmardossa. Visszatérnek nem sokára az orosz lányok, a medve a dolgot észreveszi, elrémül, s a legközelebbi fára menekszik. A nőstény buba merül, s a fa alá telepedik, a him az erdőben szertefut, s embert keres. Véletlen egy favágóra talál, ki megpillantván az orosz lányt, fejszójét elejti. Az orosz lány neki megy, köntösénél megragadja, s barlangjába viszi. Itt sebzett kölykeit megmutogatja, s mintegy kéri, hogy neki a fát vágná le. Az ember ezt megcselekszi, a medve fával együtt leroskad; megragadja most az orosz lányt, s azonnal széttépi, az embert pedig előbbi módon helyére viszi, s békével elbocsátja.

Gusztáv. Nevezetes esemény; ki hinné, hogy vad állatban ily nemes ösztön ily sajátságos figyelem találtassék.

Tanító. Ez eseményt egy híres szerző Aelianus jegyezte föl, nincs okunk kétségbe vonni. Egyébiránt, ha figyeltek más példákat is hozok föl, hogy az oroszlány nemességéről megyőződjetek.

Gyula. Legnagyobb figyelemmel leszünk, s megjegyzünk mindent, legyen csak szives minél több példát felhozni.

Tanító. Dániel történetét ismeritek nemde?

Gyula. Igenis, mindnyájan ismerjük.

Tanító. Bár hogy magyarázzuk is a dolgot, annyi bizonyos, hogy öt az oroszlány kis ujjával sem bántotta meg. Egy másik mindennapivá vált eseményt Androclus történetét szintén ismeritek?

Béla. Ugy van, az is fölötte nevezetes esemény.

Gusztáv. Én azt is tudom, hogy Caligula r. császár korában történt, s hogy általános bámulat tárgya lön. Ha valamelyikünk e dolgot nem tudná, majd elmondom én azt magam.

Tanító. Helyesen kedvesem. Most én mondok egyet. Londonban egykor egy ritka szépségű oroszlányt mutogattak, s ki pénzért nem láthatta, beeresztetett, ha neki eledelül ebet vagy macskát hozott. N. sem pénz sem ilyes állattal nem birván, de a ritkaságot mindenkép látni akarván, körülnézett az utcán, s elcsipett egy kedves kis kutyát, s azt veté martalékul az oroszlány elé.

Gyula. Na az a bizonyos N. rossz szivü ember lehetett.

Tanító. Az eb megpillantván az oroszlányt, elborzadt, egész testében remegett s összezsugorodott. A hatalmas állat békével nézte. A kutya most hanyatt fordult, siró pofát mutatott, nyelvét kiölté, s mintha könyörögne, lábait fölemelé. Hozzá lép a büsz-

ke állat, szagolgatja, lábával egyet kettőt fordít rajta, de nem bántja.

Béla. Jaj be szerettem volna latni ezen jelenetet.

Tanító. A nézőség bámul, a felügyelő is megsajnálja az állatkát, s míg azok ismerkednek, az oroszlánynak előhossa eledelét.

Béla. Hálísten! a kis kutya meg van mentve.

Tanító. Az oroszlány azonban nem eszik, husát érintetlen hagyja, s egész figyelmét az ebecskére fordítja.

Gusztáv. Jaj pajtikám, nehezen találtad el a dolgot.

Tanító. Most közelebb lép a reszkető állathoz, — s szemével mintegy nógatja, hogy izlelje meg eledelét. A szag étvágyat ébresztett benne, félelme eltűnt, s egész meghunyászkodva az eledelhez közeledett. Oda lép most a rettegett állat is, s barátsággal költék el ebédjüket.

Béla. Nem mondtam, hogy meg van mentve!?

Gyula. Nem kell elhamarkodni a dolgot; ki tudja még, mi fejlődik ki az egész jelenetből.

Tanító. Morgás és fogcsikorítás nélkül kelt el az ebéd, sőt vége oly szoros barátság lön, hogy utóbb az ebecske a legmeghittebben ugrosott körüle sőt rája, hátára feküdt s orra előtt szundikált. Midőn másodszor ettek, a kutya már rá is ugatott; az oroszlány pedig megvárta szépen míg az ebecske jóllakott, s csak aztán kezdett falatozni.

Béla. Csodálatos dolog.

Tanító. Miután jóllaktak, elheveredtek mindketten; a kutyus föl-fölugrosott, ingerkedett vele, harapdosta fülét, farkát, rázta sörényét, s a nemes állatnak e tréfa és mulatság fölötte tetszett. Így éltek ők egy évig, végre az eb megbetegedett s megdöglött. Az oroszlány azt hitte, hogy csak alszik; izgatta, de mert nem mozdult, utóbb nagyon nyugtalan lön, egyik sarokból a másikba ugrosott, s végre irtóztatóan kezdett ordítani: tőle a ku-

tyát, kinek sem engedé eltávolítani. Végre nagyon szomorú lön, s mitsem akart enni.

Gyula. Istenem! mily nemes ragaszkodás egy vad állatban.

Tanító. Most gazdája különféle étkekkel kezdé kínálgatni, de ő mindentől megvetve fordult el. Utóbb ismét ebeket dobált kalitjába, azokat rögtön széttépte, s hulláikat szétszórta. Most törni zuzni kezdé ketreczét, nagyon kifáradt, társára heveredett, még egyszer magához szorítá, s ő is megdöglött utószor is fejét barátja fején pihentetvén.

Gyula. Lám, mily nemes barátság s mily hü ragaszkodás rejlik ez egyetlen példában is. Valóban sokat tanulhatunk belőle.

Gusztáv. A megszokottság csakugyan természetté válik. —

Tanító. Az orosz lány megszokott gazdáját különösen kedveli.

Béla. Jaj be szeretnék legalább még egy példát hallani.

Tanító. Mondok kedvesem. Bizonyos Cassal nevű francia egy pár orosz lányt vitt a parisi állatsereglet számára. A gazda megbetegedvén, ápoltatásuk más gondviselőre bízott. A him azonnal visszavonó lön, s ettől mitsem akart elfogadni, sőt fenyegette, és még nösténye társaságát sem szenvedhette. Mindenki betegnek hívé, de hozzá közeledni kisésem bátorzkodott. Cassal e közben felgyógyul s orosz lányát véletlen meglepi. Látására a him azonnal felugrik, arcát kezét nyalogatja, s szintén reszketett örömeben. Elősiert erre a nöstény is, és hasonlólag kezd cselekedni, de visszaüzi a him, nehogy ez jobban kedveltessék.

Gyula. Lám még ezekben is van egy kis irigység.

Tanító. Cassal most belép a ketreczbe, mindkettőt megezirogatja, közéjük áll, s a béket helyreállítja. Uralmát annyira megszokták, hogy csak intenie kellett, s parancsa azonnal teljesítve lön, s ők teljesen megnyugvának, ha kezeit egy kissé megnyalogathatták.

Béla. Bizony bizony még engedelmességet is tanulhatunk tőle.

Tanító. S most, ha meg nem unjátok a hosszú beszélgetést, mondok még valamit egy híres természetbuvár észrevételeiből.

Gyula. Dehogy unjuk, dehogy unjuk, beszéljen csak kedves t. ur, csak örvendeni fogunk, ha egymást tanulhatunk.

Tanító. Na hát még valamit az oroszlányvadászatról. Azt már tudjuk, hogy az oroszlány ugorva fog, s hogy les és meglapul. Már a vadász ezt tudja, addig memis czéloz vagy lő, míg az oroszlány e helyzetben nincs. Ha fegyvere csütörtököt mond, csak a lélekjelenség használ. Ha futsz, elvesztél, ha csöndesen maradsz, mentve vagy; csak nézz bátran szemébe, állj mint képszobor, nincs mit rettedned.

Béla. E szerint csakugyan igaz, hogy az emberi termet félelmet gerjeszt az oroszlányban, s hogy ketten is bátran vadászhatnak rája.

Tanító. Észrevételedre mindjárt hozok föl egy példát. — Bizonyos gyarmatos laka vidékén fivérével üzőbe vesz egy oroszlányt, s épen barlangjában lelték. Mindkét kijárást elfoglalják, s az ebeket rá uszítják; az oroszlány kirohan, s az egyik fivér ellen ugrásba helyezi magát. A vadász is készen van, rá süti fegyverét; de csak füleit találta, s mellét egy kissé sértette meg.

Gusztáv. Na szegény vadász, ugyan mi lett belőled?

Tanító. A fenevad kissé megbódul, de rögtön s a legnagyobb dühvel a vadász ellen fordul; ez már lovon volt, s futásnak eredt.

Béla. Szerencsétlen ember! na ennek is vége.

Tanító. Az oroszlány sem volt röst, egy ugrással a ló farán termett. Körmeit a vadász czombjába meríti, s fogaival ruhájába kapaszkodik.

Gusztáv. Hát a másik vadász mért nem sietett segélyre?

Tanító. A roppant terh a lovat lenyomta, a kétségbe esett rivalgani kezd, és esd, hogy: Akár reá, akár a vadra testvére lőjön. Előbukkan most a másik, lováról leugrik, célloz, s az orosz lányt föbe találja.

Béla. Hálisten, csakhogy megmentette fivérét. Na nem adom sokért, csakhogy e kalandról is értesültem.

Gyula. Kedves t. ur, én még nem láttam orosz lányt, s mindamellett, hogy tudom, mennyire iszonyu vagy nemes állat, azért még sem bírom magamnak elképzelni: külalakja minő.

Tanító. Bizony kedvesem, pedig azt is kell tudnod. Színe sárga, nagysága különféle, rendszeren egy jó csikóhoz hasonlít. Feje erős és vastag, tekintete bátor, büszke és komoly, szemei szinte szikráznak; farka hosszú és bojtos, nyakát sörény disziti, s midőn ezt haragjában felborzogatja, alakja egész méltóságot ölt magára. Sörénye azonban csak himnek van, ez is csak négy éves korától, a nősténynél e szép disz hiányzik, kisebb is amannál. Feje, nyaka és szügye hosszú szőrrel van befödve, egyéb testén ép oly apró szőr látható, minő a nőstény bőrét födi. Van bajusza is mint a macskának, s felső ajka egy kissé hasított. E czikk végén látni fogjuk hű alakjában.

Gusztáv. S konczon vagy más körülményekben nem szoktak verekedni?

Tanító. Mint ez ábra is mutatja, iszonyu az orosz lány viadalmában, akár fajabelivel, akár más állattal küzdjön.

Béla. Rettenetes viaskodás lehet ez. Nini, hogy foly a vér, s még most is mily dühösen harap. Teremtő Istenem, mily iszonyu ez állat dühében, igazán valóságos fenevad.

Tanító. Hát ha még akkor látnád, midőn giraff vagy vad bikával küzd, még nézni is borzalom. Ketten hárman is neki rohannak egy ily hatalmas állatnak; egyik torkon ragadja, másik lágyékon fogja, a harmadik farára ugrik, s úgy teperik le a

hatalmas erejű állatot. Miután czélt értek, a lakmározáshoz fog-
nak; a konczot nem tépik szét, hanem kiszakitják a legizletesebb
részt teszem a bonczot, a többit oda hagyják, min ismét Afrika
benlakói osztakoznak. Ha jóllaknak, rösten haza ballagnak, vagy
leheverednek s elalusznak; ily esetben legkönnyebben esnek
martalekul.

Gusztáv. E szerint az oroszlányok is csoportosan járnak.

Tanító. Hatot hetet lehet együtt látni, többet nem; ezek is
többnyire egy család tagjai; s arra járnak, vagy ott csoporto-
sulnak legkivált együvé, hol sok a vad akár erdőben, akár ta-
nyákon. S hogy végére járjunk a dolognak, még egy himet mu-
tatok itt be csöndes méltóságában.

A tigris.

Megmeg egy nevezetes állatról fogunk szólni, mely vadabb és még rettentőbb állat mint az oroszlány; sőt a négylábuak közt ő a legkegyetlenebb, mely jó kedvéből is öl, gyilkol, marczangol embert, állatot egyiránt.

Gyula. Nem a tigrisről szólandunk kedves t. ur? én arról hallottam, hogy iszonyuan kegyetlen állat.

Tanító. Eltaláltad kedvesem. A tigris dühében sem nőstényének sem kölykeinek nem kegyelmez. — Egy böcs — Aristoteles — azt írja, hogy a vad állat *Ázsiában* kegyetlenebb, *Európában* erősebb, *Afrikában* változatosabb alakú. A tigris hazája *Ázsia*.

Gusztáv. Még eddig feledtem, de most bátor vagyok kérdeni, ugyan honnét veszi nevét ezen szörnyü állat?

Tanító. Tigris örmény szó, s *nyilat* jelent, a hasonló nevü folyó is a nyíl sebességétől kapta nevét; szintén ily nyilgyors állat a tigris is, tehát hihető, hogy innen kapta nevét. Nagysága olyan mint egy közepszerü ló, s leghirhedtebb a *hirkányai faj*, ez úgy látszik erőben is felülmulja a többit.

Béla. Mily boldog hazánk, hogy bennünket ily állatok nem üldöznek? ugyan mégis mily vidéket laknak legkivált?

Tanító. Mint mondám közhona *Ázsia* vagyis a meleg égalj; található tehát Keletindiában, Persiában, és *Sinának* egy részében, legnagyobb a *bengáli*, mely *rohanócnak* is mondatik.

Gyula. Szeretnék már külsejéről is valamit hallani.

Tanító. A tigris valódi fenevad. Tekintete bösziült és sötét, nyelve gyakran kilóg, vérvörös és tüskés, mi teljes vérszomjra mutat. Nagysága az oroszlányét valamivel felülmulja, de teste nyultabb feje gömbölyübb színe tarka és szebb mint amazé;

ugyanis világosabb, szintén sárga de csikokkal tarkázott, melyek feketék; legborzasztóbb látni, midőn képén a bőrt össze-

ránczolja, a fának rohan, fölmászik, s a majmokat vagy madarakat veszi boncz alá. A madarat előbb megkoppasztja, s csak azután eszi meg.

Béla. Képzelem, mily hatalmas lehet ugrása.

Tanító. Őt hat rőfnyi távolságra is elugrik; s ha konczát — teszem lovat vagy ökröt — megragadta, oly könnyen fut vele, mint valamely nyullal. Neki megy az elefántnak is, leharapja ormányát, nyakára ugrik, s összedarabolja. De az is okosan küzd vele, t. i. hátára dül, s vagy le, vagy sokszor agyonnyomja, s mert ez nem enged, van eset, hogy mindkettő egyszerre vész el.

Gusztáv. Ezt, már nem hiszem, hogy lehessen szelidíteni.

Tanító. Lehet valamennyire, de roppant munka és fáradtsággal. A meleg vér legkedveltebb tápláléka; ha ennek egyszer ízét érzi, nincs többé erő, mely őt visszatartsa a gyilkolástól. Ritka eset, hogy valamely rendkívüli jelenettől visszaborzadjon.

Béla. Vigyázz barátocskám, itt ismét valamely történeteske lappang. Ha szépen kérjük, nemde elmondja kedves t. ur.

Tanító. Bizonyos alkalommal Bengáliában a folyó partján az árnyékban egy férfi és nőtársaság mulatott; észrevétlenül egy tigris lopakodott közelökbe, s mármár ugrásra készült egyikök ellen. Egy nő ösztönszerűleg napernyője után nyult, s azt az ugrás perczében kiterjeszté. A tigris e váratlan jelenetre megijedt, s a legnagyobb sietséggel eliramlott. Dob, trombita s más hasonnemű lármás hangszerek szintén szolgáltak már életmentőül.

Gyula. Már ezt csakugyan mesterség lehet elfogni; de miután állatseregletben már láttam, mégis kíváncsi vagyok, ugyan miként ejthetnek ily iszonyu fenevadat fogságba.

Tanító. A vadász meglesi az időt, midőn prédára mennek, s ekkor már a buvhelyen leggyorsabb futó lovaik lesben állanak. Ha a barlanghoz férnek, belopakodnak, kölykeiket fölszedik,

s velök a legnagyobb gyorsasággal elvágatnak. Visszatérvén a tigris, a fris nyomokból a tolvajok irányát megtudja; utánok rohan, s midőn mármár beérendő, egy kölyket levetnek.

Gyula. Na jaj most a tolvajvadásznak.

Tanító. A tigris fölkapván kölykét, azzal barlangjába siet, és újból a vadász után iramlik, mert kölykeihez rendkívüli szeretettel ragaszkodik kivált a nőstény. — Midőn megmeg közel jut a vadászhoz, az ismét ledob egy kölyket, melylyel az anya tigris ismét tanyájára siet; de még most is ügessen ám a vadász, hogy legalább a maradékkal biztos helyre juthasson.

Gusztáv. Tehát mégis csak meg lehet szelidíteni a tigrist is?

Tanító. Fölnevelni nem nagy mesterség, de megszelidíten látni ritkaság; mondják ugyan, hogy Augustus kalitban tartott magánál egy meglehetősen szelid tigrist, Aurelian pedig győzelme jeleül tigriseket vitetett volna maga körül, de ez ritkaság.

Béla. S husa ennek is ehető?

Tanító. Husa bűzös és rosz izű, de a sinaiak és indusok mégis örömet megeszik, annál nagyobb böcsben van bőre, melyet drága takaróul szoktak fölhasználni.

Gusztáv. S persze hajtóvadászatot is tartanak ellene; de hiszen kell is, mert ily iszonyatos állat roppant pusztítója lehet egész vidéknek.

Tanitó. Természetesen, s pedig nagy vadászatok történnek ellene, gyalog, lóháton és tevéken.

Ugy látszik a vadász annál nagyobb áldozat és szenvedéllyel üzi kalandjait, minél nemesebb az állat, melyet célba vehet.

Béla. Jaj be szeretnék legalább egy vadászkalandot hallani.

Tanitó. Ha szívesen hallgatjátok, mondok egyet Heber egy angol püspök jegyzeteiből legalább egy kis kivonatban.

Beszéd közben — ugy mond — a radschah fölemlité, hogy a szomszéd erdőben tigrisnyomot vettek észre, mely nagy ijedelmeket okozott, s melyet már elejtenek vala, ha nem hiszik, hogy az ellenei körvadászat a vendégekre nézt mulatságos leend. Én fölemlitém neki, hogy vadász nem vagyok, azonban Bouldersohn szeméi örömben ragyogtak, s nagy kedvet mutatott az említett nyomok azonnali fölkeresésére. Kedvét nem akarván rontani, hozzá csatlakozám, de csak mint néző. B. ajánlá, hogy személyem védelmére töltsen meg pisztolaimat, azonfelül egy pár vontesövet is ajánlott. Már három órakor elefántokon valánk; a beteges radschah, nem akarván tőlünk elmaradni, szintén velünk jött. Egy csomó nép majd lovon, majd gyalog kísért bennünket, a látvány és érdek ép ugy nyilatkozott mindegyik beszédében mint versenyeknél. A radschah egy apró bozontos elefánton vett helyet; Bouldersohnnak egész fegyvergyűjteménye volt. Már néhány mértföldet haladánk a sikon, s találkozáink soknemű apró vadakkal, míg utóbb a kitűzött helyre jutánk. Míg tanakodunk, kerüljünk-e vagy egyenest neki menjünk, jelentik néhányan, hogy a tigris regg óta üzőben van.

Mi is elfoglalánk azonnal egy vonalt, épen mintha nyulat lesnénk, noha a fű oly magas volt, hogy a radschaht majdnem

elefántostul elfödé. Még nem jutánk messze, midőn előttünk egy bengali szarvas eliramlik, kissé belebb nősténye ugrott fel.

Gusztáv. Valóban nem lehet rossz izlése a szarvasnak, ha oly füben legelészget, mely az elefántot majdnem rajt ülőjével együtt eltakarja. Na de kérem tessék csak folytatni.

Tanító. E látása a gyönyörű állatoknak minden fáradságot teljesen megjutalmazá; midőn pedig a tömeg hajtó rivalgása, s a végtelen zaj fülembe hatott, magam is vadászatvágyra gerjedtem. Most halálcönd állott be, elefántaink orrmányaikat fölemelék, lábaikkal topogtak, orditottak, sőt radschah elefántja egészen el és kitört a vonalból; a többiek bátran nyomultak előre, orrmányaikat fölvetve, füleiket hegyezve, s okos szemeket teljes figyelemmel széthordva. „Közel vagyunk“ mond B.

Béla. Teremtő istenem! csak bajba ne keveredjenek.

„Csak oda lőjön kegyed, hol a füvet ingani látja, hahogy előtte kelne föl.“ Elefántom ép e perczen kezdett nyugtalanodni.

„Ott van ott van“ rivalg egyik, s én épen fejét látám. Most iszonyu bögés keletkezik, s én a szörnyű állatot elefántom előtt látám magának a magas füben utat törni.

Gyula. Lám épen az ellen tartott, ki nem is volt vadász.

Én utasítás szerint cselekvém; kisütém egyik pisztolomat, s midőn a mozgás kivehetőbb lön a másikat is. Most az ordítás iszonyubb, a mozgás a füben határozottabb lön, de mely nem sokára ismét megszűnt. B. mond : „a második lövés aligha el nem találta, azonban legyen bár hogy, buvhelyéből azonnal kiriasztjuk.“ Ugy is lön, a tigris nem sokára halva rogyott össze.

Béla. Na most köszönjük szépen, én azonban azt mondom, ily multságban nincs kedvem részt venni.

Gyula. Olyasmit nem mondhatunk, lám a püspök sem akart részt venni, mégis belevonatott.

Tanító. S most kedveseim nem lenne már elég a vérszopó állatokról ?

Béla. O kedves tanító ur, hisz európai állatokról még mitsem hallottunk, pedig az hihetlen, hogy nálunk ne legyenek.

Tanító. Helyes észrevétel kedvesem, látom hogy csakugyan tanulni vágyasz; jó lesz tehát, ha valamit a hiuzról szólandok ?

Mind. Nagyon jó lesz, kérjük szépen, tessék csak hozzá fogni.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A húz.

Na hát nézzük azt a nagy bátorságu vérszopó állatot.

Béla. Nini, mily hosszúk fülei, mily elevenek szemei, mily szép a bajusza, hanem szája és fogai sehogysem tetszenek. Valóban egész külsején vérszomj és ravaszság ömlik el.

Tanító. Jól veszed észre kedvesem. De mihez hasonlít külseje?

Gyula. Külseje és alattomos állása a macskához hasonlít.

Tanító. Eltaláltad; csakhogy nagyobb, bátrabb és erősebb. Szemei nagyok csillogók és sötétben is látók, füle háromszöget képez és hegyes, szőre szürü, hosszú és finom, feje barna és vastag, teste föle vörhenyes, alja fehéres és foltos, farka vége fekete. Hát látása és hallásáról tudtok-e már valamit?

Gyula. Igenis, én hallottam mint példabeszédet, minő te-

szem : ravasz mint hiuz, néz mint hiuz, hiuzszemei vannak. Hanem előttem mégis feltünő, hogy állatseregletben még hiuzt nem láttam.

Tanító. Annak csak örvendeniünk lehet. Kecskét, szarvast, sörtést, mókust s mindennemű madarat elöl; véréit velejét kiszopja, husát többnyire elveti, tehát nagyon kártékony állat már azért is, mert nem szükségéből, hanem csupa vérszomjából pusztít. Innen van, hogy kiirtására az emberek mintegy összeszólkóztak.

Gyula. Na azt ugyan jól cselekedték, ha oly gonosz állat.

Tanító. Most már nagyon retteg az ember fegyverétől, s rengetegbe, elhagyott sivatagba vonja magát 50—60 év előtt 20—30 darabot is elejtettek évenként, most alig jut egy esztendőre három. Leggyakrabban lehet látni Svéd-és Norvégországban, de a Kárpátokon sőt néha a Bánátban is található. Legnagyobb ellensége a juhoknak. Bőre a legszebb és legdrágább prémek közé tartozik, kivált melyeket Siberia-vagy Amerikából szállítanak hozzánk; állatseregletben ritkaság.

Béla. S ugyan mi módon vadásznak a hiuzra ?

Tanító. Hajtók által; de mert szaglása nem legjobb, farkasvermekben s vastörökben is gyakran foglyul marad. Szeme t. i. mindig más állatokon jár, les, cselt vet, s maga jut a törbe. Fogdossák hálóval is, de ez halálos veszélylyel jár, mert nagyon vakmerő állat lévén, hamar öl.

Gyula. Na én ugyan nem vetnék ellene hálót.

Tanító. Meghiszem bizony, nem is egy ember szokta azt cselekedni.

Mondok én azonban ennél érdekesebbet is; figyeljeteK : A hiuz nagyon ravasz, bátor és erős, midőn üldözik, a legnagyobb nyugalommal vonja meg magát búvhelyén; még akkor sem mozdul, midőn már ebet vagy vadászt lát. Nyomára könnyű rá bukkanni. Mint már tudjuk, az elejtett állatokat nem eszi meg, a koncra

tehát mindig kísérők vannak utána, minő teszem a róka; de ő azt hamar megfigyeli, észrevétlen odább áll, s ha menekülhet, elébbi helyére nem igen tér vissza.

Gyula. Lám mily szemfüles a gonosz.

Tanító. Ha lövésre van, ugyan jól kell ám czélozni; mert a vadásznak rögtön szeme közé ugrik, nyakon ragadja, s mellébe csimpeszkedik.

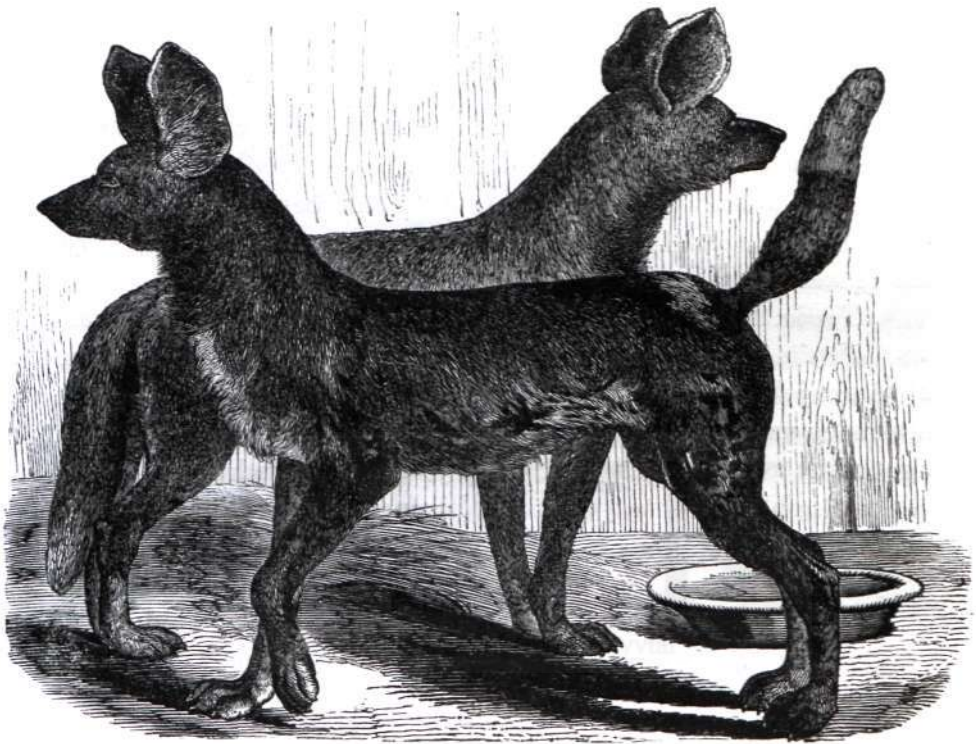
Béla. Hát a kutyától fél-e ?

Tanító. Egyestől épen nem, többnek is neki ugrik. Sőt egyes vadásztól sem retten vissza, megáll nyugottan, s lövésre vár. A nöstény mondhatlan szereti kölykeit; ha esetleg fogságba jut, a macska meg nem marad vele egy házban, ép úgy gyülölik egymást mint kutya a megszelidült farkast.

Gyula. Ugy-e biz a farkasokról is fogunk beszélgetni. Én már láttam ám farkast, de azért igen keveset tudok róla.

Tanító. Nem bánom, legyen hát jövő beszélgetésünk tárgya a

Farkas.

Gusztáv. Én is láttam farkast, s külsejét tekintve csakugyan olyan mint a komondor; s furesa, mégis annyira vad és ragadozó.

Tanító. Annyi való, hogy külalakját tekintve a kutyától kevésben különbözik; legnagyobb ismertető jele a merev tekintet, mely neki vad külnyomatot ad. Több régi természetbuvár maga Buffon is egy és ugyanazon állatnak tartá, s azt mondo-

gáták : hogy csak nevelés és szelidítés által váltak különbözőkké. Vannak azonban pontok, melyekben farkas és kutya akár szelid akár vad, egymástól lényegesen eltérnek ; nézzétek előbb a vad kutya külalakját.

Béla. Ej be csinosak.

Tanító. A különbségi lényeges pontok ezek : A farkas és minden vad kutyának fülei hegyesek és fölállóak, a tompa és csüggő fül a szelidségnek jele. Aztán e nemben a vad fajnál a fark lombos, s az állat után csuszó, s mint a szelid nem bírja azt csóválni.

Gyula. Nini, a főnebbieknél csak egyiknek csügg le farka.

Tanító. Az igaz, a másik föltartja, de mint szelid ebeink nem bírja azt jobbra balra csóváltgatni vagy gyűrűbe fogni. Végül a farkas és vad kutya ordít, kiált, idomtalanul rikkant, és nem ugat mint a szelid kutya, kivéve a jó reményfoki kutyát, — minők a főnebbiek — mely minden bizonytalan tárgynál haragos ugatást hallat, de mely a szelid kutyáétól mégis nagyban különbözik.

Béla. De azért mégis egy családhoz tartoznak nemde ?

Tanító. Kutya és farkas egy családhoz tartoznak, s az ember bölcsőjétől kezdve mindkettő ismert állat. Csakhogy a farkasban a látás hallás és szaglás élesebb mint a kutyában, s eledele az állatország.

Gyula. S az is oly csoportozó állat mint az eb ?

Tanító. A farkas társtalan, magánélő, vad és ragadozó állat, nappal erdő, bokor s üreg a tanyája, éjjel vadászni jár. De ezen életmódot csak nyáron tartja meg, télen már egybe sereglenek, együtt vadásznak, együtt rabolnak, s ha nagyon éhesek, vagy megsebzettek, lónak embernek egyaránt neki rontanak. Nézzétek csak e képen a szerencsétlen vadászt.

Ez már ki nem kerüli halálát ; fegyverét elvesztette, oldala

harapva van, ha a másik lova orrába harap, amint csakugyan neki tart, nincs hatalom, mely őt megóttalmazza.

Gyula. Istenem! mily iszonyu dühvel rontottak rája.

Tanító. Ha tüzet üthetne, vagy fényes fegyvert villogtathatna, talán még megmenthetné életét, mert ezektől retteg és futásnak ered, mint azonban a kép mutatja, azon helyzetben veszve van. Igaz ugyan, miszerint a bika, róka, szamár és kecskének kérlelhetlen ellensége, de sebzett és dühödt állapotában semminek nem kegyelmez. Sőt van oly eset is, hogy midőn csoportban járnak, és ellenségre bukkannak, még azzal sem érik be,

hogy teszem a vadászt széttépik; üldözőjüket a lórul lerántják, egy kettő hátramarad, a szerencsétlen áldozatot összemarczangolja, s a ló elnyargal; de e menekvés csak addig tart, míg a vadak ennek is nyomába rohannak, hogy beérik, minden kérdé-

sen kívül van; ily esetben ember is ló is áldozatul esik, ime ez elbeszélést a kép eleven példában mutatja.

Béla. Iszonyu jelenet, s ni csak mily sokan vannak. Szegény ló, no neked is véged van; ennyi ellenség közül ki nem szabadulsz.

Tanító. Mondtam, hogy a villogó fegyvertől retteg, ime egy példa. Egy svéd katona utazott hazájába tél közepén, s amint a befagyott tón keresztül akar hatolni, egy csoport farkas rohan rája. Minden védelme kardja volt; kirántja hüvelyéből, neki vág támadóinak, egyet kettőt összekonczul, a többi futásnak ered. — Néhány óra mulva ugyanazon farkasok körülfogják, ő megmeg védi magát, de nem az elébbi sikerrel, keves idő mulva széttépetett. Mit vélték mi volt szerencsétlenségének oka?

Gyula. Kifáradt.

Béla. A farkasok ráismertek.

Gusztáv. Vagy hogy elbizta magát.

Tanító. Kardját nem törülte meg, az belefagyott tokjába, midőn pedig nagy ügygyel bajjal kivonszolta, vérszagot éreztek, s többé nem engedtek időt a maga védelmére. Átalában midőn ló, szarvas bika, vagy bármily nagyobb állatra törnek, összecsoportosulnak, s így intéznek biztos támadást: Midőn nyomba jutnak, iszonyu orditást kezdenek, s a koncz után vágatnak. Egy bokája körül kapdos, egy pár eléje ugrik, a többi jobb és bal oldalon veszi körül, hogy a kiszemelt martalék el ne ugorhassék. Így rohanják meg éjszaken a lovasokat, szányt s bármily utasokat, s pedig sikerrel.

Béla. De hát mégis mi rendes tápláléka?

Tanító. Lakott vidéken inkább szelid mint vad állat husával táplálkozik.

Gyula. Lám a gonosz még e pontban is inkább árt embernek.

Tanító. Legkedvesebb falatja a csikóhus, kecske borju és juh szintén kedvencz eledele; innét nevezte el a mesevilág juhásznak.

Gyula. Ezzel is úgy kellene tenni, mint tettek a hiuzzal.

Tanító. Üldözik is amennyire lehet, Brittföldön már ki van irtva.

Hát azt hallottálok-e mily csellel él a szelid állatok körüli fogásban?

Béla. Dehogy hallottuk, legyen csak szives t. ur, mondja el.

Tanító. Midőn valamely állatnak nem bir ura lenni egyedül, magával viszi nőstényét, egyik egy másik más felől támadja meg a nyáját vagy a kiszemelt konczot; ha kutyára bukkannak,

a nöstény ennek áll eléje, csalogatja, futásnak ered, hogy elcsalja a nyájtól, most berohan a him, fölkapja martalékját, s kiveszi el tőle ?

Béla. Biz ahhoz nagy bátorság kívántatik. De hát vajjon nem lehetne valahogy elfogni, vagy legalább törbe ejteni s agyonverni ?

Tanító. A farkasok irtása több módon történik. Első a hajtás. A legnagyobb csöndben kört fognak, azután minden csetret, bokrot fölvernek; a zajra hamar elétör, s midőn a puskásokat megpillantja, sokáig toprong csavarog, utóbb kullogni kezd. Midőn közel jut, föbe lövik; a farlövéssel könnyen odább áll. Nagy sürüben dobszóval zörrentik föl.

Gyula. Hát egyesek nem vadászhatnak ellene ?

Tanító. Igenis csalogatás által; makognak mint nyul sikoltnak mint malacz, vagy bögnnek mint bárány, s ekkor a koncz reményében a vadászhoz jó közel elsiet. Oda tart, honnét a hang jő, s midőn jó közel jár vagy hevederen vagy föbe lövetik.

Béla. Lám mily szépen megcsalják a gonosz állatot.

Tanító. Télen lessgunyhót állítanak, s közel hozzá dög vagy marhahúst tesznek, leginkább szereti a nyulbélt és a szalmatüzon süttött juhust, e martalékot jó távolból úgy hurezolják a földön a lessgunyhó felé; a farkas a szagos nyomot azonnal föl találja és követi, s midőn már lövésre van, előbbi módon ejtetik el.

Gyula. Már ez mesterség, de ugy kell a kópénak. Egyébiránt én már hallottam valamit a farkasveremről is, csakugyan szoktak veremben is fogni farkast ?

Tanító. Szoktak bizony. A farkasverem mintegy két öl átmérőjü s oldalain palánkokkal kirakott gödör, teteje széna, szalma, venyige vagy falevéllal van berakva; közepén pózna emelkedik, melyre bárány, lud vagy malacz van szoritva. Az

éhes farkas ezek zaját hallja, oda rohan s a veremben találja magát.

Mind. Ha ha ha! na ott ugyan mulathat.

Tanító. Ekkor lánczot vagy hurkot vetnek nyakába, s kézrekeritetése egész mulatság; mert nagyon szégyenli magát, lyukat váj, mintha az emberek tekintetét kerülné, de mind hiában.

Béla. Innét kerülnek aztán fogságba vagy állatseregletbe. De helyesen van, bár ezen vérszopó állatok mind ily sorsra jutnának. Na már most ki tudná nekem hiven lefösteni külalakját?

Gyula. Ugy hiszem legjobb lesz, ha kedves t. ur föstendi le azt is.

Tanító. Szívesen megteszem. Nagysága a mézárós kutyához hasonlít; teste azonban vaskosabb, koponyája szélesebb, homloka laposabb, szeme zöldsárga, füle hegyes és rövidebb farka lombosabb. Szőre sárgaszürke, ittott feketés, lábszárai sárgák; nyom mintegy 80 fontot, s élél 20 évig; lakhelye az egész földkerekség, legnagyobb ellensége a kutya.

Gyula. Tudom, hogy boszut is áll rajta, ha szert tehát rája.

Tanító. Szükségből azt is megészi.

Béla. Én azt vonom ki a mondottakból, hogy miután anyyira pusztitják, s mégis oly sok van, szapora állatnak kell lennie.

Tanító. Fiadzik 3—9 a kölykek tiz napig vakok, s anyjok által halálíg védetnek. Fölnevelni könnyü, de vad és ravasz marad örökre. A főnebb említett Buffon — francia természetbuvár — egy nevezetes történetecskét beszél el: Nekem úgy mond: volt egy fiatal farkasom, a majorban szabadon járt, s másfél évig a baromfiakkal a legszebb barátságban élt. Egyszer azonban belekapott, s mind leölte.

Gyula. Lám az allattomos gonosz teremtmény.

Tanító. Nem éh vitte rá, hanem ragadozó vágy, mert csak agyonharapta, de meg nem ette őket. — Egy másikat lánczon

tartottam, már két éves lehetett, s a házi ebbel a legszebb békeségben élt, egyszer megszabadult, a kutyát megölte, s megszökött.

Béla. Ennek tehát nem lehet semmi hasznát venni?

Tanító. Husa rosz izü, s állat nem eszi meg; Sziberiában azonban némelyek sütve megeszik. Bundáját már fölhasználják; mert semmi féreg sem tartózkodik benne, s bőre is fölötte erős, ha pedig kicserzik, kéztyű sőt dobra is használják; könyvkötők, aranyművesek fogait is használják simításra.

Gyula. Még egyet ohajtanék tudni, vajjon uszni tud-e?

Tanító. Meglehetősen ügyesen uszik, de folyón keresztül ritkán üzi ellenét, széles és sebes folyótól visszaborzad. A mocsárt posványt inkább szereti. A kutyabetegségeknek ez is alája van vetve, különösen a dühnek. 1854-ben Sz. Petervár külvárosában világos nappal véletlen megjelent egy ily állat, megmárt mintegy 50 embert, és sok kutyát; rá löttek többen, ő mégis elillant. A megmártak a dühös ebek által megmártak sorsára jutottak; s ez Novemberben történt, mikor ott a hideg már 12—16 fok, míg másutt az ily jelenség melegben mutatkozik.

Gyula. Istenem, mennyire örvendek, hogy t. urat hallhatom! ki beszélt volna nekem valaha ily figyelmeztető dolgokat!

Tanító. S ezzel végezzük be beszélgetésünket a farkasról! különféle fajairól szóljunk majd máskor. Most egy igen ravasz állatra térjünk.

Béla. Bizonyosan a rókakoma lesz az.

A róka.

Kedveseim, azt gondolom, már jó ideje, hogy komolykodunk, jó lenne tán egy kissé vigadnunk is.

Béla. Jaj be jól gondolkozik kedves t. ur.

Gyula. Az a rókakoma amugyis hamis állat; tanácsos lenne öt különféle alakban szemle alá venni.

Tanító. Magam is úgy értem. Elsőbb is itt van egy kép.

Amott ni egy ketrecz, abban ludak vannak; a ludhus jó pecsenye gondolja magában, kedves dolog lenne legalább csak egynek is birtokába jutni.

Béla. Meghiszem bizony, de lakat van ám rajta.

Tanító. Az se baj, a róka ezermester. Nagyobb baj az, hogy a ludak gágoknak, zajt ütnek, s könnyen elpáholják a komát.

Gyula. Ő tehát oda dolgozik, hogy őket csöndre bírja.

Tanító. Ugy van, hizelg, panaszkodik, a ketreczbe iparkodik, s fogjátok látni, mihelyt bejutott, mindjárt meglopja őket.

Gusztáv. Ahol ni, viszi már a kópé.

Béla. Ejnye ármányos állatja, na ez ugyan hamar megnyerte a kihallgattatást, de a ludak meg is adták az árát.

Gyula. Hallottam már én azt is, hogy általában minden baromfi után tolvajul ólálkodik.

Tanító. Megeszi biz az kedvesem a tyukpecsenyét is.

Béla. Az izlés nem volna rossz, csakhogy nagyon káros, aztán mert tán gyermeknek is neki megy, veszélyes is.

Tanító. A házi állatoknak különösen nagy barátja.

Béla. Persze amolyan pusztító barátja.

Tanító. Igen; s aztán, ha lehet, előbb előli a kakast, mert a tyukok közt annak van legnagyobb bátorsága, azután szabadon halász, vagyis elhordja egyenkint a többit.

Gyula. Nini, ott czipel egy kakast.

Béla. Lám a többi, hogy menekszik előle.

Tanító. Ilyen házi barát ő kigyelme; befurakodik, hizeleg, ravaszkodik, alattomos, s midőn tétova fordulsz, meglopott.

Béla. Hallottam már én emberről is a rókabarátságot.

Tanító. Az annyit tesz, hizeleg emberektől ovakodjatok. Ime itt vann kicsiben egész hü alakja.

Gyula. Na ezt ugyan kicsire szabták.

Tanító. Láttuk már elég nagyban ravaszságát; s mivel előttünk mert elkövetni annyi alattomosságot, jó lesz öt pelen-
gérre állítani.

Mind. Jó lesz, jó lesz, mi leendünk birák. Na jaj neked ál-
noksággal kibélelt állat, ha előttünk is ravaszkodol; kegyel-
münkre azonban számolhatsz, ha kivallasz őszintén mindent.

Tanító. Állj ki róka. Micsoda családhoz tartozol, s hol lakol ?

Róka. A farkas és eb családjához tartozom, s honom az egész földkerekség. Szóval hol ember lakik, róka is található.

Gyula. Ne oly büszkén koma, nagyon kétértelműek szavaid.

Tanító. Van-e valamely mesterséged ?

Róka. Csak sajátságokkal bírok, miután vadon szülötte vagyok, ha oktatónának, sokban megmérközném az ebbel.

Gyula. Tehát elismered, hogy az eb nemesebb állat mint te.

Róka. Annyiban, hogy bennem nincs tanulékonyság, nincs hűség és ragaszkodás, mi az ebnek jellemző sajátsága.

Béla. Számláld el tehát tensajátságaidat is.

Róka. Alattomoság, ügyesség s a cselvetésben leleményesség fötulajdonom, s e szakban semmi kutya föl nem mul.

Gyula. Na ezek nevezetes sajátságok, egyébiránt őszinte vallomásod száanalomra bírand benünket. Vannak-e társaidd ?

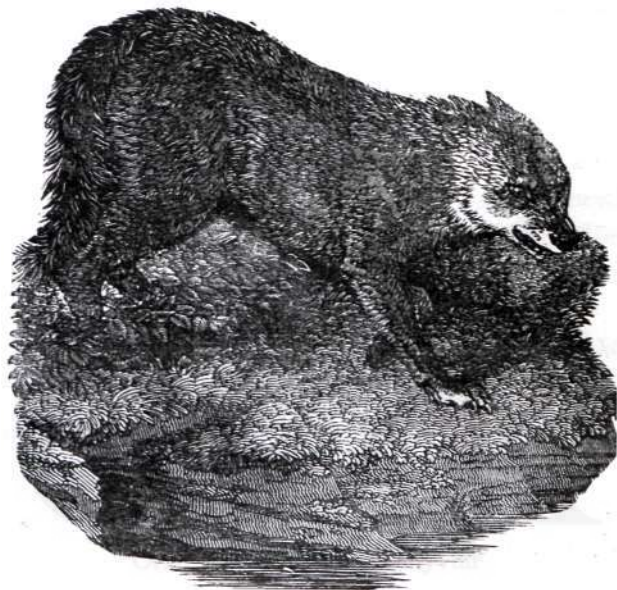
Róka. Emberhez legszivesebben ragaszkodunk. Igaz ugyan, miszerint völgy s rengeteg legkedvesebb tanyánk, de mert eledelül legkivált az emberi szorgalom ápolta állatokat kedveljük : legbiztosabban ott tanyázunk, hol ember működik s lakik.

Béla. Az ember okos állat, hozzá erősebb is mint te; hogy van tehát az, hogy nem rettensz tőle vissza ?

Róka. Hall-, lát- és szaglótehetségem élesebb mint az emberé, hozzá ravasz és ügyes vagyok, bátorságom is van : tehát épen nem csoda; ha az ember figyelmét is kijátszom; s mert én minden indulatom kifejezésére külön alakot tudok ölteni, szeretnek az állatok is, s az emberek előtt nem igen árulnak el. Ami pedig biztos kőnczhoz juttat amaz ügyesség az, melynél fogva igen sok állatnak hangját és szólásmódját utánzom.

Gyula. Hát a farkashoz nem hasonlitasz semmiben, ugy-e hallgatsz?

Róka. Azt is megvallom őszintén, hogy igazi kannibal vagyok, haragomban saját fajomat is fölfatom.

Béla. Karsu lábaidnak mi hasznát szoktad venni?

Róka. A futásban oly kitünő vagyok, hogy egy éjjel 5—7 mérföldet is elfutok. Uszni is jól tudok. A rókavadászok e sajátságomat igen jól ismerik. Kutya és farkassal a betegségekben is osztozom.

Gyula. Azt is hallottam, hogy nagyon torkos állat vagy, s ha már fajodat pusztítod, mért nem kiméled meg a házi állatokat?

Róka. Nem bírok parancsolni természetemnek; aztán azok az izletes husu szárnyas állatok, a nyul, tojás, sajt, tej, vaj nagyon ingerlő tárgyak; hát még ha a mézre gondolok, szintén

ugrál bennem a lélek. Egyébiránt, ha az emberi figyelem ezektől elszólít, beérem én mással is; ilyen teszem: a pele, egér, gyík, béka, rák, kigyó, madár. —

Béla. És miként jutsz a baromfiak közé?

Róka. A falu szomszédságában tanyát ütök, kilesem, midőn a tyúk kodácsol, a kakas kukorékol, a lud gágog, s a honnét a hang jő, éjjel arra tartok; közel jutván a martalékhoz, előbb megismerkedem a házi körülményekkel, kikémlelem a figyelmet és kutya természetét, s lassacskán a fal vagy sövény alá lopódzom; ez is meglevén a tető alá ugrom, s hely színére jutván, leölök mindent, ami csak elém kerül, míg csak neszt nem kallok. Ha misem gátol egy éjjel három napra való is egybehordok.

Gyula. Azt mondád főnebb, a rákot is megeszed; ugyan, hogy juthatsz te rákhoz, miután földi állat vagy?

Róka. O ez olcsó mesterség, s egyszersmind olyan, mely egy csapásra két légyhez juttat.

Mind. Na azt kíváncsiak vagyunk hallani.

Róka. Engem jobban szeretnek a bolhák, mint az ebet, s midőn bundámban már nagyon megszorodtak, egy okos fogással megszabadulok mindannyiától egyszerre.

Mind. Ha ha ha, na te mégis nagy mester vagy; de csak megismertetsz bennünket egyszersmind a móddal is.

Róka. Szívesen. Ez így történik: Számba egy csomó mohot vagy szénát veszek, aztán hátrészemmel vízbe megyek, de lassan s mindig beljebb, hogy a bolhák előbb nyakamra, innen fejemre, fejemről orromra, végre a csomóra meneküljenek. Most hirtelen elbukom, a csomót elbocsátom, s minden hóhéromtól egyszerre szabad vagyok.

Béla. Ejnye te fajtalan kópé, hisz nem a kért tárgyról szólsz.

Róka. Dehogy nem, még nincs vége. Még én bolhászkom a rákok lombos farkamba csimpeszkednek, s miután érzem, hogy jól fölrakodtak, huzom őket amerre akarom. Ha a patra szállítottam őket, kedvemre lakmározom; ritkaság, hogy csak egy is meneküljön tőlem.

Gyula. Hát a vad madarat hogy fogod el ?

Róka. O, annak sok módja van, egy némelyt mégis elmondok. Lefekszem a földre, lábaimat kiterjesztem lélekzetemet visszafogom, szóval holtnak színlelem magamat. Ha aztán rám repül a madár, mely dögnék tart, megkapom s megölöm. S e mód gyakran sikerül. Máskor a tör körül leskelődöm, s a tör vagy lépre került madarakat elcsipem a madarász orra elöl; a foglyot fürt fészkeiben látogatom meg, s tojása vagy fiaival együtt fölfalom.

Béla. S nem szoktál eme tetteidért meglakolni ?

Róka. Sokszor és iszonyuan. Kutya vadász s mindennemű hajtó üzőbe vesz, többször naphosszat kergetnek, ütnek, vernek, tört vetnek, lönek; de mig erőm van, nem tágitok. Legroszabb, ha lyukamba szorítanak. Ha lehet itt is más szájat ások, s nőstényem és kölykeimmel együtt menekülök. Ha nem szabadulhatok, inkább eltűröm a leggyötrőbb éhet, mint megadjam magamat.

Gyula. Már most hiszem, hogy elszánt is vagy; ugyan meddig élsz ?

Róka. Elélek biz én 20 évig is; s ha bár néha fogságba jutok is, nem igen szoktam az emberi akaratnak meghajolni.

Béla. E szerint kevés hasznodat veszik az emberek ?

Róka. Veszik biz ott. Husomat sok helyütt megeszik, bőrömet kikészítik s nyak, süveg és bélésre használják; csakhogy nyári bőröm silányabb mint a téli. Dejszen, csak tudnák, hogy a Lapp norvégiai és siberiai fekete társaim bőre mily drága,

nem sokat tréfálnának életemmel, hanem majdcsak hamar csá-
vába juttatnának.

Gyula. Nini a gonosz rossz szagot érzett és odább állt.

Tanító. Na hagyán, eleget vallattátok, majd elfogjuk.

Béla. Jaj be szeretném ha el lehetne fogni.

Tanító. Lehet biz az. A vadászatnak száz módja van, egy párt én is megemlitek. Először a lyuk szájánál vagy csapán csalétek vagy kitett dög mellett szokták lesni; ez leginkább est felé szokott történni. Főfogás benne, hogy a vadász a legnagyobb csöndben lopja oda magát, s hogy ülését a szél ellen válaszsza; lehet csalni nyulmakogás, egérezinczogás s madárhang által is. — Kopókkal úgy vadásznak rá, mint a nyulakra; csakhogy a róka hamar utat téveszt; legszebb vadászat esik rá lóháton.

Mind. Kérem kérem mondja el.

Tanító. Ehhez sok ember ló és kutya kivántatik a költséget tehát nem fedezi a haszon, kivált, ha hozzá teszsziük, hogy még a ruhában is kiáltó szín szokott használtatni, minő a vörös, kék stb. Az angol ennek bohókás kedvelője; sem lova vesztével, sem maga halálával nem sokat törődik; még lovaik közül is az a legböcsösebb, mely az eb által elfogott rókához első közelit, ezt diadallal vezetik, s igen drágán fizettetik meg. Győzelemjele a rókafark stb. De már hosszasan is beszélünk a rókáról, még egy keveset, s legyen vége.

Mind. Mi biz elhallgatnónk végetlenig.

Tanító. Nagysága a kuvaszhoz hasonlít, csakhogy farka hosszabb és lombosabb, termete szikárabb, színe verhenyes, farka vége fehér, melle és hasa fehérszürke, fülei vége hegyes, lába fekete s éles hosszú karmokkal van fegyverkezve; fiadzik 3—6 néhány napig vakok, mint egy hónaposak már a szabadban futosnak.

Ha a fiatal elfogatik, tejen, kenyéren könnyű fölnevelni, s

kedves állatkákká növekednek, csakhogy kigözölgésök büzös, s természetöket nem igen vetkezik le. Lánczon kell őket tartani, mert hamar elvadulnak s régi mesterségökhöz fognak.

Legnevezetesebb a *fekete* és *éjszaki* róka. Az a közönségeshez életmód és nagyságra hasonlít, csakhogy színe fekete, szőre hegye fehér, azonban füle, válla egészen fekete, farka hegye fehér. Hazája Éjszakamerika, bőre drága prémbőr. Az éjszaki valamivel kisebb, de az egész nemben a legravaszabb. Színe sötéthamvas, néha télen egészen fehér, hazája Island, Norvégia, Sziberia.

Na hamarjában, ki mond róla egy pár közmondást?

Gusztáv. Rókával bélelt. — Rókának róka a fia, farkasnak farkas. — Róka beszél szájából. — Rókát szopott. — Róka mállat szeret mente bélésének. — Tapogatva jár, mint róka a jegen.

Béla. Rókával forgott. — Róka a rókával hamar összebarátkozik. — Rókát fogott. — Ravasz, mint a róka. — Nem bőrért csak szőrét változtatja a róka. — Rókább a rókánál. — Félti farkát a róka.

Tanító. Na végzetül én is mondok néhányat : Addig hány cselt a róka, míg csávéba kerül. — Nehéz agg rókát törbe ejteni. — Kitetszik a róka, farkát akár mint dugdossa. — Róka módra kert alatt kullog. — Régi róka hamis cselt vet. — Rókamáj a lakomája stb.

Most ismét hosszan fogunk beszélgetni megmeg csak *talponjáró* állatról, melyet úgy hiszem már tánczolni is láttatok.

A medve.

Béla. A medve, a medve lesz az bizonyyára. Na az komor állat, vele ugyan nem fogunk sokat tréfálgatni.

Tanító. Majd meglátjuk. Nézzük elsőbb is e képet.

Gyula. Ej ej, ugyan hogy ment föl a fára ?

Béla. Hát az a szegény vadász mit művel ott ; no az aligha megmenekül, a szerencsétlen, még fegyvere is alant van.

Tanító. A legnagyobb biztossággal mász meg sziklát és fát, ugyanott megfordul s ügyesen száll le testének minden nehézsége daczára. Ha pedig ingerült állapotban van, idomtalan testét egészen feledteti ügyessége. Neki rohan üldözőjének, s ritkán nyugszik meg, mig el nem ejti.

Amily jó mászó, ép oly jó uszó is, nyáron fürdik és uszik gyakran.

Tyula. S ugyan hol van hazája a medvének?

Tanító. Medve egész világon található, névleg van Europa, Ázsia és Amerikában; Délamerikában azonban a medvefajból nem találtak állat; Afrikában is ritkaság. Legnevezetesebb a barna medve, mely $5\frac{1}{2}$ láb hosszú, s 4 mázsán felül nyom, s mind e mellett is könnyen jár akár két, akár négy lábon, sőt még terhet is gyorsasággal visz.

Béla. Furesa, oly nehéz és nagy állat, mégis annyira ügyes.

Tanító. Mert roppant erővel bír, s akár áll, akár fut, vagy jár, egész talpára hág, miértis talpa egészen szőrtelen.

Gyula. S hol talál menhelyet ezen szörnyü állat?

Tanító. Hegyüregekben, gödrökben, sziklahasadékokban; hol télen át rendszeren alszanak; egyébíránt lomha és tunya állat.

Béla. E szerint télen nem esznek.

Tanító. Nem. Hogy könnyen ráismerjete, leírom minő: Teste otromba, farka vastag és rövid, orra előre nyuló s mozgékony, füle kerek, mindenik lábán öt hegyes körme van; mert ugyanannyi ujjal bír.

Gyula. Na ezeknek kölykeik is nagyok lehetnek.

Tanító. Épen ellenkezőleg mutatkozik náluk a természet. Vagy a talált vagy az általa készített üreget megrakja mohval, s mintegy tetőt emel rá galyakból. Már November elején ide költözködik, s téli alvására belefekszik. A nőtények e búv helyet még korábban fölkeresik, mi onnét következtethető, hogy még vadász poczos medvét soha nem ejtett el.

Január hóban kettőt kölykezik, de azok a patkánynál alig nagyobbak, egy hóig vakok, de nagyon gyorsan nőnek, ime itt egy szabad lábra került kifejlődött maczkó.

Ez *erdei* vagy *közönséges medve*; homloka domború, bundája barna, nyakán harmadik éveig fehér örv van, ez már elvesztette, némelyik egész életében is megtartja; hazánk lakója, van a Kárpátokon, de Máramarosban is nem egy medvét találtak már.

Gyula. Ez bizony nem oly iszonyu állat, minőnek képzelém.

Tanító. Majd látsz alább olyat is, hogy elborzadsz tőle.

Béla. És miből áll fegyvere ?

Tanító. Fegyverül első lábát használja. Egy csapással letériti ellenét, ha az nem használ, átöleli, s agyonszorítja.

Gyula. S mi szokott lenni rendes tápláléka ?

Tanító. Fialat vetés, lóher, gyümölcs, gyökér, bogyó s különféle állat.

Béla. Na még ez nem nagyon vérszopó. —

Tanító. Vérszopó biz az, ha éhes. Embert, ha nem ingerli, nem bánt, de ha felbőszíti, halálra üldözi, s ezer darabra koczolja.

Béla. És nem lehet elüle menekülni ?

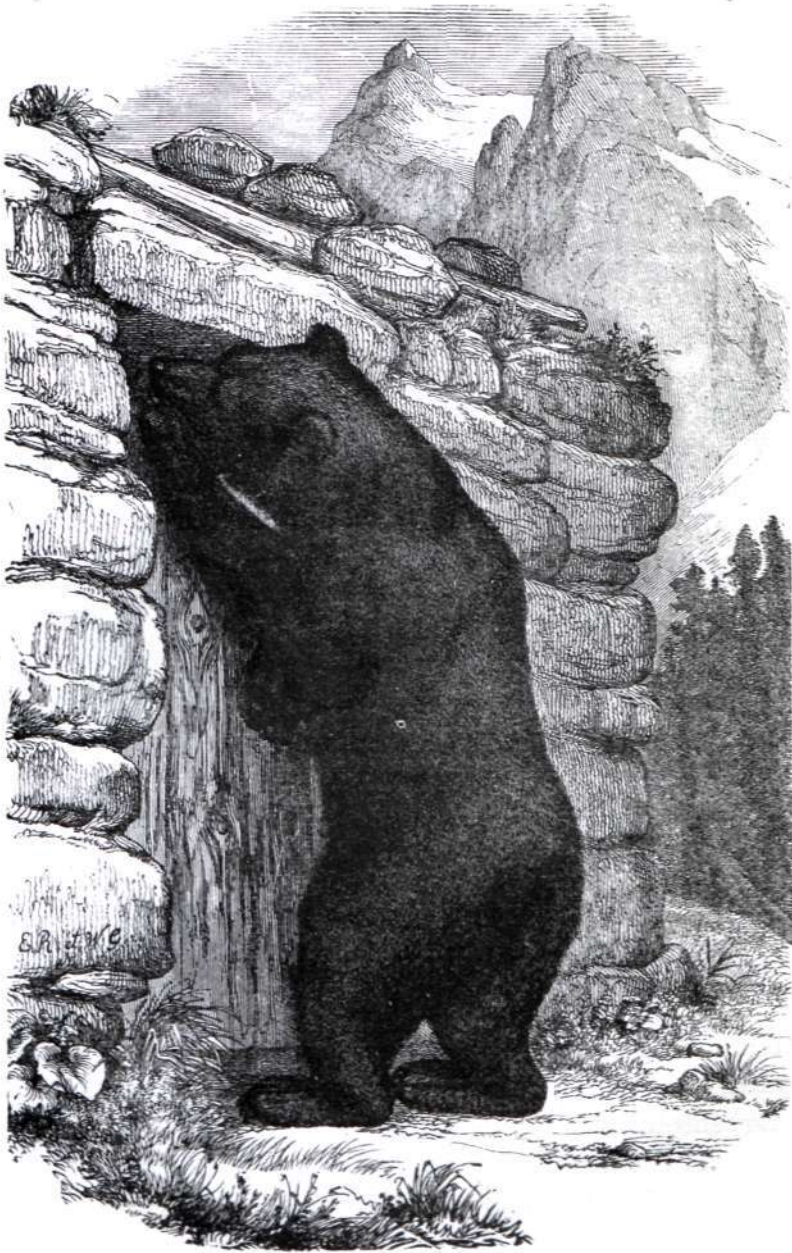
Gyula. Erdőben lehetetlen; az egy fá menthetné meg az embert, de mint láttuk, ott is utána megy, s üldözi nemde ?

Tanító. Ugy van, jobb mászó, mint az ember. Ha, mint mondtam, éhes, kecske, juh, tehén, ökör, ló ugyanannyi martalék; a ló ugyan megrugdossa, az ökör tehén megdöfi, de ő ritkán enged.

Béla. Én ugy hallám a mézet is megeszi.

Tanító. A mézet igen szívesen nyalogatja, de felturja a hangyafészkeket is, s azoknak mind szagában, mind evésében gyönyörködik. Ugy látszik vérszopó természete nyáron és őszszel mutatkozik legkivált, mert tavasszal a növényekkel is beéri. A havasokon roppant károkat okoz nyáron, s nem bírják állataikat megmenteni előle.

Gyula. Tehát nagyon bátor söt vakmerőnek kell lennie.

Tanító. Ugy is van. Megtámadnak egész csordát, legkivált ködös időben kecske és juhnyáját, sőt az istállók ajtajit is betörik.

Béla. Ime itt van iszonyu nagyságában; szörnyü állat, bizonyosan valamit fürkészkéz, mert nagyon fülel.

Tanító. Ahol áll, egy kecskeól ajtaja, ő igen jól tudja, mi csoda állatok vannak ott, jobb lábával épen a kilincsnél kótórász, mint látjuk észrevétlenül működik, be is fog ő törni.

Gyula. Na jaj nektek árva kecskék.

Tanító. A medve nem öldös mint a róka, beéri azzal, mire szüksége van, ha valami fönmarad, elássá más napra.

Béla. Állatseregletben láttam már maczkókölykeket.

Tanító. Nemde mulatságos állatok; folyton ugrálnak, másznak és játszadoznak, de nagyon félénkek.

Gyula. Én utczán is láttam tánczolni.

Tanító. Igen, megtanulnak egyenesen jární, dorong mellett tánczolni, koldulni, dobolni s egyéb tréfaságokat.

Béla. Hát husát, bőrét használják-e?

Tanító. Némely nép megeszi husát, zsirja orvosságul használtatik, bőre ruházat sapka s takaróra fordítatik.

A fekete medve hazája Éjszakamerika. Ennek homloka lapos, bundája fénylő fekete és sima, orra sárga; ez már pusztitöbb mint amaz, többet ront mint megeszik. Ennek husa jobb, bőre böcsösebb, és soknemü meleg ruházatra szokták fordítani.

Gyula. De hát hogy fogják a medvét?

Tanító. Hajdan Lengyelhonban nagyon könnyen fogták; mézet vegyitettek össze ugyanis égett borral, azt ismert helyeire letették, a medve e csalétket nagyon szeretvén fölkeresé, mohón fölnyalta s elkábulván lerogyott; ekkor rárohantak, s megfogták. Egyébiránt beszéljünk most valamit a *mosó medvéről*.

Gyula. Ilyen nevezetü medvék is vagynak?

Tanító. Ez olyan nagy mint a borz, hazája Éjszakamerika,

lakása a vizek szomszédsága, hol halakkal, rákokkal élődik, de megeszi a madarakat férgeket, és bogarakat is. Azért nevezik mosónak, mert mielőtt valamit szájába venne, előbb megmossa.

Béla. S ugyan minő lehet külseje ?

Tanító. Hasonlít a közönséges medvéhez. Színe barnaszürke, orra fehér, szemei fölött barna keresztvonalok láthatók, farka hosszú és fehérbarna gyűrűkkel van tarkázva.

Gyula. Ejnye ez kedves állat lehet.

Tanító. Legszebb látni, midőn ezukrot kap, mohón fölkaparítja, vízbe mártja, s csodálkozik, hogy végképen eltűnt. Husa jobb mint amazoké, legkivált boncza, bundája is nagyon használatos. S ezzel átmegyünk a *fehér medvére*.

Béla. Na ez is iszonyu állat lehet.

Gyula. Most látom csak jól, hisz ezek párosan vannak.

Gusztáv. Nini, hogy lőnek rája, s ő nem fél semmit, sőt az embernek tart, s fogait viCsorgatja.

Tanító. Kedveseim e nemben a fehér vagy jégmedve a legnagyobb és legiszonyubb, az előbbiektől hosszú lapos orra, hosszú nyaka és sárgás fehér bundája által különbözik. Magassága 3—3½, teste hossza 6—8 néha 9 lábnyi, s nyom néha 8, 11, sőt 16. mázsát is.

Béla. S hol van hazája ezen irtózatoss állatnak ?

Tanító. A jégvidéken; hol a víz kövé fagy, hol a jégből hegyek emelkednek, hol havazáskor sem eget sem földet nem láthat szem : neki ott van hazája, ott van uralma. A jégsíkon, a jéghegyeken, a hófuvatokon jár, kel, futos és keres magának eledelet. Egyik jégszigetről a másakra uszik, a tenger vizének alája merül, s ott hajkászsa koncát, a fókát, a döglött czethalakat, a rozmárt s egyéb tengeri szörnyeket.

Gyula. Na ez legalább nem alkalmatlankodik a szárazon.

Tanító. Nyáron biz fölkeresi a száraz földet is, s akkor nem veti meg a növényt sem. A földön is oly gyorsan jár, hogy a ló is csak ügetve éri be. Uszásban pedig annyira kitartó, hogy miként Sabine kapitány észrevette egy huzomban 8 mérföld távolra is eluszik, midőn pedig martalék után uszik, szinte ugros uszása közben, mert iszonyu erővel bír.

Gyula. Ezek is alusznak télen át ?

Tanító. A him nem alszik, de a nőstény, mihelyt közelg a szigorúbb tél, miként a szárazföldi medve aludni megy.

Béla. S hol aluszszá át a telet ?

Tanító. Sziklarepedésekben, jégüregben vagy a fagyott hóban.

Gyula. Na annak hatalmas bundája lehet. De mit tesz bezeg akkor, midőn nagy havak járnak, miután oly mereven alszik?

Tanító. A hó alatt marad, fészke azonban úgy van elrendezve, hogy a lélekzésre mindig maradjon egy kis üreg. Szép látvány lehet, midőn a jégzigettel együtt uszni látja az ember; eljut akkor messze vidékre, s ha állatokhoz férhet, iszonyu pusztítást okoz, egész falvak összeállnak üldözése és kürtására. Husát ennek is megeszik, de Lyon kapitány jegyzete nyomán főfájást s bőrhámlást okoz, bőre drága.

Béla. Dejszen bajos lehet ily állatot elejteni.

Tanító. Vas vagy fával üldözni nem lehet, mert ha szájába kaphatja, a vaslándzsát is kettéharapja, ha pedig sebet kap és szabadul, maga magát gyógyítja, t. i. havat rak a sebre. Legbiztosabb támadás esik ellene, midőn egyik jégtorlattól a másikhoz uszik; midőn lábra kaphat, meg ne támadd, mert futásában sem hó, sem jég nem gátolja. Ha az embert megkaphatja, rögtön elfut vele.

Gyula. Na én még látni sem kívánom azon csiklandós helyzetet.

Tanító. Mondok mindjárt egy szomorú esetet. Egy hajó a sarkvidéken befagyott a jégbe, tovább menniök sehogysem lehetvén, a legénység tétlen vesztegelt. Bizonyos alkalommal együtt beszélgetének mindnyájan, kivéve egy matrózt, ki szerencsétlenségére épen a hajón vala. Ez megpillant egy jégmedvét közeledni a hajóhoz, látván már egyébkor is ilyen állatot, épen nem borzadt vissza, sőt fogott egy dorongot, s reá rohant; a medve azonban elharapta a rudat, megkapta a legényt, s mire a

halálos veszélyt társai észrevették, a medve utólérhetlenül elfutott vele.

Gyula. De hát mért nem fogott ellene inkább fegyvert ?

Tanító. Azt is bajos egyeseknek tenni, a medve sok golyót eláll. Ime másik példa. Egy este mond Leviss — legényeim medvét vettek észre, mely a parttól mintegy 300 lépésre lehetett. Hatan, mindannyian jó lövészek, azonnal fegyvert ragadtak s mintegy 40 lépésre megközelítették; négy lött, skét golyó tüdejét találta. A medve azonban felugrott, s egyenesen az embereknek rohant, rá lött most a hátramaradt kettő és pedig sikerrel; egyik golyó lapoczkájába furódott, s mozgásában meghátráltatta.

Béla. Képzelem, mily nagy lön örömük, hogy ama veszedelmes és iszonyu állatot oly szerencsésen megsemmítették.

Tanító. Végén csattan az ostor. Annyi ideje sem maradt a legénységnek, hogy töltsön, nekik rohant, a legénység csónakba menekült részint, néhány iszonyu ugrással a part üregébe rejtőzött, ez alatt töltöttek, de a medve is utánok ugrott, alig egy pár lépés és veszve vannak; most jött a mentő lövés, mely agyba találta; s azonnal megölte.

Gyula. Tehát föbe kell czélozni.

Tanító. Igen, koponyája puha, ott könnyen sérthető. A midőn megdőglött, partra vonták, felbonczolták, s 8 golyót találtak benne. Ha valaha ily falatokhoz juttok, májából ne egyetek, mert az mérges.

Mind. Köszönjük a figyelmeztetést.

Tanító. És most legyen ennyi elég a *ragadozókról*, minők a szárazon laknak, térjünk azon osztályhoz, mely többnyire *tengerben* lakik, de a szárazra is kijár, mert a levegőt nem nélkülözheti; azonban inkább csusz mász mint jár, mert lábaik nagyon rövidek ujjaik pedig hártáival vannak összekötve, miértis könnyebben usznak. Ennek csak két neme ismeretes a *fóka* és *rozmár*.

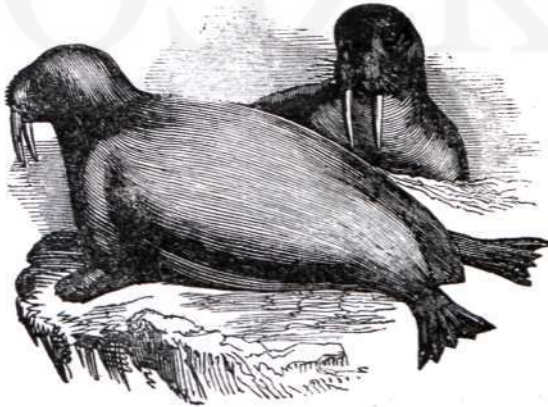
Uszómászók.

Fóka minden tengerben található leggyakoribb az éjszaki-ban. Színök különböző, nagyságok változó, majd bornyu, majd ökörnagyágúnak. Fejök a kutyáéhoz hasonlít, fogaik igen erősek, felül 4—6 alul 2—4 metsző foguk van. Midőn vízben vannak, orrlyukokra bőrhártyát vonnak.

Béla. Lám mily csodálandó a gondviselés.

Tanító. Part vagy zátonyra csak szoptatni s melegedni járnak.

Külső füle hiányzik, szeme nagy, nyelve szömörcsős, testét sima szőr fűdi, csoportosan járnak, és nagyban vadásztatnak kivált a *rozmárok* s pedig haszonért.

Gusztáv. Furcsa egy állat.

Tanító. A rozmár nagyságban a bikával is mérkőzik a fókától négyszög alakú feje s lecsüggő fogai különböztek meg.

Béla. Nini mily iszonyu fogai vannak.

Tanító. Ereje oly nagy mint a lóé, egyegy agyara 10 fontot is nyom.

Gyula. Na ezzel sem igen tanácsos birakozni.

Tanító. Agyarával védi magát a jégmedve s minden támadói ellen, azzal rántja elő a csigákat, de azzal forgatja föl a vadászok csónakait is.

Gusztáv. S azon agyaraknak lehet valami hasznát venni ?

Tanító. Fehérek mint az elefántcsont, böcsben is azzal vetélkednek, s különféle műszerekre használtatnak. Szöre rövid és sárgás.

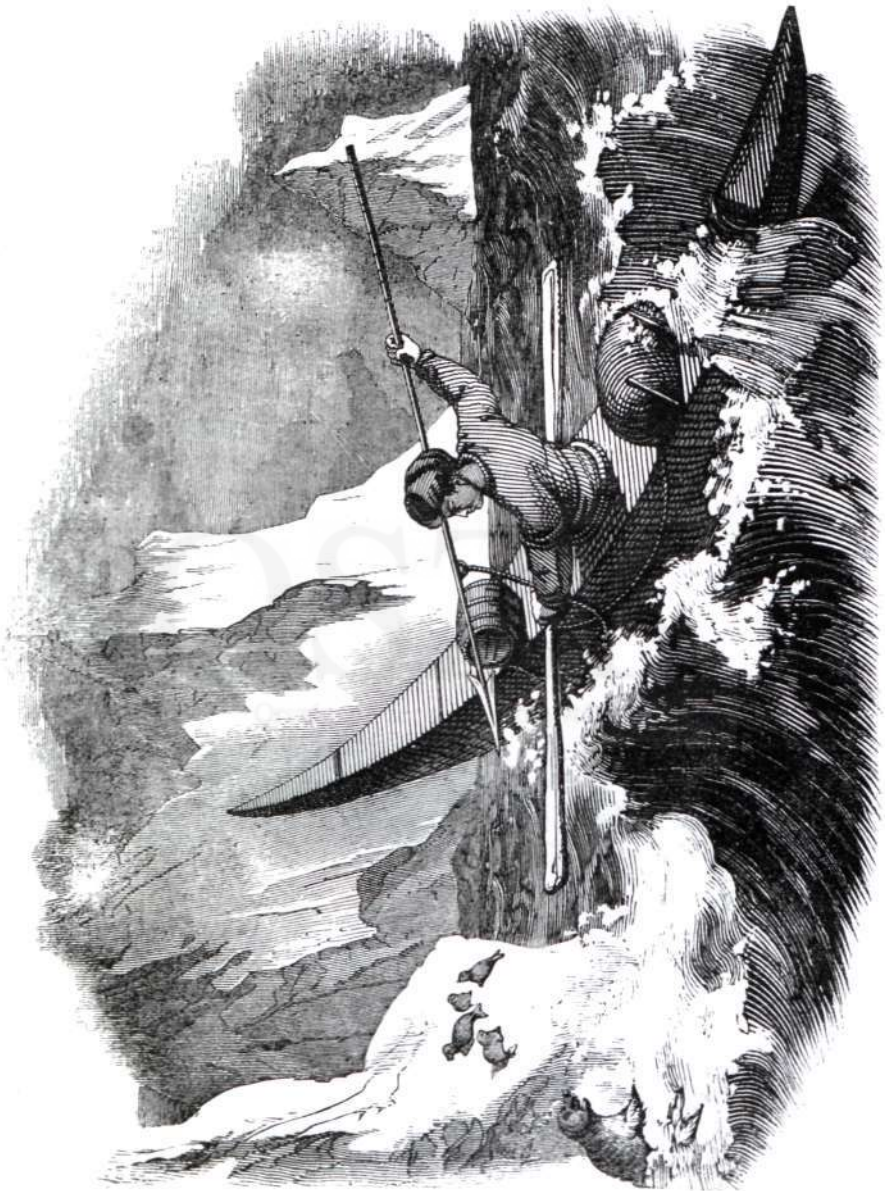
Gusztáv. Külső alakját tekintve röst állatnak látszik.

Tanító. Eltaláltad kedvesem, tunya és aluszékony állat; csordában élnek, csordában alusznak egyszerre, de ily esetben öröket állítanak ki, ha az veszélyt sejt, bög mint az ökör, erre fölriadnak s nagy rendetlenségben a tengerbe rohannak; de ha itt megtámadtatik, védelmében boszujában nagy bátorságot fejt ki. Bögése óra távolságra is elhallik, s egymás védelmére seregesen szoktak egybejöni. Ime itt egy kép.

Nézzétek a hegyezett foku bárdokat a szigonyt, a puskát, ily fegyverekkel irtják őket, s rendesen többen; de ő is hatalmasan védi ám magát.

Béla. Ni hogy egybesereglenek, hogy usznak a csónak felé, sőt némelyek rá is ugranak, de már hiszem, hogy merész állatok.

Tanító. Némelykor 2000 is vannak egy csordában, s a jégsziketeken a legnagyobb gyönyörrel heverésznek. Ordítások és első látások iszonyt és borzalmat gerjeszt a tengeri utazókban. Éjszakon húsát megeszik, bőrét, mely néha 4 mázsát is nyom, kikészítik, és szijgyártó munkákra fordítják, zsirját is fel tudják használni.

Gusztáv. S hálóval nem lehetne őket fogni?

Tanító. Sőt fogják is erős kötelekből szőtt hálóval; de itt is ütik, verik őket s agyonmarczangolják mint a főnebbi képen, következőleg ez is nagyon véres bánásmód; legszebb a lövés vagy a lándzsavadászat.

A csónak könnyü, egy ember helyet foglal, lándzsája kötélhez szoritva, bevárja a biztos távolságot, s neki veti, de jól kell találni, mert ez állatnak élete nagyon szivós, a szurást, lövést feje vagy szivének kell irányozni, különben nem igen fog rajta. Ha jól van találva, fenékre száll, s ekkor a kötél segélyével föl lehet huzni. Grönland, Spiczberga és Kamcsatka tengereiben gyakori e látvány. Nem épen kártékony állat, hallal és csigával táplálkozik. — Most egy sajátóságos állatot mutatok be, ennek neve :

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Ugrány.

Ez Ujhollandiának legnagyobb szárazföldi állata.

Gyula. Ejnye, mily csinos a külalakja; mily izmosak hátsó czombjai, mily hosszú a farka, na ily állatot még nem láttam.

Tanító. Európában ilyesmit látni ritkaság; a *zacskósok* vagy *erszényesek* osztályába tartozik, eledelét a növényország adja.

Testalkata nagyon sajátos; testének előrésze gyöngye és kicsi, utórésze pedig szertelen nagy; első lábai rövidek, hátsók nagyon hosszúak, farka izmos és hosszú. Négy lábon tehát nehezen áll és jár, de annál könnyebben szökik. A legkisebb neszre föláll, körültekint, s egy ugrással tulteszi magát minden közelítő veszélyen.

Béla. Ugy látszik most is résen a füle.

Tanító. A kutya nagy ellensége, de ő hátsó lábával egy-

szerre agyoncsapja. A him nagyobb és erősebb mint a nöstény. Elölábán 5 a hátsón 4 ujj van, de hosszúak és erősek, s karmokkal vannak ellátva.

Gusztáv. S lehet hasznát venni ezen állatnak?

Tanító. Husa ösztövére de jó izü, s az öslakóknak kedves eledele, bőre is használatos közönségesen ruhaul szolgál.

Béla. Hát szöre minő lehet?

Tanító. Hosszu sűrű, felső testén szürkésbarna, hátán sötétebb, oldalain halaványabb, hasa fehéres, pofája szürke, ujjai és farka vége fekete. Felnevelni nagyon bajos; kicsi korában gyönge hitvány, anyja is ugy föcskendi szájába a tejet; csak 8 hónapos korában képes enni.

Gyula. Pedig különben vidor és eleven külseje van.

Tanító. Meghiszem bizony látnátok, csak ugrani. Föl 7—8 l. magasságra hosszában 25—30 l. távolságra ugrik; miértis bozótos vagy árkos helyen kutyával hiában üldözöd. Mind benszültt, mind letelepedett szivesen söt az angol szenvedélylyel vadászsza.

Képünk is egy ily jelenetet tüntet elé, midön t. i. erdőben hajhaszszak; szebb ennél, midön kutyával veszik üldözöbe. Ugyanis, midön kutya közeledik feléje, két lábra áll, s körben forogva addig néz a kutya szemébe, mig szerét teszi, hozzá csaphatni; ha hozzá jut, vágása vagy mellét, vagy hasát szakítja föl, ha pedig elkaphatja, magához szoritja, vízbe viszi s befulasztja.

Gyula. Lám az ármányos, mily mesterségesen jár el ellenségével.

Tanító. Ha több kutya üldözi s folyó vagy tó van közelben, egy óriási ugrás s már ben van; teste hátsó részével uszik, első lábaival küzd. Nevezetes, hogy a mely kutyát egyszer megsebzett, azt soha nem láthatni többé ugrányt üldözni.

Béla. S tud-e oly jól uszni mint ugrani?

Tanító. Eluszik biz az két mérföldet is, futása pedig annyira kitartó, hogy 10—12 angol mérföldet pihenés nélkül is elszalad. Ime itt egy másik *zacskós* vagy *erszényes*.

Gyula. Ej, hisz ez olyan, mint a kutya.

Tanító. Alakja és nagysága is olyan mint egy középserű kopó.

Béla. Még sincs oly barátságos pofája mint az ebnek.

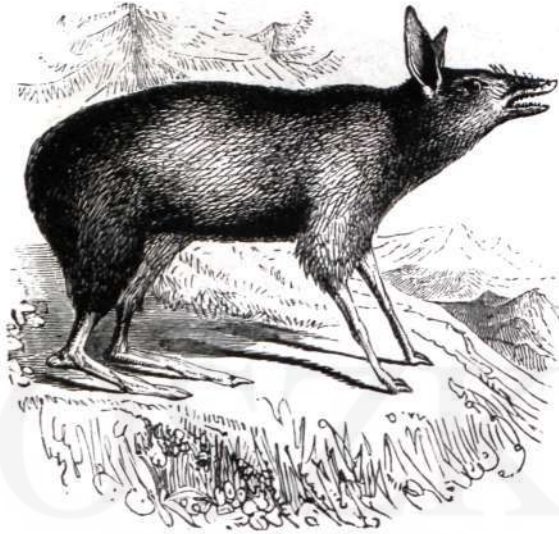
Tanító. Nincs bizony, torkosabb és mérgesebb mint akár-mely eb. Nappal azonban gyávább, tán mert szemét a napfénye ingerli, de bezeg mérges és harapos éjjel; általában nem kegyelmez a kisebb vagy gyöngébb állatnak, de még arra sincs példa, hogy megszelidült volna.

Gusztáv. S mi neve ezen furfangos állatnak?

Tanító. *Eberszényes*, és legnagyobb minden *erszényesek* között.

Béla. Hol van hazája ezen sajátságos állatnak?

Tanító. Ez is ujhollandiai állat, s nagysága különböző fajától függ, majd egér, majd macska, majd meg ebnagyságu. Bundája fényes feketebarna, szügye fehérfoltos, füle gömbölyű, s majdnem szörtelen. Szép eme farkatlan zacskós is.

Gyula. Jaj mily furcsa állat ez is.

Béla. Orra olyan mint a cziczkányé, első lábai mint a kecskéé, ni a hátsók mily iszonyu hosszúak!

Tanító. Hazája ennek is Ujhollandia, s még alig ismert állat, csak 1836-an fedezték föl Murray folyó partján. Ez *rovarevő*.

Béla. S hogy nevezik ezen új állatot?

Tanító. *Farkatlan zacskós*, mert elejénte azt hitték nincs farka, utóbb azonban kisült, hogy van, és szörpamacsba végződik.

Gyula. Na ez valóban különös alkotásu állat.

Tanító. Feje széles és kerek, orra vékony-hegyes és bajuszos, füle is hegyes és fölálló, szőre barnásszürke, hasa fehér, szemei aprók; hátsó lábai majd még egyszer akkorák mint

az első. — Hát a *hangyászt* ismeritek-e? Az is e fajhoz tartozik.

Béla. Jaj be szeretném látni azt is.

Tanító. Ime itt van külalakja.

Gyula. Ej mily csinos és virgoncza állat.

Gusztáv. Körme és hunyorgó szeme nem nagy szelidségre mutat.

Béla. Én pedig úgy látom, egész külsejét ravaszság jellemzi.

Gusztáv. Nézd csak hosszú lombos farkát és ugrásba tett helyzetét, magam is véleményedhez állok.

Tanító. No kezdjük elülről: Orra és ajka fekete, és meglehetősen bajuszkája nagyon. Testének előrésze vörhenyes, hátsó fekete, csikolva hárántos kilencz fehér szalaggal; hasa, első lábai és belső oldala sárgás fehér, farka bozotos fehér sárga és fekete színnel vegyítve. Bundája meglehetősen jó takaró, mert kettős szőrrel van ellátva, u. m. sűrű gyapjuval, és hosszú durva szőrrel. S mert szépen figyeltetek, ama messze világrészből még egy állatot fogok bemutatni. Ez a *Kaola*.

Gyula. Ej ha, már ezek gyönyörű állatok, s nevek *Kaola*?

Béla. Valóságos kutyaalakok.

Gyula. Az igaz, hogy fülét és helyzetét tekintve hasonlít

valamennyire a kutyához; azonban orra, szeme ravaszúságra mutat, ha pedig körmeit nézem, bizony csak vad állatot látok benne.

Tanító. Még valamit nem vettetek észre.

Béla. Mintha a medvéből is volna benne valami.

Tanító. Te találtad el. Alakjában is van valami a medvéből, járása pedig egészben azé; a telepítvényesek honi medvének is nevezik. És most vegyük figyelembe egész alakját.

Feje nagy gömbölyű és tompa. Mit vesztek észre orrán?

Gusztáv. Hogy kopasz és bajuszos.

Tanító. Ugy van. Füle lombos és lecsüggő; nyaka erős és testével arányos. Szőre sűrű és hamvasszürke, hasa alja sárgásfehér. Első lábán 5, hátsón 4 ujjja van karmokkal.

Béla. S hol van hazája ezen különös állatnak?

Tanító. Uj déli Walesben; hol részint fákon, részint földalatti üregekben tartózkodik; s ezzel az erszényesekről beszél-

getést végezzük. — Most egy különös osztályba lépünk, mely nevét *evésmódjától* nyeri.

Gusztáv. Ugyan micsoda osztály lehet az ?

Tanító. A *rágók* osztálya; ez onnan kapja nevét, mert nem tép konczol, mint a főnebbiek fogának sajátos alkotása miatt, hanem mindennemű, még a legkeményebb eledelt is rágja. Él a növényországból, de némelyek tojományt, zsirt, sőt hust is esznek. Testök nagysága csekély, de pusztítások annál nagyobb és kártékonyabb.

Béla. S ugyan micsoda állatok tartoznak ezen osztályba ?

Tanító. Az egér, patkány, ürge, hörcsög, mókus és egyebek; nos melyiket szeretnétek megismerni, egyet legalább bemutatok.

Mind. A mókust, a mókust.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A mókus.

Tanító. Na legyen meg kedvetek. Ime itt van.

Mind. Ha ha ha! na ez ugyan kedves állat.

Béla. Az egyik lakmározni látszik, a másik ugró félben van.

Tanító. Ez valóban kedves kis állat, s mulatságos volta miatt bizvást éjszaki majomnak lehetne nevezni.

Gusztáv. Már én láttam mókust kalitban.

Tanító. Az nagyon hihető, mert igen gyors, ügyes és virgoncz, az emberek szivesen táplálgatják; hajdan ezt is istennek nézték.

Béla. Na azoknak épületes eszméjük lehetett az istenségről.

Tanító. Füle hegyes, farka lombos és hosszú, bundája vörhenyes, feje hamiskás, mint az egéré; erdő a hazája, fák lombja a tanyája. Valamely méltóságszerű kedélylyel ül meg az ágon, mosolyogva hintázza magát, s hogy misem akadályozza, farkát nyakára tekeri.

Gyula. Én úgy veszem ki, hogy nagyon nyugtalan állat lehet.

Tanító. Eltaláltad barátocskám; pihenni nem tud, leselkedik folyton, szemei szerte járnak, s mihelyt ellenséget lát, egyet füttyent, megkezdi légtánczát, s a legbiztosabb ugrásokkal tova áll.

Béla. Ej be szeretnék fogni, ugyan hova szokta rőjteni kölykeit?

Tanító. Fészkeibe. A mókus rendszeren több fészket rak; majd hogy hideg és szél ellen biztosítsa magát, majd hogy 3—7 csemetéjét megvédje.

Gusztáv. Lám a gonosz mily előrelátó.

Tanító. Fészket ágak közé rakja, üres kenyér-alakra idomitja, s minden oldalról elzárja, hogy ne legyen kivehető; bejárása arra van, ahonnan a szél legkevésbé érheti.

Béla. Na már nem igen hiszem, hogy fogjak.

Tanító. Szemel ki magának lyukakat és faüreget is, a szűkségben itt szokta magát megvonni.

Gyula. Én a nyulat is ezen osztályba soroznám.

Tanító. Talán arról is szeretnétek egyetmást hallani?

Mind. Igen, igen, kérjük.

Tanító. Na hát legyen meg kedvetek.

A nyul.

Országos Széchényi Könyvtár

Tanító. Ime itt van mindjárt egy egész család.

Béla. Ni hogy fülel az öreg.

Tanító. Igen, mert félénk állat, s különben is sok ellensége van.

Gyula. Meghiszem bizony, mert jó a pecsenyéje.

Tanító. Ez igazán *rágó*, metszőfogai is kettőzöttek, orra rövid, füle hosszú, szeme nagy és kidülő, hátsó lába hosszabb mint az első, s talpa szőrös. Ausztráliát kivéve, mindenütt látható, s inkább éjjeli mint nappali állat. Midőn alszik szeme nyitva, mert szemhéja oly rövid, hogy azt be sem hunyhatja. Eledeletét a növényország adja.

Béla. Hanem szapora állatnak kell lennie, mert mindenfelé irtják és árulják, mégsem fogy ki.

Tanító. És most ki mondja meg, miért nyul a nyul.

Gyula. Amit megeszik.

Béla. Amit el akar kapni.

Gusztáv. Mert nem más állat.

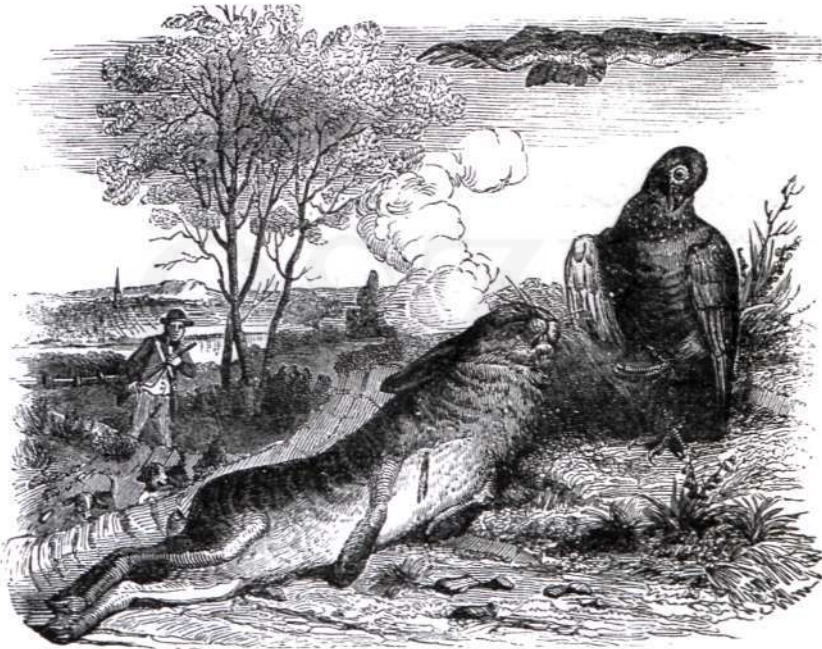
Tanító. Nem találtátok el, mert futtában nagyon elnyulik. Hát azt ki mondja meg, mért fut a hegynek könnyebben?

Gusztáv. Mert hátsó lábai hosszabbak az elsőnél.

Tanító. Helyesen van, könnyebb elfogni hegyre; ime az agarok is ily körülményben röpiték föl légbe.

Béla. Na szegény jaj neked, te sem sok kárt fogsz tenni a zöldben.

Tanító. A rómaiak a négylábu állatok közül legjobban szerették a nyulhúst; sőt azt hitték, ha hét nap egymás után nyulpecsenyét esznek, arczok gyenge piros színt ölt. Annyi bizonyos, hogy husa vérenemző. Innét, ha a római azt akarta mondani: ez vagy amaz rut, gyöngéden így fejezte ki: nem evett nyulat. A keletiek ellenben ma is tisztátalan állatnak tartják, a nép pedig rossz jelnek, ha utján keresztül futni látja.

Gusztáv. Azt tetszett mondani, hogy sok az ellensége; ugyan ha oly gyors futó, mi árthat neki legkivált?

Tanító. Az agár, róka, ölyv, de leginkább a sas, mint e kép is mutatja.

Egyébiránt e képen majdnem minden ellensége látható.

Béla. S neki nincs semmi védfegyvere ?

Tanító. Lába és füle minden véde ; hosszú hangos füleivel minden neszt észrevesz azonnal, lábaival menekül, s noha farka is van, nem ezzel, hanem füleivel kormányozza futását, mely oly sebes, hogy sokszor a szó értelmében agyonfutja magát. Elél 7—9 esztendeig.

Egy természetbuvár ilyeseket beszél a nyulakról : Látott úgy mond egy nyulat, mely, mihelyt vadászkürtöt hallott, azonnal fertály mérföldet is elszaladt, ott a tóba ugrott, a káka közé rejtette magát, habár nem üldözték is. Egy másik pedig miután már mintegy 2 órát futott, felugrott előtte egy másik, s annak fekhelyére bujt.

Gusztáv. Nemde hogy ezt üldözzék, ő pedig bántatlan maradjon.

Látott olyakat is, melyek 2—3 tón is átusztak, s innét kimenekülvén a juhnyáj közé rejtöztek ; melyek sövényen sőt falon is átugrottak, csakhogy az üldöző ebek figyelmét kijátszák, vagy pedig magasba ugrottak, az ebeket átszalasztották, s ők megmeg más irányt vettek.

Béla. Lám hogy föltalálja magát a nyul is.

Tanító. Na még egy keveset, aztán legyen vége. III. Boleslav lengyel király az oroszokkal harczolt, egy tábornoka azonban félénk és gyáva levén, csatát vesztett. A király nem szólt neki semmit, hanem nyulbört küldött hozzá ; a tábornok e gyalázatot nem viselhette el, s felakasztotta magát. Erről ennyit ; most a *vastagbőrűek* osztályába lépünk.

Gyula. Ezen elnevezést még nem hallottam.

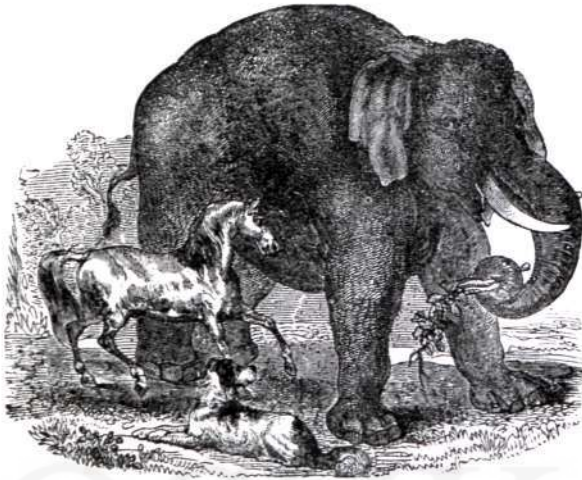
Béla. S mit nevezünk vastagbőrűnek ?

Tanító. Melyeknek lábaik végén nincsenek ujjak, hanem szarunemű pattal végződnek ; s ez majd egyszerü majd hasított ;

ilyen a disznó, ló, szamár. Ezek közül vegyük figyelembe elsőbb is a föld legnagyobb állatát.

Gusztáv. Bizonyosan az elefánt lesz az?

Tanító. Ugy van kedvesem; az elefánt nemcsak, mint a földön élő állatok közt a legnagyobb, de ereje okossága és tanulékonyága miatt is egy igen nevezetes állat. Ime, hogy nagyságáról kellő fogalmatok legyen, ide állítom ló és kutya társaságában.

Az elefánt.

Béla. Jaj mily roppant állat lehet ez, mily kicsi hozzá képest a ló, a kutya pedig csak féregnek látszik mellette.

Gusztáv. Én nagyon örvendek, tudom már előre is, hogy sok mindenféle hasznos dolgot fogok hallani felőle.

Tanító. Hazája a meleg Ázsia és Afrika; magassága 16—18 láb, vastagsága két hizott ökörrel vetekedik. Feje nem felel meg teste nagyságának, fülei mozgékonyak s lecsüggők, szemei is aprók de szelidség és gondolkozásra mutatnak. Lába gömbölyű, majdnem egyformán vastag, de erősek mintha ugyanannyi oszlopok volnának. Az *ázsiai* nagyobb és lábán 4 ujja van, az *afrikai* elefántnak 5 ujja van, talpuk is védve van, s pedig szarunemű vastag bőrrel.

Béla. Farka is oly furcsának látszik.

Tanító. Farka 2—3 láb hosszú és csupasz, csak a végén

látszik egy csomoször ; de e kevéske is nagyon drága, mert indiai hölgynek az főpiperéje, s az ottani vadász csupa farkáért is nagy veszélynek teszi ki magát. Bőre is többnyire csupasz, de az a kis szőr, ami rajta van keményebb és vastagabb mint az ártányé. Egyébiránt bőre vastag és ránczos, szine közönségesen barna ritkán fehér.

Ázsiában fölötté nagy böcsben van kivált a fehér. A Birmánok királyának ma is ez a czime : A fehér és a föld valamennyi elefántjának ura. Az udvaroknál pompa miatt tartatnak, gondosan ápoltatnak, s a legjobb táplálékban részesülnek ; arany és ezüst edényből esznek, a nap sugarai ellen ernyővel védetnek, s trombitaszóval vezetnek itatáshoz, mert az ázsiai nép azt hiszi, hogy halál után a nagy ember lelke előkelő elefántba rejtőzik. Ime nézzétek csak, mily uri asztalban részesül.

Gyula. De mily módosan tartja magát.

Béla. Hanem ugyancsak roppant fogai vannak.

Tanító. A him elefánt állkapczájából két nagy fog nyulik

ki, de azt csak 4 éves korában kapja, s az drága műszerekre esztergályoztatik.

Béla. Hát az mi ott a fogak között, ami fölfelé görbed, s mivel eledelét mintegy szedni látszik?

Tanító. Az orrmány; hossza 6—8 láb, kerülete a fönél 3—4, a végén alig fél láb, s az elefánt azt ujj helyet használja.

Gusztáv. S az csak husdarab, vagy más sajátsága is van?

Tanító. Belül üres, s mint orrunk két csatornára van osztva; azzal lehel, szagul, ételt szed, vizet iszik.

Béla. Ugyan hogy használhatja ivásra?

Tanító. Tele szívja, aztán végét szájába fordítja, és belefuja.

Béla. Csodálatos, s tálán még másra is használja?

Tanító. Roppant erő van benne; 2 mázsát is emel és feldob a levegőbe.

Gusztáv. Hát testét mivel védi a férgek ellen, mint látom farka nem nagy szolgálatot tehet neki.

Tanító. Szintén orrmányával segít magán; hőségben teszem azt galyakat tép, s befödi bőrét, vagy pedig vizet szív bele, s magamagát öntözgeti vele. Hangot is inkább azon mint száján ad.

Béla. S ugyan minő lehet hangja.

Tanító. Mint az erősen fuvott trombitaé, s elhallik egy mérföldre is. Tán mert hangja zeneszerü, azért szereti annyira a zenét.

Gusztáv. Micsoda? a zenét? hát csakugyan van oktalan állat, mely a zenét kedveli?

Tanító. Van bizony s pedig nem egy; ilyen teszem a teve, a szarvas, ló s egyebek. A szarvast névleg fuvolyahanggal el is lehet fogni.

Gusztáv. S ugyan hogy jöhettek az emberek ezen észre vételre?

Tanító. Egy angol beszéli, hogy míg embere trombitált, megfigyelte a zene hatását macska, kutya, ló, szamár, szarvas, tehen, kisebb madarak, kakas, tyuk s egyéb állatokon, melyek épen az udvarban voltak. A macska érintetlen maradt, a ló megállt és fölütötte fejét, a kutya órahosszat ült alfelén s figyelemmel tekintett a trombitásra; a szamár folyton és nyugottan evett, a szarvas figyelt és füleit hegyezte. A tehenek néha megbámulták a trombitást és ettek, a kakas, a tyuk semmi figyelmet sem árultak el, míg a hangicsáló madarak versenyt énekeltek, s a zenében gyönyört mutattak.

Béla. Hanem elefántról nem tetszett emlékezni?

Tanító. Állításom az elefántról már ismert dolog; arra legnagyobb hatása van a zenének, sőt majd minden hang különösen érdekli. Örömben nem tudnak hova lenni, vezetőjüket nyalogatják, s különféle jeleket mutatnak, melyek gyönyörérmöket árulják el.

Gusztáv. No ezek nevezetes dolgok, s mivel él az elefant?

Tanító. Eledele fagaly gabna hinár gyümölcs. Egy adagra megeszik $1\frac{1}{2}$ mázsa szénát, s egy mázsa rist, étvágya rendesen jó. Ha risvetésre jut, — mert 50—100 is van együtt — jaj azon telepnek, félóra alatt vége mindennek. A fákat is kiirtják; ha a galyakat nem éri föl, kirántják tövöstül. Ereje iszonyu, sulya 70—80 mázsát nyom; de mindemellett gyors, embert, lovat könnyen beér, hanem mert nehezen fordul, tekervényes futással nem épen nehéz előle menekülni.

Gyula. S van-e ezen szörnyü állatnak is ellensége?

Tanító. Kivéve az embert, tulajdonképen nincs; erősebb minden állatnál, orosz lány vagy tigris, csak midön alszik, akkor árthat neki. Hátára ugornak, ha lehet megölik, ha nem, ormányát harapják le.

Béla. Hát ember hogy lehet ellensége?

Tanító. Elfogja, megszelidíti, s különféle használatra fordítja.

Gusztáv. Én Teremtőm! ugyan hogy bir ily iszonyu állatot elfogni?

Tanító. Mindjárt megmondom. Néhány hóval a vadászat előtt a kokuserdőben kerítvényeket csinálnak, s azokban vízfogót állítanak. A kerítvény erős karokból áll, melyeket földbe vernek, s kötelekkel erősítenek meg, ezeket pedig a közeli fák ágaira tekerik s hurokalakra képezik, minden készület galy és bokrokkal fűdetik be. A vízfogóhoz különféle szabad és tekervényes utak vezetnek; ezek elég tágasak, de hogy csalók legyenek, más mellékes szűk utak is hagyatnak tárva, melyek majd támadás, majd visszahuzódásra szolgálnak a vadásznak.

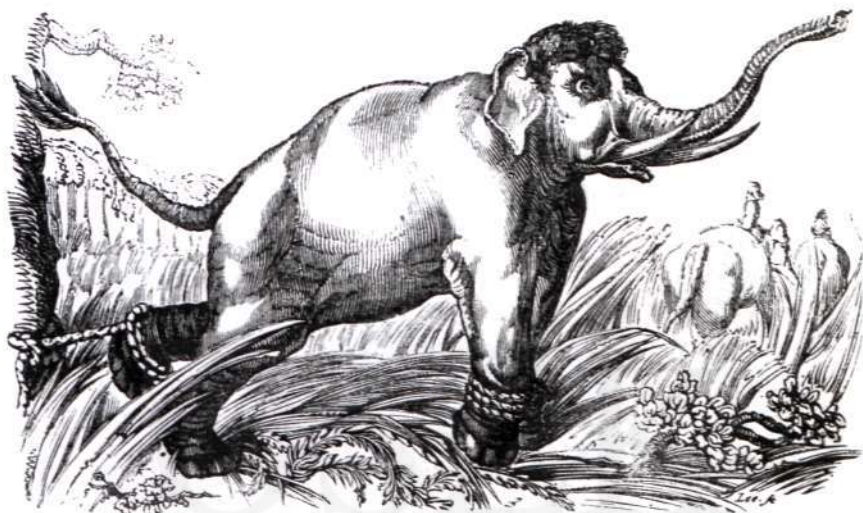
Eme labirintszerű kelepce elkészülvén, dobokkal egy nagy tömeg ember jelen meg, s az erdőnek minden zugát fölriasztja. Ekkor az elefánt már nagyon szomjas; mert néhány nappal előbb minden tó és pataknál emberek állítottak föl, kik az inni akaró állatot elriaszták. A zaklatástól csak a fogdahely ment. A közelgő zaj és lárma mind e helyre tereli őket; ha a foghelyre bejutottak, szelid elefántok bocsáttatnak utánok, s minden menekési utak elfoglaltatnak. A szűk vagy cselutakat elfoglalják most a vadászok, s oda törekesznek, hogy őket egymástól elválasszák, s hurokra szorítsák; ha idáig jutottak, minden törekvés oda irányoztatik, hogy egyenkint jussanak törbe, s ezen műtétben a szelidek legjobb szolgálatot tesznek.

Idáig jutván a dolog, kivezetik ügygyel bajjal a foglyot, s erős fához kötik; miként a kép mutatja.

Gusztáv. Szegény állat, mily nemes különben, s e helyzetben minő szelid.

Tanító. Sőt a legiszonyubb szokott lenni, s ha a foglárokat a szelidek nem védik, veszve vannak mind. A szelidek nekik

mennek, ütik, verik, s mintegy megadásra készítik őket, míg nem megnyugtadják és engedelmességre nem bírják őket. A vadász eltűr mindent, csakhogy sikerhez juthasson, s a szelidek is hatalmasan védik a foglyoknak minden mozzanata ellen.

Béla. Már most hiszem, hogy a szelidítés is nagy bajjal járhat.

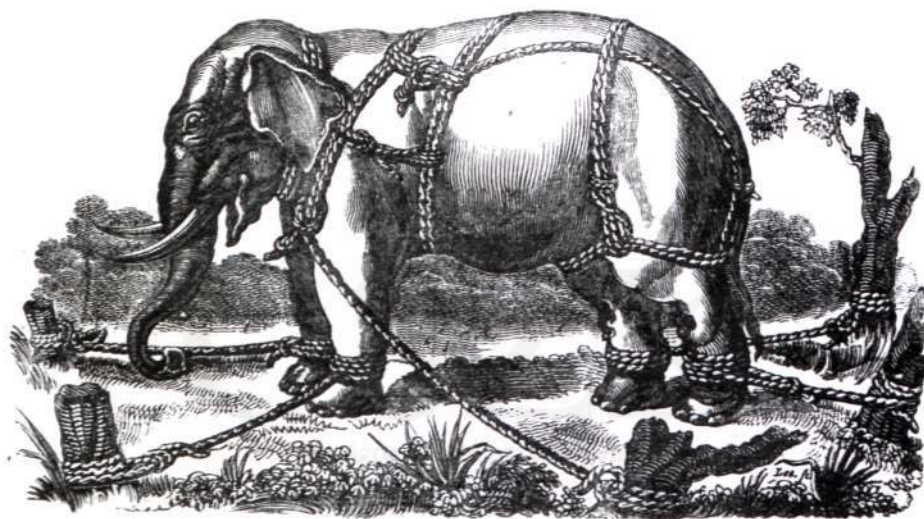
Tanitó. Az elefántot sokkal nehezebb szelidíteni, mint képzelné az ember; nagyon bösz, és mondhatlan erős, s az ember csaknem képtelen őt megzabolázni; orrmányának egy legyintése is halálos érintés; ha pedig valakit fölkap, vagy levegőbe röpöpent, azt darabokra is tiporja és tépi; nem szelid állapotban nem lehet vele birni.

Gusztáv. De hát fogság vagy koplalás mégis csak megtöri.

Tanitó. Megszelidítési módja ez: Elsőbb mint e kép mutatja:

Kiveszik minden erejéből; lábait erősen meghurkolva, izmos karókhöz szoritják, a kötélekek pedig úgy irányozvák, hogy

egész testét féken tártsák, s minden erőkifejthetést akadályozzának. Azután két szelid társat állítanak melléje, melyek őt, ha illetlenkednék, jól eldöngetik. Hogy mérgét hamarabb kifujhassa, fejét vízzel gyakran megöntözik, társaival eszik, társaival iszik, a trombitaszót megszokja, vezetőjét gyakran látja, parancsszavát hallja, s miket erre amazokban lát, lassacskán megtanulja, s velök együtt maga is megcselekszi.

Béla. S ugyan mi szolgálatot tudna e roppant állat tenni?

Tanító. Szaglása nagyon finom; a virágot izletes falatokat, apró pénzt orrmányával kiveszi a zsebből, sőt kiveszi a kulcsot is, s megtanulván mirevaló, kinyitja vele az ajtót. Dologban tulatesz 6 lovon, szánt, kocsit von, hátán iszonyu terheket elhord, s ha jól be van tanítva, a legkényesebb tárgyakat is maga rakja föl és le, s ez eljárásában legkimélőbb figyelmet tanusít, sőt némi elmetehetsége is van.

Gusztáv. Az igaz, arczulatja is értelmességre mutat.

Tanító. Az emberi szót érti, intés vagy jelre cselekszik,

czélja kivitelére eszközöket választ, s a jótéteményt nem szokta feledni. Tán e sajátságok birták a *Buddhistákat* arra, hogy öt isteni tisztelettel illessék. Ők különben is azt hiszik, hogy lelkeik fehér majom, fehér veréb, vagy fehér elefántokká válnak; ha egy fehér elefántot fognak, annak külön lakot, külön konyhát rendeznek, s midőn a fővárosba vezetik, tiszteletére maga a király is megjelen, sőt kiszolgáltatására külön hivatalok és tisztek rendeltetnek. Fogaira aranygyűrűket vonnak, fejére koronát állítanak s leborulnak előtte. Midőn fürdeni vezetik kürtöt fujnak, hogy a nép térjen ki, s napernyőt tartanak fölötte, hogy a napsugarak ne bantsák; ha beteg imádkoznak érette, ha meghal, gyászt öltenek, s tiszteségesen eltemetik. Csupán ékszerei milliókra becsültetnek. Nagy szorultság jele, midőn ily állat zálogba adatik.

A mi hasznosságát illeti az abból áll, hogy teszem hajóépítésnél, fahordásnál 20 ember erejét pótolja. Egy nápolyi királynak oly ügyes elefántja volt, hogy azt a várban az építésnél napszámos helyett is használhatta, vizet mert, követ hordot, mindent kézhez adogatott. Hozzá szabadon járt, s a gyermekkel a legtréfásabb játékokat üzte.

Gusztáv. Ezek valóban nevezetes dolgok; s ugyan mily eszközöket használ ily sajátságos dolgok végrehajtásában?

Tanító. Csupán ormánya segélyével él.

Béla. Én már láttam elefántot, de az bizony csekély képzettséget mutatott; állt, nézett s meg megbámult bennünket.

Tanító. Hozzánk csak a kíváncsiság hozza. Egyébiránt mennyire lehet idomitani következtessétek e példából: Mailandban egyet a szintéren mutogattak. Midőn padra lépett meghajtá magát mindenfelé, s üdvözlé a nézőséget. Most,

ura parancsára lehajolt, majd meg fölállt orrmányával urát fölemelte hátára tette, s a padon körülhordta. Most ura parancsolá, hogy tegye le, azt is megtevé. Erre asztalt teritettek, s az állatot lakmára hívák; ő leült, csöngetyüt vön elő, s jelt adott; megjelen most egy szolga, tányéron kenyeret hoz, orrmányával azt egész illemmel leemelé, s szájába tevé; erre ismét csönget s többet kér. Hoznak most neki bort, elfogadja, a dugot kivonja, s orrmányával azt kisziván, az üres üveget visszaadja.

Gusztáv. Mintha láttuk volna e jelenetet.

Tanító. Igen, a 120. lapon. Na hát mondok mást. Egy másik Eisenachban 1854-ben a nézőségtől csak egy 4 láb magas gerenda által választatott el; egy kissé járt kelt, most ura parancsára egy harmonikát ragad meg, s kellemesen fuja, azután a gerendára emelkedett, fejét orrmányát kinyújtja, s borzasztó tekintetet vág; leteszi most az elébbi hangszert, megragad egy kintornát, s a legszebb darabokat hallatja. Erre ő is mint a főnebbi lakmározni kezd, az asztalról lekap egy tallért, s a pinczérnek adja. Ez is meglevén, egy zárt szekrényt megnyit, előveszi a kalapácsot s kovácsolni kezd; mit, végezvén a műtétet, megmeg visszahelyez, a szekrényt pedig bezárja; lekap most egy pistolyt, azt elsüti, erre urát hátára emeli, s egész büszkeséggel körülhordja.

Béla. Lám ki hinné, hogy ily idomtalan állat annyira tanulékony legyen.

Tanító. Sok lenne mindazt elszámolni, mire az elefánt képes.

Gusztáv. Azt tetszett emliteni, hogy a jótéteményt nem szokta feledni; ugyan nem volna szabad legalább arról még egy pár példát hallani?

Tanító. Ha kívánjátok, hozok föl azt is szivesen.

Mind. Sőt kérjük kedves t. ur ; az ily példákból sok épületes tanulságot vonhat ki magának az ember.

Tanító. Pondicheryben egy katona megkapván zsoldját, az elefántnak rendesen egy kis szeszes itallal kedveskedett; egyszer a katona lerészegedvén s magát illetlenül viselvén a másik által üldözőbe vétetett; az ittas menedéket az elefántnál keresett alája feküdt, s elaludt. Az elefánt az ör minden figyelmét kijátszotta, s az üldözöttet nem adta ki. Midőn ez kijózanodik, elrémül helyzetén ; de csak hamar megnyugszik, amint látja, hogy az elefánt hizeleg neki, s menni szabadon hagyja.

Gyula. Lám ki hinné ezt oktalan állatról.

Tanító. Egy másiknak Keletindiában, midőn itatásra hajtottak, bizonyos kertészné rendesen egy marok zöldséget szokott vetni. Egyszer nagy hőség volt, az elefánt megböszült, s mindent rémülésbe ejtett; a kertészné is futásnak ered, de ijedtében gyermekét a bódé mellett feledte. Az elefánt fölismeri a helyet, hol ő ajándékot szokott kapni, a gyermeket fölemeli, s hogy semmi bántalma ne legyen, a bódé tetejére teszi, s odább fut.

Béla. Ej ej, mily okosan cselekszik ez állat, bizony tultesz a haragos emberen; hát a bántalmakat el szokta felejtteni ?

Tanító. Mindjárt fogjátok hallani. Egy kornák — így nevezik az elefántvezetőt — nagyon goromba volt hozzá, ütötte, szurkálta s eledelében is megcsalta; az elefánt jó ideig tűrte a méltatlanságot. Egyszer megboszonkodott, a kornákot agyonütötte, lábaival összetaposta és széttépte; neje látván ez iszonyu jelenetet, két gyermekét lábaihoz vetette, s így szólott : „Gyilkos, ha megölted férjemet, vedd el gyermekeim életét is.“ Az elefánt elbámul, rögtön megcsöndesedik, a nagyobbik gyermeket orrmányával megragadja, s azt nyakára apja helyére ülteti. S e percztől semmi más vezetőt nem tűrt meg nyakán.

Gusztáv. S ugyan minő terhet képes elhordani ?

Tanító. Háromezerfonttal könnyen jár, s négy napi járőföldet egy nap alatt könnyen hátra hagy. Uszni is igen jól tud; teher a hátán, foga, füle és farkába emberek kapaszkodnak, orrmányát fölemeli, s a legnagyobb biztossággal uszik. Máskor 30—40 ember telepedik hátára, s kényelmesen utaznak rajta. Hajdan a lőpor föltalálása előtt harcokban ők voltak a legnyomatékosabb szerepek, most mint ritkaságot tartják és mutogatják.

Béla. S meddig él egy ily iszonyu állat?

Tanító. Fogságban is tulél egy évszázadon. Corse így beszél róla: Az elefánt 15—16 éves koráig tenyésztő állat, nyő 20 éves koráig, fogságban élél 100—130 esztendeig. A nőtény 20—21 hónapig hordja terhét, kölyke 3 láb magas, szemei nyitottak, szopik 2 évig, s 12—13 éves koráig változtatja agyaráit. Egy ily fog nyom 72 fontot is, de Londonban látható egy, mely $1\frac{1}{2}$ mázsát nyom.

Gyula. S hányat szokott elleni?

Tanító. Két három évben egyet, fogságban egyet sem.

Béla. Furcsa, hát fogai minők lehetnek?

Tanító. Karvastagságnyi s majdnem két rőf hosszúak.

Gusztáv. Hát teste mennyit nyomhat?

Tanító. 4—5 mázsát, de majdnem kizárólag csak foga használatos, bőre $1\frac{1}{2}$ ujj vastag, fiatal éveiben egészen szőrös utóbb kopasz. *Darvin* azt állítja, hogy ő tud elefántról, mely részenkint megmázsáltatván 12 mázsát nyomott. *Hamilton* pedig azt mondja, hogy Sumatra szigeten 300 éves elefánt volt látható, ez 1692-ben szokása szerint föl alá sétált az utczákon, s az ablakokon, hol csemegét szokott kapni orrmányát bedugta; egy szabó ablakán is úgy cselekedvén a pajkos legény gyümölcs helyett tövel szurta meg; ő mintha misem történt volna, a patakra ment, sebet megmosta, s orrmányát teleszivta vízzel, most kényelmesen visszasétál, neki áll az ablaknak, s a szabó-

legényt oly irtózatossan leföcskendezte, hogy az félholtan rogyott le a székről.

Mind. Ha ha ha, na az ugyan megadta pajkossága árát; dejszen mint látjuk nem igen tanácsos vele ingerkedni.

Tanító. Na még valamit, legyen aztán vége. Eddigelé a legnagyobb elefántvadászatokon Cumming volt jelen, s azok hajtók ebek s fegyveres kísérettel történtek majd lóháton, majd gyalog, s 5 év alatt elejtett 105. — A him — mond — sokkal nagyobb mint a nőstény, s elejteni is bajosabb; agyarái 6—8 láb hosszúak, s darabokkint 60—100 fontot nyomnak, a napegyenlítő alatt nagyobbak is vannak; én birok egy fogat, mely 10 láb s 9 ujj hosszú és 173 fontot nyom. A nőstényeknek is vannak ily fogaik; az elefántesont fontja 2 tallér.

A vénhedett elefántok vagy magok tévelyegnek, vagy néhányan mintegy 20 egy csordát képeznek. Az anyák az ifjakkal állanak egy csordába, és sokszor százankint járnak. Embertől szörnyen félnek, s ha a távolban csak egy gyermeket pillantanak is meg, azonnal futásnak erednek.

A vizektől meglehetősen távolban tanyáznak; száraz és meleg időben minden éjjel, nedves időben harmad negyed nap isznak. S ezzel ugy hiszem ez állatról eleget szólottunk.

Mind. Mi bizony figyelnénk még tovább is.

Tanító. Azt nagyon szeretem, de van ám más mondanivalónk is.

Gyula. Amint gondolja kedves t. ur; csak azt mondja meg, meg fogunk-e maradni a főnemlített osztálynál?

Tanító. Igen meg. Most egy durva kóczos szőrrel fődött tisztátalan állatról fogunk szólni.

Mind. Tudjuk már, a disznó lesz az.

A disznó.

Tanító. Csunya de hasznos állat a disznó.

Béla. A malaczkok nem épen rut állatok, és nini mily sokan szaladnak anyjok után.

Gyula. De az a kutya is mily barátságosan elvan köztök.

Tanító. A malacz azért oly sok, mert 5 sőt 10-et is malacozik egyszerre; aztán, ha egyszer embert vagy valamely állatot megszokott, eljár utána mint a kutya, kézből eszik, sőt a hízélgésnek is bir némi jelével, egyébiránt ismerős állat levén, tegyük ezt is vallatóra mint a rókát.

Mind. Jó lesz, jó lesz.

Gusztáv. Na ezt majd én vallatom meg.

Béla. Én meg a sövény mögé huzódom, s följegyzek mindent.

Tusztáv. Na, telepedjete le ocsmány állatok.

Disznó. Az mind megtörténhetik, de nem illik mindjárt oly elbizakodottan szólni, mert gorombák mi is tudunk ám lenni.

Gusztáv. Na bizony sár, posvány, ganajban tudtok heverészni, szántóföld, rét és kertekben turkáltok, s még ti vártok bec sülest ?

Disznó. Már én csak azt mondom, aki hasznomat akarja venni, módjával bánjék velem. Én ugyan nem adok tejet, mint tehén, vagy kecske, csikóval sem kedveskedem mint a ló, de bezeg hozok malacztot évenként tizet is, s mit kapok mindezért, mosadékot.

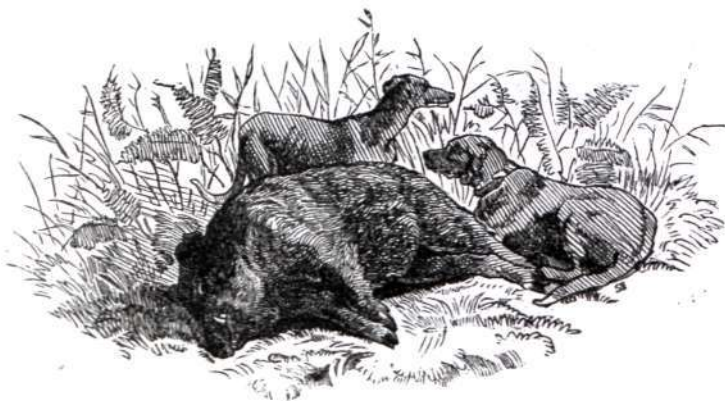
Gusztáv. No csak ne panaszkodjál.

Disznó. Ha jól tartanak, egy esztendőben egész sereget állítok ki, mert kétszer is malaczozom, s magam helyett 20 legényt állítok.

Gusztáv. Na már most szépen beszélsz s előbb is mond meg, vannak-e vad társaid is ?

Disznó. Vannak bizony, s pedig azok még nagyobb és erősebbek, sőt agyaraik is hatalmasabbak, mint a miénk; azok többnyire barnák vagy feketék; úgy szaporodnak mint mi, élnek

20 évig is, rendszeren erdőkön tanyáznak. Azoknak sorsa rosszabb, mert sokan üldözik őket. Ime itt egy példány, tessék csak megnézni.

Gusztáv. Igen, mert te nem akarsz tudni, hogy a vadkan is rémitő ellensége a vadászoknak, s ahol csak hozzá fér, széttepi; megtámadja a kutyát, lovat, s agyarái elül nincs menekvés.

Disznó. De azt még sem tudja, mi fősajáta a vadkannak.

Gusztáv. Én nem, de éppen azért állasz itt, hogy elmondj mindent.

Disznó. Elmondom biz én, hisz az csak dicséretére válik. Hallás az, miben a vadkan minden állatot felülmul.

Gusztáv. Beszélj most magadról, vad társodat nem ismerheted annyira, mint ismerned kell tenmagadat.

Disznó. Na hát elmondom, hogy mi az étel italban nem igen válogatunk, de az kell, hogy hasunk mindig tömve legyen. Eszünk szaporán és mohón, csemcségünk, s ha jóllaktunk, heverészni megyünk.

Gusztáv. S mért ordítotok, mért futtok, midőn haza jöttök?

Disznó. Mert hasunk parancsol velünk. Egyébiránt futunk, rivünk és ordítunk mi máskor is, kivált mikor szökünk.

Gusztáv. Micsoda, hát ti szökni is mertek?

Disznó. Szökünk bizony, de csak haza hol bennünket jól tartanak.

Gusztáv. S miért történik az?

Disznó. Mert az esőt, szelet, villámlást, égháborut és havat megérezzük előre, s mert ezektől félünk, haza sietünk.

Gusztáv. S mitől szoktatok legkivált hizni?

Disznó. Makk- és kukoriczától, de az árpadara is kedves ételünk; ha ezekkel gondosan táplálnak 4, 5 sőt 6 mázsát is nyomunk. Az is dicséretes bennünk, hogy husunk sülve, főve is jó, szalonnánk kedvencz eledel, zsirunk nélkülözhetlen, sonkánk keresett éték, a kolbászról nemis szólok, szóval minden részünk használatos; még bőriünket, agyarunkat, sőt sörténket is használják.

Gusztáv. Na megelégszem előadásoddal, távozhatsz.

Tanító. Jól viselted magadat.

Béla. Na te ugyan megfartattad őt, de azt még sem kérdezted ki, miként szoktak a vaddisznókra vadászni?

Tanító. Majd abból én mondok egyetmást. Első módja a les, mely mocsárok, szántóföldek és makkosok szélein történik, de nagyon figyeljen a vadász, mert a vaddisznó igen finom szaglásu és hallásu, aztán legyen vadászkése vagy dárdája, hogy ha a lövés nem öl, legyen készen és találjon másik fegyvere, különben veszve van. — Másik mód a hajtás, hol az emberek előre figyelmeztetendők, a sértett vad elül kitérjenek.

Ily esetben a pajkosság életkoczkáztatás. 1825-ben a Volga partján vadkanra vadászat volt kijelölve, a föltett jutalom 10 rubel vala. A kártékony állat a vadászok által már körülfogott; most egy kozáknak egy vad gondolat ötlik agyába, hallatlan bátorságra vetemedik, s a vad kan hátára fölpattan; megragadja sörtéjét, társai segélyre sietnek, a vadat elteríti, s lábait

megkötözvén vad örömmel hurczolja haza. Ily süker azonban ritka.

Még egy nevetséges jelenetet hozok föl. Volt Némethonban egy gazdag sütő, ki dolgozni nem szeretett, de kalandokra szívesen költött. Ez bizonyos alkalommal a vadkanokra-hajtó vadászatot rendezett. Közelegnek a hajtók, s ép azon részen, melyen ő is fegyverkezve állott, megjelen a bős állat alig néhány lépésre. A sütő bálványnyá változott; ijedtében elförmedt, fegyverét eldobta, s csak e szavakat hallatta : O jaj, a disznó! a disznó! most lassan visszavánszorgott, s a bokorba bujt. A vad bántatlan hagyta, elballagott mellette, jött egy másik is, az is hasonlóan cselekvék. Gondolhatjátok, mily dicséreteket nyert e sült vadász kivált a valódi vadászoktól, kik azonban vadat sem láttak.

Kutyákkal is szoktak vad kanra vadászni. Egyébiránt megjegyzendő, hogy a vadkan-vadászat volt is, lesz is a legférfiasabb mulatság. Már a rómaiaknál is divatban volt, s ők hadi bárdokat használtak fegyverül; őseinknek is igen kedvencz mulatságuk volt. Ma sok uraság a vaddisznókat vadaskertekben tartja és táplálja.

Gusztáv. Ugy látom e tárgyról végezni akarja kedves t. ur beszélgetésünket, noha jól tudom, hogy biz még sokat tudna mondani róla.

Tanító. Ugy van kedvesem, e tárgyról nincs szándékom többet mondani.

Gusztáv. Szeretnék én valamit fölemlíteni, ha zavart nem okoznék.

Tanító. Csak bátran gyermekem, beszélgethetünk mi akár miről.

Gusztáv. Sokat hallottam már egy csodálatos állatról, azt

is tudom, hogy *rágó* állat, de ott inkább feledtem, mint nem bátorkodtam fölemlíteni, ha sziveskednék, írja le nekünk a *hódot*.

Tanító. Egy kissé kiugrunk ugyan a rendből, mert most a lóról kellett volna szólnunk, de legyen meg kívánságtok.

Béla. Jaj be szeretlek Gusztáv, hogy lelkembe tekintél.

Gyula. Én is.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A h ó d.

A hód egy igen nevezetes állat, s mint alakja is mutatja, nem igen piczi; fark nélkül is néha 3 lábnyi, mellette széles husos és pikkelyes.

Ez oly állat, mely a földön s vízben egyaránt megél; s alakítása olyasmit mutat, mintha kétféle állatból volna egybeállítva; előrésze eb- hátsó ludalaku; az szőrös, ez halhájakkal rakott; szelid, csöndes és béketűrő állat. — Voltak, kik néma embernek nézték, a csehek, lengyelek siró állatnak gondolták, vallás is létezett, mely öt megölni tiltotta. A rómaiak művésznek — fiber — faber — nevezték, s építő művészete csakugyan ma is megfoghatlan. Egyébiránt, minthogy oly rejtélyszerű állat, mondja el maga történetét.

Mind. Jól lesz, jól lesz, jaj be helyes a gondolat.

Tanító. Hanem ez egyszor én teszem a kérdéseket.

Gusztáv. Nemde, mert mi nem igen ismerjük sajátságait?

Tanító. Eltaláltad édesem. — Állj elé tehát te nevezetes pallér.

Hód. Itt vagyok, rendelkezzenek velem.

Tanító. Mondd el előbb is, az állatok melyik osztályához tartozol?

Hód. A fókák, rozmárok, poczikok, ürgék, stb. osztályához.

Tanító. Hol van hazád?

Hód. Európa, Ázsia s Amerika északi részében, de a mérsékelt égéljat is általában szeretem, hol folyók és tavak vannak.

Tanító. Hol szoktál tanyát ütni?

Hód. Hal és rákok szomszédságában.

Tanító. Vannak-e nemedhez hasonló állatok ?

Hód. Nincsenek. Csak egyetlen egy fajom ismeretes.

Tanító. Na most ird le ruházatodat, alakodat; de előbb mondd el, minő tájakon vagy leginkább ismert.

Hód. Leginkább ismernek : a Vesel, Rajna, Elba és Duna partjain. Nagyságom majd olyan mint a juhé, fejem lapos mint a patkányé, farkam gömbölyded és héjas, első lábaim rövidebbek mint a hátsók, azokon ujjaim el vannak válva, ezeken uszóhártyám van. Testem sötét barna vagy fekete, szőröm puha, de vannak fehér vagy barnásfehérek is.

Tanító. Miből áll eledeled ?

Hód. Eledelem fagaly, levél, nyir vagy fűzfakéreg, de megrágok bármily növényt, megeszem a rákot, halat, megszelidítve állati eledelkkel is táplálkozom.

Tanító. Vannak-e ellenségeid ?

Hód. Mint minden állatnak; reám nézt legártalmasabb a tör, háló és kutya, e végső egész dulást tesz palotámban.

Béla. Ejnye a gonosz palotában lakik?

Tanító. S mért üldöznek téged?

Hód. Husom, kivált nyelvem és farkam nagyon jó izü; bőröm pedig kereskedelmi cikk; posztó, kalap, harisnya, keztyü s több effélék készítettnek szőrömből; de mert ez nagyon drága, sok család történik rovásomra. Az indus fogainkból kést, villát készít, bőrünket pomparuhának használja. Legpusztítóbbak irányunkban az angolok, mert amerikai birtokukban mi igen számosan vagyunk, bőrünk pedig igen kapós tárgy előttök.

Tanító. Tehát nem vagytok a világon egyformán szét-szórva?

Hód. O korántsem! Európában többnyire magánosan élnek rokonaink, mert ott az emberek a partokat egyre turkálják: ellenben Kanadában ezrenként lakunk, s egész telepekkel birunk.

Tanító. Talán ott jobban szaporodtok.

Hód. Szaporodásunk mindenütt egyforma, évenként 2—3 fiadunk, s 20—25 esztendeig élünk; hanem ott tanyánk csön-
desebb.

Tanító. Igaz-e, hogy társas állatok vagytok?

Hód. Százankint is együtt élünk, hogy az építés, tápkere-
set és veszélyben egymást közösen segítjük.

Gusztáv. S igaz, hogy egész palotákat raktok?

Hód. Igaz bizony. Vannak házaink emeletre, külön a lak-
hely, külön a kamra, külön a gát.

Tanító. S hol szoktátok házaitokat rakni?

Hód. Csöndes és árnyas partok öbleiben.

Béla. Ugyan beszéld el, miként szoktatok ti házakat rakni?

Hód. Fogaink segítségével az izmos fák töveit elrágjuk, s azokat összedaraboljuk, s jól figyelvén az apály és dagályra, el-
sőbb is gátokat rakunk minden gondolható ovakodással. A gát alját vastag fatörzsök képezik, ezek mellé védkarókat ásunk, még pedig a víz folyása ellen, azután a gátokat 10—12 láb vas-
tagságra befonjuk vesszővel; hogy pedig ennek ne legyenek hézagai, agyagból sarat gyurunk, s minden hézagot keményen betömünk, hogy biztosabb legyen, s hosszabb ideig tartson. Ezen építményt minden évben kijavítgatjuk.

Béla. Istenem! kedves t. ur, ki nem mondhatom mennyire örvendek, hogy ily csodadolgokat hallhatok.

Tanító. Hát hajléktok alakja micsodás?

Hód. A hajlék alakja majd kerek, majd hosszukás, s majd magános majdmeg szomszédos; kerülete 30 magassága 8—10 láb. Alapja ennek is fatörzsökből áll, ezekre jönnek a falak, a fa-
lakra a bolthajtásos tető. Az épület rendszeren 3 emeletes; az első víz alatt van, másik vízszintes, a harmadik a víz fölött áll, s

van mindegyikén két ajtó, egyik a vízfenékre, másik a partnak, miként a körülmény kívánja.

Gusztáv. Én nem győzöm bámulni a dolgot. Jaj be szeretnék magam is egyetmást kérdeni, fogsz nekem is felelni hódcskám ?

Hód. Igen szívesen.

Gusztáv. Igaz-e, hogy ti vastag fákat is ledöntötök ?

Hód. Embervastagságnyi fákat is ledöntünk a vizek partjain. S ha szárazra esnének, behurcoljuk a vízbe, rákuporodunk, velök uszunk, farkunk és hátsó lábainkkal arra kormányozzuk, hol házat akarunk rakni. Persze a dolog sok bajjal jár; de még is megteszszük.

Gusztáv. S hányan szoktatok együtt dolgozni ?

Hód. A minő a munka, egyik ágat hord, másik karókat hegyez, harmadik lyukat váj, negyedik karót üt bele; mások fonnak, vizet, földet, mohot, követ hordanak mások, egyik agyagot gyur, másik ismét tapaszt, s így tovább 10, 20, 30 sőt többen is dolgozunk együtt.

Gusztáv. Hát ha a ház is készen van, mit cselekesztek ?

Hód. A közakarattal és közerővel készített házat beosztjuk lakokra; magunk pedig megoszunk párankint; mindegyik kitartozza a maga lakát szalma, széna vagy mohval, hogy őszi és télen át csöndes és puha fekhelye legyen.

Gusztáv. S nem szoktatok összekocczanni ?

Hód. Mi nem vagyunk marakodó állatok.

Béla. Istenem! mily sokat tanulhat állattól is az ember!

Gusztáv. Hát tavasszal mit műveltek ?

Hód. Az erdőkre sietünk; néha mulatunk, fahéjat, levelet, bimbót gyűjtünk, s víz alá rejtjük, hogy zölden maradjanak a télre.

Gusztáv. S ugyan hogy birtok ily igénytelen testtel annyit tenni ?

Hód. Fogainkat fűrész és fejsze gyanánt használjuk; első lábainkkal emelünk, a hátsókkal gyurunk, farkunk kanál és lapát helyett szolgál. De farkunk jeladásra is szolgál; mert ha ellenséget látunk, egyikiünk vele a vízre csap, s egy percz alatt mind eltüntünk.

Béla. De hogy futtok, miután első lábatok rövidebb ?

Hód. A futás biz egy kissé bajos, abban nem is igen keresünk menedéket; inkább bukunk, uszunk, s jég alá menekszünk.

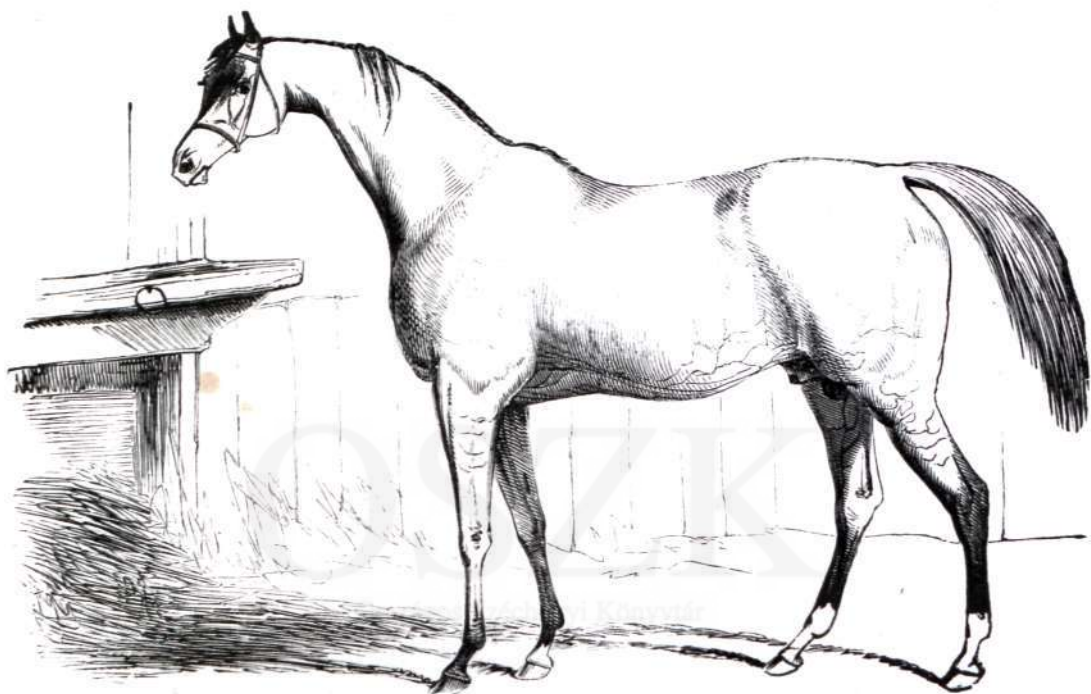
Gusztáv. S hogy véditek magatokat ellenség ellen ?

Hód. Egyetlen védfegyverünk a szájj, melylyel mindent elharapunk.

Gusztáv. Barátocskám téged nem bántunk, szabadon mehetsz.

Tanító. Én pedig csak azt teszem még az egészhez, hogy neki a farka alatt kis zacskója van, abban zsíros nedv rejlik azzal bekeni szőrét, s azt vízhatlanná teszi; ennek szaga nagyon erős, s a viaszhoz hasonlít. Nálunk *hódony* név alatt ismeretes, a gyógyszerárakban kapható, s igen használatos.

Mind. Na e cikket igen igen köszönjük, most már örömmel térünk át a lóra.

A ló.

A ló igen nemes és hasznos állat; termete deli és délczeg de egyszersmind erős is, tekintete bátor, természete tanulékony. A ló *egy patáju*, vagyis azon állatok osztályába tartozik, melyeknek lába szarunemű kemény tömegben végződik; a tömeg neve *pata*, innen a patkó.

Gusztáv. Nézd csak Béla mily gyönyörű, mily büszke ez állat.

Béla. Mily karcsu, mily futásra termett a láb.

Gyula. De mily figyelő az állás, s mennyi erő rejlik e testben.

Tanító. No ha ez állatot kedvelitek és figyelni fogtok: kissé hosszabban is elbeszélgetek veletek róla.

Mind. Kérjük, kérjük, mondjon csak nekiünk sok szépet róla.

Tanító. Elsőbb is megjegyzendő, hogy az amerikaiak száz és néhány évvel ezelőtt a lovat rajta ülő emberrel megpillantván, mindkettőt egy állatnak hitték lenni, s tőle annyira megijedtek, hogy az indiai népek meghódoltatását egyenest ezen állatnak lehet köszönni, miután hol lovasok nem voltak, a spanyolok rendesen megverettek. Utóbb pedig az uratlan lovakat látván szerte futosni, szarvtalan szarvasoknak tekintették. S van is e végső gondolatban valami; mit akkor fogtok fölismerni, ha a szarvast is ismerenditek. A karcuság, a helyesen kifejlett erőteljes test, a csaknem röpülésre termett lábak a vidor tekintet kiváló sajátságai ez állatnak; szőre sima és apró, s nézzétek csak a faron, mily szép és jellemző farkká alakul, a nyakon pedig mily sajátságos sörénynyé idomul. Ha szájára pillantatok, rögtön kivehetitek, hogy növényevő.

Gusztáv. S rég óta ismeri és használja az ember ez állatot?

Tanító. Ismerete és használata egykoru az emberi történelemmel, és annyira megszokott állat, hogy az ember szinte szeret és kíván vele lenni. Más állatok is, minő teszem a tevé, az elefant,

birnak történeti nevezetességgel, de hogy a világ minden részében használatos lenne, vagy képességben a lovat felülmulná, egy állatról sem lehet elmondani.

Béla. E szerint a ló valódi világállat.

Tanitó. Ugy van, s az utósó taligavonóig meg van ereje büszkesége. Ha pedig szabadon növekedik, kiülő szemei, borzongó sörénye, fenyegető farka mintegy ijedelmet gerjeszt a szemlélőben; s ha ily körülményben van — mint a magyar csikós, ki véletlen reá pattan, repülő helyzetbe teszi magát, s végzetlenig futna, ha kormányozni nem tudnák.

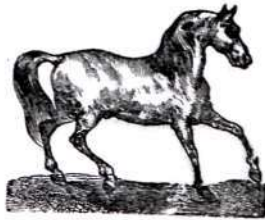

Béla. Valóban mintha repülne.

Gyula. Ni a rajta ülő kalapját majd elveszti.

Tanitó. A levegőt bátran szívja, s orrán majdnem szikrákban fuja ki. Ha aztán megállítják, vagy önkényt akar megállá-

podni, erejének és gyorsaságának büszke öntudatával még akkor is mintegy gondolkodva lépdegél, mintha mutatni akarná, hogy az állatok közt nálánál egy sem elsőbb rangu.

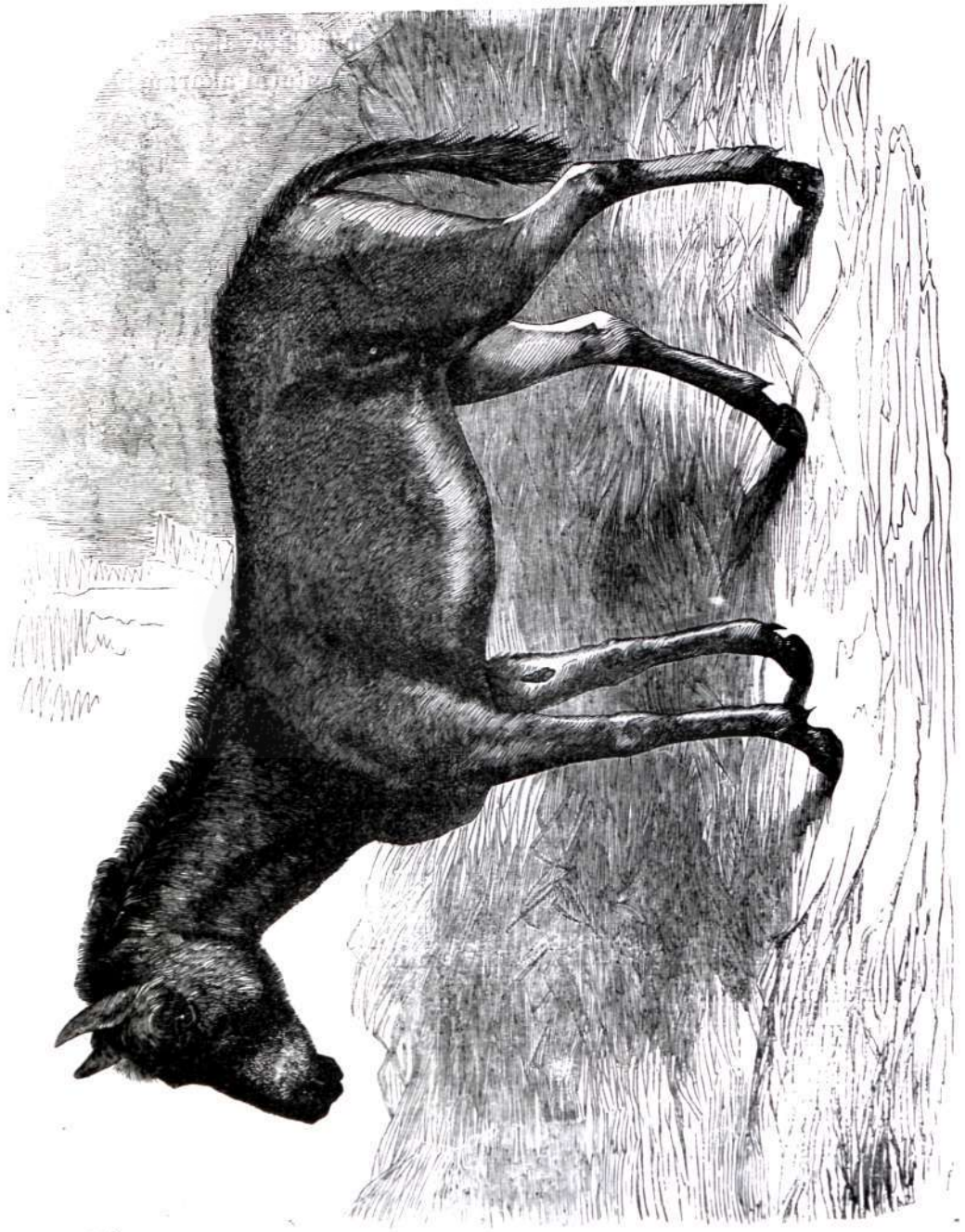

Mind. Valóban fáradtnak látszik, s mily büszkén lépdegél most is.

Tanító. Hát ha még azt tudnátok, mennyire hü hálás megadó és tanulékony, mily kitartó és ragaszkodó csatában, munkában, hány hős köszöni lovának életét vagy diadalát, mennyire sejti a veszélyt, figyelmezteti a lovagot, hogy rohan és küzd a hadfival együtt, hogy ismeri saját nevét és urát, mily szomoruan áll meg gazdájának megölt testénél, épen nem bámulnátok, midőn halljátok vagy olvassátok : hogy N. Sándor Bukefalosz lova emlékére Bukefalia nevű várost rakatta, hogy a Perzsák hajdan rendesen eltemették, Cimon temetkező helyet készítetett lovai számára, hogy Julius császár szobrot vésetett lova emlékére, hogy Antonius Verus aranyba öntette lova alakját stb.

Gusztáv. Még semmi állatról sem hallottam, hogy ily becsben állott volna.

Tanító. Mondok én más kedvezéseket is a lovak irányában. Poppéia Sabina, Néró felesége aranypatkókat üttetett lovára, Theophilaktus nem széna vagy árpával tartotta lovait, hanem fűszert, szőlőt, száraz fűgét pálmát, s jó bort adatott lovainak.

Hektor felesége pedig előbb megetette lovait, s csak aztán evett maga is férje is.

Béla. Nem tudom mit mondjak az ily sajátságos kitiüntetésre, annyit azonban kiveszek, hogy igen nevezetes állat, s vannak vad lovak is? én legalább hiszem, hogy vannak.

Tanító. Igen vannak Középázsiaiban, s Uraltól a japáni tengerig; de inkább az hihető, hogy elvadult lovak, minők Délamerikában egész Pattagoniáig csordánként legelnek, s mint tudjuk a háborus időben elszabadult szelid lovaktól származtak.

Gusztáv. S ugyan hogy néznek ki ezen visszaesett állatok?

Tanító. Ezek kisebbek mint a közönséges ló, sörényök rövidebb, fejök nagyobb, farkok kisebb és borzas, színök egérszürke.

Béla. Nem tudna kedves t. ur nekünk ezekről is valamit regélni.

Tanító. Tudok biz én kedvesem. Nevezetes ezeknél, hogy noha ezrenként szabadon kószálnak, mégis egy mén vezérlete alatt apróbb csapatokra oszlanak, s ellenségeik ellen, minők a macskafaj és farkas, közérővel védik egymást; s az így történik: a vezér mindenre szemfülel megkerüli néhányszor a csapatot, s ha valamelyik hátrább maradna, rugással készíti a többihez csatlakozni, most a csoportot védállásba helyezi, s első rohan az ellenfélre; ha az ellenség nem veszélyes, körbe szorítják és halálra rugdossák.

Gyula. Lám ezek vadok, s mégis mily eszességet fejtenek ki, hát a szelidek mennyi mindenre lehetnek képesek!

Tanító. A ló, ha nem ingereltetik, általában nem mérges állat, s társával is más állattal is békében szokott élni; a velebánót jól ismeri, szavára hajt, s mindenben engedelmeskedik, s nem lehet leírni mindazt, mire tanítás és képezés által reá lehet birni.

Mind. Ugyan kérjük, legyen szives egyetmást mondani.

Tanító. Midőn lovat vizsgálunk, s félünk hogy rug, vagy föl-
emeltetjük egyik első lábát, vagy lenyomatjuk keményen farkát,

de jó azt magasra is emelni. Némely ló harap, másik hamar el-
vadul, vannak csökönösök is, mindezekről azonban ideje korán
le kell őket szoktatni, mert ime itt egy szomorú példa, mily bi-
zonyos itt az életveszély.

Gyula. Szerencsétlen ember, ezek bizonyosan elvadultak.

Béla. Hát a mesterségeket hogy tanulják?

Tanító. Mindjárt mondok egyet. Ha a ló kapál, midőn abra-
kot érez, lehet művészetre szoritani. Veszünk zabot a kézbe és
megszagultatjuk vele, de addig nem adjuk neki, még a mutatott
mód szerint egy vonást nem tesz; a kéz mindig ugyanaz marad-
jon, adjunk vele jelt, s a ló annyi vonást teend ahány mozdula-
tot a kéz. Ha ebben gyakorolt, megkérdehetjük: hány óra, hány
éves, hányan vannak jelen, mennyi 2×2 stb. annyi kapálást
teend, ahány mozdulatot csinálанд a kéz.

Gyula. Lám a kis kujon, ki hitte volna, hogy a zabnak ily hatása legyen, pedig fogadni mernék, sokan boszorkányságnak hitték.

Tanító. A betanult ló magát sokszor döglötté teszi, mint az eb az elvetett tárgyat fölemeli, elhozza; asztalhoz ül, s a fölterített zabot egész illemmel elkölti, a zenehangot ütemre kíséri, tánczol, ugrik, stb. Hát emlékező tehetségéről mondjak-e valamit?

Mind. Kérjük, kérjük!

Tanító. Az indianok ellen bizonyos Pater nevű tábornok harczolt, ez egy kissé jól megtermett és nehéz testű ember vala. Madrasz mellett új paripát vett, s már néhányszor lovagolt is rajta; megunta azonban a terhet, s máskor ha ura nyeregbe

akart ülni, lefeküdt, s fölkelésre sehogysem lehetett birni. A katonák folyton kaczagtak, a tábornok tehát jónak látta a lovon tuladni, s egy fiatal tiszt meg is vette, ki a távolban lakott, s a lóval nem volt neki semmi baja soha. — Két év mulva a tábornok oda jut szemlére, s a katonai ünnepélyre egy erős lovat kér maga alá; esetleg régi lova szemeltetett és vezettetett elő számára. A ló egész nyugalommal áll és vár, mignem régi urát megpillantja; mihelyt ez hozzá nyul, és kantárát megragadja: a ló nyilvános hahota közt magát megmeg a földre veti, s nem volt hatalom, mely öt talpra állítani birta volna.

Mind. Ha ha ha, na a gonosz ugyan jól emlékezett vissza.

Brougham azt beszéli, hogy ő látott lovat, mely istállója kilincsét megnyitotta, s azt be is zárta. *Martin* pedig azt írja, hogy ő ismert egy lovat, mely kötőfékét levonta, istállója ajtaját megnyitotta és sétálni ment.

Mind. Ez furfangos állat lehetett.

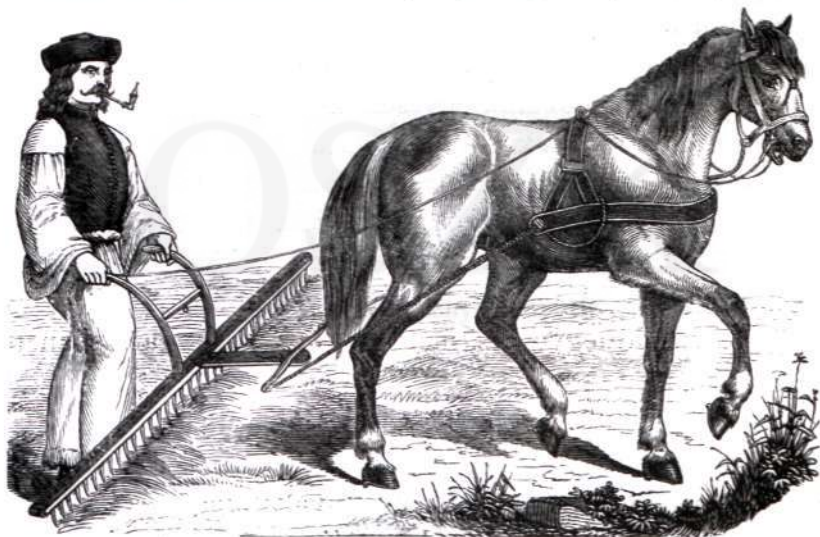
Tanító. Hát még akkor hogy bámulnátok: midőn a ló két lábon jár, midőn mint az eb alfelére ül, midőn az abrakot két első lábával elszedi, midőn szemjátékot tart, abroncsokon keresztül ugros, s hogy könnyebben rá lehessen ülni, letérdel; stb. *Pausanias* említ egy lovat, mely az olympiai játékon gyakran győzvé, annyira megszokta a dicséretet, hogy nemis várván vezetőt, utóbb maga ment elsőb a játékmesterhez hizelegve, hogy annál nagyobb kitüntetésben részesüljön. Egyébiránt ne-

mes látványt a mai lóversenyeken is látni; mily erőfeszítés, mily tüzzel nyomakodik előre, még nyaka és fejével is törekedni látszik, csak hogy első lépjen a térre.

Gusztáv. Valóban nemis úgy fut, mint máskor.

Tanító. Azonban tanácsos, hogy minden nevezetesebb vállalatban — kivált a betanított ló — egy és ugyanazon vezető által kormányoztassék. Teszem azt ama hírneves *Bukefulosz*, ha nem volt királyi módon fölkontározva, s amugy szörén akart rajta paripázni valaki, mindenkinek föl lehetett reá ülni, ha egyszer királyi pompában állott, nem létezett ember, kit megtürt volna hátán.

Béla. És a munkában is ily sajátságosak ?

Tanító. Épen úgy lehet egyesben mint összefogva használni őket, vonásra is ép oly jók és kitartók mint futásra; szány kocsis és malomhajtáson kívül ma különös sükerrel alkalmaztatnak a gépeknél, sőt majdnem nélkülözhetlenek ama gépeknél, melyek ipar és gazdaságra alkalmaztatnak. Ime itt van mindjárt egy kép, nézzétek csak e magános lovat, ama türelmes és

nyugott arczu földművelőt, s azonnal meggyőződhetek a munka sikeréről.

Gusztáv. Átalában mind egyformák a lovak, nincs bennök semmi fajtakülönbség?

Tanító. Van bizonyly, s pedig nagy a különbség ló és ló között.

Béla. Ugy-e biz fog nekünk megnevezni néhányat kedves tanító ur ?

Tanító. Igen szívesen. Legtökéletesebb az arab ló ; noha az mondható, Arábia nem hazája a lónak, mert csak Mohamed honosítá azt meg ott, egyébkint Arabiában a lónemesítésre mondhatlan gond is fordítottatik.

Ezután a keleti fajból a perzsa és török az európaiból az angol említendő, mely végső a normann és arab ivadéka. E fajta oly sebes, hogy találkoztak egyesek, melyek 1 percz alatt egy angol mérföldet futottak. — Az andalusi is igen nevezetes faj, s ez is keleti származék ; a szárd és korsikai is figyelmet érdemel ; a magyar lengyel és orosz lovak is kitünő helyen állanak, kivált ami a csinos külalkatot, tüzességet és kitartást illeti. Némelyek azt hiszik, miszerint, ha a magyar ló angollal párosittatik, ugyancsak ló legyen az, mely erő futás és kitartásban tul-
tegyen rajta.

Béla. Lám hogy nekünk is jó lovaink vannak.

Jellemző, mit a tatár lovokról olvasunk : A tatár ló közép-nagyságu, orrlyuka egyenes vágásu, nyaka merev és vastag, lábai tömör és nagyon könnyüek, patája azonban igen kemény ; színe majd szürke, majd barna. A ló kedvencz állata a tatárnak, husa étékül használtatik, teje a legkedvesebb ital ; bőréből szijat készítenek, a csikóéból pedig nadrágot, farka és sörényéből köteleket fonnak. Rendes abrakjok széna és árpa.

Island lovairól pedig azt állítja *Andersson*, hogy az islandiak lovaikat télen át szárított hallal táplálják, s hogy igen erősek.

Gyula. Ezt soha nem hittem volna.

Tanító. Még egy keveset. A ló a 30 évet ritkán haladja meg; színe, nagysága alakja is nagyon változó, s miként már főnebb is látók, fajtája is különféle; mint már tudjuk, legszebb az arab; legnagyobb és legerősebbek az éjszaki tengerparton találhatók, a legapróbbak pedig Svédország éjszaki részén és Korsikában lelhetők. Még azt teszem hozzá, hogy a tatár a lótej-ből részegítő italt is készít.

Béla. Hát külsejének lehet-e hasznát venni?

Tanító. A lóbőrből igen jó talp és bagaria készül, patája, fésű s más tárgyakra dolgoztatik fel, sörénye és farkszőre vánkös, madrácz és kötelre fordittatik. Hajdan a lótejjel mellbetegség orvosoltatott. — És most ismét nektek engedem át a szerepet. Egy jól ismert állatot állítunk a padra.

Mind. Ugyan mi lehet az?

Tanító. Egy türelmes szelid nagyfülü állat.

Mind. A szamár, a szamár. Na állj elő te bélyegzett állat.

Tanító. Csak ne oly hevesen kedveseim, a szamár hasznos állat.

A szamár.

Gusztáv. No csak ne légy oly szégyenlős, állj ki.

Szamár. Nem vagyok én szégyenlős, de azt is jól tudom, hogy az ilyeténféle urfiak pajkosak szoktak lenni.

Gusztáv. Na én nem vagyok pajkos, csak állj ki.

Béla. Bárátocskám ovatos légy, a szamár hamis állat szokott lenni, némelyik harap, csökönös, némelyik rug is.

Szamár. Tőlem ne féljenek, engem már megviselt a nyomorúság.

Gusztáv. Annál jobb szeretem, ha szelid vagy, s ha jól viseled magad, bántásod sem fog lenni. Mondd meg tehát előbb is — de felelj minden kérdésemre — micsoda nemzetségből származol?

Szamár. A *vastagbőrűek* és *egy patájuak* nemzetségéhez tartozom.

Béla. Tudsz-e beszélni ?

Szamár. Iah, iah, iah!

Gusztáv. Értelek, igazi nyelveden beszélsz. Vannak vad társaid is ?

Szamár. Vannak bizony, és azok az igazi szamarak. Hazájok Középázsia sivatagjai, s az évszak szerint éjszokról délre, vagy vissza vándorolnak; azok nagyobbak és karcsubbak mint mi, szőrük is simább de röt, nyakuk is ékeesebb mint a miénk, igen gyorsak is, de félénkebbek mint mi, noha bennünket nem szoktak kimélni.

Béla. Ha jól veszem ki, panaszhangokat hallok.

Szamár. Nem panaszklok, mert tünni, szenvedni mindenkinek kell, hanem annyit mondok, hogy, legkivált Európában, azok, kik szamarat tartanak, magok magokat csalják meg.

Gusztáv. Ha tehát oly hitvány állat vagy, miként mersz a ló mellett helyett foglalni, tudván, hogy az annyira nemes állat ?

Szamár. Nem értjük egymást édesem. A ló nemes, én pedig ép oly hasznos állat vagyok. Nem azt mondom, hogy én csalom meg a gazdát, hanem hogy a gazda magamagát csalja meg bennem.

Béla. Beszélj tehát értelmesen.

Szamár. Ha szabad, majd elmondom én minden bajomat.

Gusztáv. Szabad, meg is hallgatunk, ha lehet segítünk is.

Szamár. Első a goromba bánásmód; uton utfélen ütnek, vernek, gunyolnak; még a verést is csak eltünnök, mert bőrünk elég vastag, természetünk pedig türelmes; hanem az aztán még jobban fáj, hogy minden szenvedés és nyomorunknak ember az oka.

Béla. Füles, te furcsa dolgokat beszélsz.

Szamár. De igazakat. Tessék fajunkat megtekinteni. Afrikában, vagy Keleten bár hol, azok mind szebbek, sőt paripákul használtatnak. Nálunk a valódi szamár rossz bánás által elkorcsult és aljasodott : bátorsága nyakassággá, gyorsasága tunyasággá, okossága, ostobasággá, elevensége vidorsága verés kitarására, szabadsága türelemmé változott, most gyöngye satnya és koldushordó.

Míg rendes táplálás mellett igen hasznavehető állattá tehetnének bennünket; hegyes vidéken teszem azt egy állatnak sincs utazásban az a haszna, mit a tulajdonosok tőlünk vesznek; mi

ott is biztosan járunk, sőt hordunk terhet is, hol az utas különben sem egyedül, sem más állat segélyével nem járhatna, mert lábunk erős, lépésünk igen biztos, s gyönyörűen alakult patánk a járhatlan sziklákon is biztos nyomban jár. Hozzá akár egyesben, akár összefogva mi bizony elég terhet elvonunk, kitartók is vagyunk; s ha a körülmény úgy kívánja, amellettt hogy az utast hátunkon a legbiztosabban elhordjuk, mi bizony távol vidékre is oly terheket czipelünk, hogy annak elhordása egy pár embernek is nagy gondot adna; sőt ha utunkat foglalkozásunkat megszoktuk, akár van vezér, akár nincs, kötelességünket hiven megteszszük, vagy ha épen van, akár gyermek, akár nő legyen az, mindenben engedékeny főhajtók vagyunk. Tessék állításomról meggyőződni.

Gusztáv. Ezek mind szép és nevezetes dolgok, de még azt nem tudjuk, mi a második bajod?

Szamár. Az a dolog lényege. A szamár nem nagyevő állat, silány eledellel beéri, s így tartása általában kevésbe kerül: mégis e csekélység is megtagadtatik tőlünk. Természetünk csak

tiszta vizet kíván, s ebben gazdánk mégsem tesz válogatást, eledelünket, ha elmondom, bámulni fognak.

Béla. Már most ben vagy, csak fődözz fel mindent.

Szamár. Utczai söpredék, gaz, kóró, romlott szalma, papiros szemét; tessék aztán ily eledeltől erőt és formát kapni.

Gusztáv. Állat! ez nagy baj, na de jó hogy szóltál, legalább fogja tudni mindenki, mi a dolog bibéje, s eztán jobb táplálékban fogsz részesülni.

Szamár. Meg is fogom én azt szolgálni; érzékeim nagyon finomak, mindjárt fog rajtam minden, beteg is ritkán vagyok, tehát folyton szolgálhatok. Husom jó izü, tejem gyógyszer, rugékony börem szintén használható. Csontomból furulyát készítenek, szöröm fonható, ha pedig a mellbeteget ólomba bocsátják, velem kissé társalog, csupa kigözölgésemmel is meggyógyítom. Tessék ezeket figyelembe venni.

Béla. Na ezután nagyobb kiméletben fogsz részesülni.

Gusztáv. Nem soká tartóztatlak, igaz-e, hogy a madarak haragusznak reád?

Szamár. Mert oldalam néha viszket, s a tövisbokrokhoz dörgölődzöm; nekik ott fészkeik vannak, s ezeket akaratlan is elrontom, az öregeket pedig elriasztom, de hát mért nincs több eszköz?

Gusztáv. Hát hidakon mért nem jársz szivesen?

Szamár. Mert a hidak többnyire rozsak, sokszor megbotlom, elesem rajtok; s a vizet is látom alattok, attól pedig félek.

Gusztáv. Hát a hideget miért nem akarod megszokni?

Szamár. Mert természetemmel ellenkezik.

Gusztáv. Hát az igaz-e, hogy többet ordítasz, mint a vad szamár?

Szamár. Az igaz szintén; mert a vad szamár ha jó dolga van, nem ordít, én pedig jó kedvemből is kiabálok.

Gusztáv. Na lásd, benned is vannak hiányok; tehát te sem igen panaszkodhatol főnhangon, türi és várakozzál, panaszodat majd közlöm másokkal, s én legalább remélem, hogy nyílt és őszinte szavaid nem maradnak sükertelen.

Szamár. Köszönöm a részvétet.

Gusztáv. Most távozhatsz.

Béla. Lám még a szamár is tud becsületet; hanem egyet mégis feledtünk, külalakját nem irattuk le vele.

Gyula. Hisz azt mindnyájan ismerjük.

Tanító. Jól viseltétek magatokat; de még én is mondok egyetmást, hogy ezen hasznos és türelmes állatot még jobban megismerjétek.

Meleg és száraz vidéken a szamár kedves állat, hidegben nem tartós. Spanyol szamár a legszebb. Szardiniában, hol a szamár igen apró, s a középszerű kutyánál alig nagyobb, bátor és vidor állat, s majdnem minden házban látható, hol bekötött szemmel malmot hajt, melyen a ház szükséglete őrletik. A száraz és sós füvet nagyon szereti, hamar jóllakik, kivált ha lóher vagy zabhoz juthat. Van azonban eset, hogy a szamár a szó szoros értelmében agyoneszi magát, de nem mohóságból, hanem inkább ha ritkán jut jobb eledelhez. Ugyanott egy családnak két szamára volt, az apáé öreg a fiué még fiatal. A fiu nevénapját ülven, az apa szamarát is megvendégelte, s kissé több zabhoz jutván, reggelre dögölve találtatott.

Brettel említ egy szamarat, mely Wight-szigeten kereket hajtott, vagyis vizet mert a lakosoknak; e műtéttel már 52 évig foglalkozott, s élt volna még tovább is mert még akkor is ép erős és vidor volt, hanem egy szakadás által agyonnyomatott.

A szamár rendszeren egyet ellik, s teje aszkórban csak-

ugyan gyógyszer; délvidéken husát is megeszik, bőréből igen jó dob válik.

S most a természet egy csodaszerű játékára térünk át. Ez állat *kérődző, tömött szarvu*, sem ló, sem szarvas, sem teve, sem parducz, s mégis mindegyikből van benne valami; s az állatok közt a legmagasabb.

Gyula. Ugyan minő állat lehet ez?

Tanító. No ha nem vagytok képesek kitalálni, ide állítom.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A giraff.

Mint látjátok, ez egy igen gyönyörű állat, s mint mondtam, a legmagasabb; teste és nyaka magassága a 18 lábat megüti,

Eöry természet.

nyaka vékony és hosszú, sörénye rövid. Első lábai sokkal hosszabbak mint a hátsók; színe sárgásszürke, rendes és szögletes barna pettyekkel, ezen sajátága és a tevéhez hasonló hasonsága *teveparducz*-nevet adhatna neki. De van ám két kúpalaku szőrös szarva is, sőt ezek közt egy harmadik is, mely inkább daganat, de sokkal szélesebb és rövidebb.

Gyula. No ez valóságos játéka a természetnek.

Tanító. Irjuk le még jobban: Értelmet mutató feje a lóé, nyaka, patája a szarvasé, szügye minő a tevének van, szőre a parduczéhoz hasonlít; e szerint 4 állatot képvisel.

Béla. Na ez meglepő külsejű állat.

Tanító. Hát ha egész falkában látnátok őket, midőn üldöztetnek, a Nilusnak rohannak, s fejeiket messzenyujtva segélyt mintegy esdenek. Ha pedig fejétől hirtelen a farára tekintesz, valamely meseszerű állat tűnik szemedbe, minőket középkorban az ábránd varázsolt elő. Legföltünőbb ez óriási testben az apró fő, melyen gyermekies megadás és kíváncsiság mutatkozik, s melyen a szarvak mintegy koronák.

Gyula. Valóban úgy tűnik fel ez állat, mintha valamely fesztelenség, nagyság és szivesség mutatkoznék benne.

Tanító. Nevének arab értelme *kellemet*, *gyönyört* jelent.

Béla. Járása is sajátágos lehet.

Tanító. Hátsó lábai, mint látjuk, az elsővel nincsenek arányban, midőn az első lép, a hátsó futni látszik, de azért mégis nagyon gyors futó; még a szarvast is megelőzi futásban.

Gyula. S hogy szoktak élni ezen állatok?

Tanító. Apró csapatokban Közép- és Délafrikában. Ellenségei ennek is vannak, gyorsasága azonban elég menedéket ad. Legártalmasabb az oroszlány, ez lest áll, hátára ugrik, s erőszakadtáig üldözi.

Gyula. Én nem bírom kivenni, mily hosszúak lehetnek lábai?

Tanító. Az elsők jó 4 a hátsók 3 rőf hosszúak. Innét állása is valóságos guggolásnak látszik. Ellik évenként egyet, s elél 30—40 esztendeig; fogságban megszelidül, s az emberhez szokik.

Gyula. S ugyan mivel él e sajátságos állat?

Tanító. Legtöbbnyire falevéllal.

Béla. S hogyan szokott inni?

Tanító. Letérdel. Különbén épen nem kártékony állat.

Gyula. És megis üldözik?

Tanító. Mert husa igen szép fehér és jó izü.

Gyula. Látom, hogy végére járunk a dolognak, de én egy elnevezést nem értek, nem tudom mit tesz e szó *kérődző*.

Tanító. A *kérődző* állatnak az a sajátsága, hogy a megrágott és elnyelt eledelt még egyszer visszakeri szájába és újra megrágja; miértis 4 gyomra van, melyek közül a három úgy van alkotva, miszerint mindegy reá nézt, az eledel bármelyikbe tömődjék is. Ezek amaz állatok, melyek az embereknek legtöbb hasznot hajtanak. — S most még egy más *kérődző* állatról szólandunk.

Ez egy igen finom hallásu sebesfutó fenséges tekintetü és szép szarvakkal földiszített állat. Ki mondja meg mi az?

Mind. A szarvas, a szarvas.

Tanító. Jól van mondva, jövő beszélgetésünk a szarvasról leend.

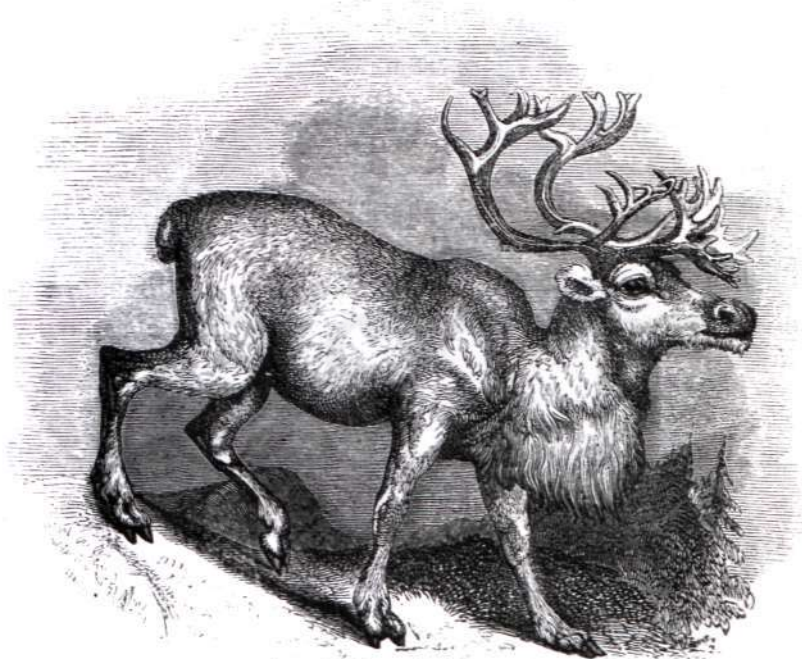

A szarvas.

Szarvas,^F Ausztraliát kivéve, a föld minden részén honos, rendszeren erdőben él, fű, lomb s fabimbóval táplálkozván; szereti azonban a sűrű mocsáros helyeket is, legkivált szántóföldek és kaszálók szomszédságában. Midőn őseink e hazában megtelepedtek, Temes vidéke telve volt szarvasokkal, s ellenök nagy-szerű vadászatokat szoktak tartani, most már ama vidéken falvak és városok diszlenek. A közönséges szarvas szőre barnás-sárga, gerince hosszában fekete vonal látszik, oldalain halvány sárga-foltokkal; farka fülénél feje nyakánál rövidebb. A him ágasbogas szarvakat hord, azokat minden évben elveti, de meg-meg ujakat kap s mindig több ággal. Főbb fajok ezek:

A *jávor* növése idomtalan, feje buta és alaktalan, nyaka rövidebb, lába vastagabb is kurtább is; nyom 6 söt több mázsát is; szeme kicsi, füle és orrlyuka nagy, állkapczáján apró szakál, nyakalján sörény látszik. Szőre nyáron sötétbarna, télen barna-

ősz, hasa és lábszárai szurtos-fehérek. Hazája a zordonabb ég-alj, tanyája a rengeteg, hol csordákban élnek. Ellensége a farkas, hiuz, medve, vaddisznó. Az erdőnek nem szokott hasznára lenni, mert a fa héját, uj hajtást és leveleket lerágja. A véne már kettőt is ellik a fiatala egyet; tehát elég szapora állat.

Gusztáv. Nekem ez nagyobb és erősebbnek látszik.

Tanító. A szarvasnemben ez a legnagyobb és legerősebb.

Béla. S mily nagy szokott lenni?

Tanító. Mint egy jókora ló szarvai egész lapát-alakká nővik magukat.

Gusztáv. És ugyan miú lehet járása?

Tanitó. Nagyon ügyetlen és döcögő, futása azonban elég gyors és biztos, körmeit összeveri, s kopogást hallat.

Béla. Hát uszni tud-e ?

Tanitó. Uszni is jól tud, és szereti is a vizet. Ha ingerült vagy bösz állapotban van, az emberre nézt nagyon veszélyes, mert szarvaival leüti, és lábaival agyontapossa. Husa jó izü, bőre közhasználatu, csontjait mint az elefántcsontot esztergályozzák. Nevezetesebb ennél

A *nyargalócz*, mely a hideg vidéket keresi, Sziberia, Lapp- és Finnland igen használatos lakosa; tanyája a legmagasabb jég-hegy, eledele: fű, fabimbó és gomba; még a légyölő galóczát is megeszi, téli eledele moh, melyet lábaival a hó alól kapar ki. Igen sebes és igen könnyü futó. Északnak ez a lova, szán elé fogják, s vontató barom helyett használják. Ime a csinos állat gazdájával együtt.

Mind. Ej ej, mily csinos.

Tanitó. De nézzétek ama nemes futást, ama biztos lépést, ama betanultságot, mely minden nyomán oly határozottan mutatkozik.

Gusztáv. Valóban bámulatos, hát még mily sebesen futhat!

Tanító. De mily gyorsan uszik, megküzd a legrohanóbb folyammal is. Egyébiránt alkata is megfelel erejének; feje, nyaka rövid, és vastag, előrésze és vállai csontosak, mintha csak huzás és futásra volna a természettől is hivatva. Észak lakóinak ezen állat úgy szólván mindene. Vonja terhét, ellátja tejjel, és táplálékony húst nyújt; sőt testének minden része használatos, még csontjait is haszonra fordítják. Bőrével ruházkodnak, takaróznak stb.

Béla. S megszelidítve ragaszkodik az emberhez?

Tanító. Majdnem keresi, s hive marad mindvégig, különben a szabadban száz söt ezrenként tanyáznak.

Gusztáv. S nincsenek pusztító ellenségei?

Tanító. Vannak bizony, a medve, a farkas s egyéb vadak.

Béla. S hogy védi magát ellenök?

Tanító. Szarvával és rugásával; olyakat kaparint rajtok, hogy azonnal elnyujtóznak.

Gyula. S elvontat nagyobb terheket is?

Tanító. Ime itt egy másik kép, itt a szánon már többen ülnek, s nézzétek csak mily biztosan nyargal.

Mind. Szegény állat, mily jó szolgálatot tesz.

Tanító. Gyorsasága rendkívüli, noha nem annyira kitartó, mint a ló. Bármily fagyott legyen a hó, villám gyorsasággal száguld keresztül, s nincs akadály, mely futását gátolja. A félig befagyott folyón is átrohan, sőt havazás, vihar és ködben is a legbiztosabban tör előre, mignem ösztönszerűleg megáll, s midőn körülnézesh, akkor látod, hogy part vagy szakadásnál életét menté meg.

Gusztáv. No ez megfizethetlen állat, s nálunk nem lehetne honos.

Tanító. Eddig semmi kísérlet sem sikerült, noha roppant költség és fáradsággal törekedtek őt hozzánk szoktatni.

Gyula. S mi lehet annak oka?

Tanító. Mert a meleget nem szenvedheti, minél hidegebb a tartomány : annál szivesebben tartózkodik benne. Hát a *dám-vadról* szóljak-e?

Mind. Kérjük, kérjük minél többet.

Tanító. Ez kisebb a szarvasnál, s mintha alakja is kevesebb volna. Hossza majdnem 4, magassága 3 láb, s néha nyom 3 mázsát is. Színezete változik : nyáron sárgabarna czombjain és oldalain kerekded fehér foltokkal, hasaalja is fehéres. Télen a fehér foltok eltűnnek, s feketebarna színt ölt.

Gusztáv. Már ez nálunk is található, nemde?

Tanító. Igen, legkivált vadaskertekben, egyébiránt Európában több helyütt tanyáz, de mégis ritkább mint a közönséges szarvas; rendszeren ritka erdőt szeretnek, s ott csoportokban legelésznek. Ime itt egy kis kép.

Mind. Ejnye, mily kedves állatok.

Gusztáv. De itt mindegyiknek látszik szarva.

Tanító. Igen, de csak a himnek van szarva, az is ötöd évre fejlődik ki; s néha 15—20 fontot is nyom.

Béla. Hanem mintha nem volnának oly szilajok, mint mi-nőknek mutatkoztak a főnebb látott szarvasok.

Tanító. Ezek sokkal megadóbbak és könnyebben szelidíthetők, husok is nagyon jó izü, bőrük is használatos: de becsben amazoké ennek sokban fölötte áll.

Gusztáv. Valóban gyönyörű és eleven állatok.

Tanító. És most kedveseim én fogok beszélni a természet-buvárok jegyzeteiből; kinek tán más tennivalója van, vagy be-éri azzal, mit a szarvasról eddig hallott, bátran távozhatik.

Mind. Dehogy távozunk, tessék csak elmondani mindent, elhallgatjuk mi mindazt igen szívesen.

Tanító. Na ezt szívesen veszem. Elsőbb a nyargalóczról mondok egyetmást. *Blom* egy norvégiai férfiú 1843-ról így szól:

A vad nyargalócz csak magasabb bérceken tartózkodik, vad és nehezen löhető: a szelid pedig támasza, gyönyöre, kincse és büszkesége a lappnak. Ki mintegy százzal bir, a boldogság tetőpontján képzei magát; van belőlök teje, sajtja, ágya, takarója, ruhája, gunyhója, melynek falait a nyargalócz bőre állítja ki. Falkánkint künn legelnek, est felé ólaikba tereltetnek; jöve-telüket a kutyák előre hirdetik, ezek járják körül és tartják együtt a csordát. Midőn egy ily sereg közelg, testök és szarvaik

sajátságos látványt nyujtanak; nagyon szelidek, bárki is bizton közelíthet hozzájuk. Midőn fejetnek, megköttetnek, tejet keveset de nagyon jót és mint tejföl, oly sűrűt adnak. Teherhordásra csak himek alkalmaztatnak; gyors járásra azonban sokkal jobb; ut vagy istállóra nincs szükség; a jégfuvatokon is könnyen keresztül iramlík, s mihelyt megáll, elkaparja a havat, keres és talál eledelt.

Béla. Istenem, mennyi hasznot ad, s mily keveset igényel.

Tanító. *Ermann* a samojédák közt utazván, ezeket jegyzé föl. Nyargalóczon lovagolni bajos, a lovag nem érintheti testét; a befogott szarvasnak zabla van szájában, s rendesen egymás után járnak. Éjjel legelésznek, az utasok bundájokba bujnak, s alusznak a hóban; reggel külön külön hurokkal meg és ismét befogatnak.

Gyula. Szegény állatok mégcsak el sem szöknek!

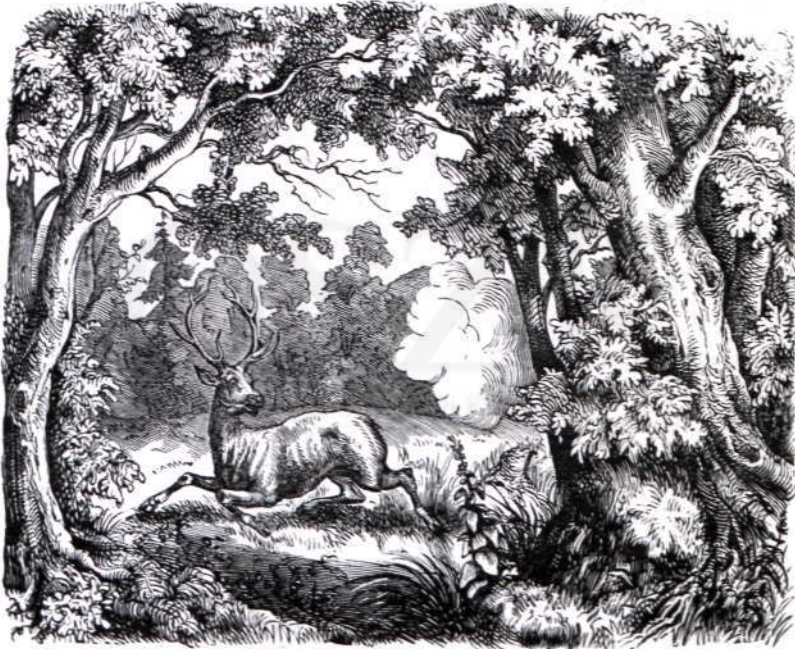
Tanító. *Wrangel* Sziberia vidékéről így szól: Itt emez állat táplálékot, ruházatot, lakást, szóval mindent szolgáltat. A nyargalóczvadásztól függ, bőséget lássanak-e vagy éhséget szenvedjenek; a vadászat sükere itt valóságos korszak; minden évben kétszer vadásznak. Tavaszkor soványak s a sok féregtől nagyon össze vannak sebezve, augustus és septemberben gazdagabb a süker; évenként több ezret ejtenek el. — A csukcsokról tovább így szól: Ezek rendesen két nyargalóczot fognak be, és az ezeknek bőréből készített sátrakat is magukkal hordozzák. A sátorbani lakhely egy ily bőrokből összevarrt zsák, mely karók segítségével négyszögge alakíttatik, azonban oly alacsony, hogy csak ülni lehet alatta; nyílás, ablak vagy légváltozatra nincs rajta lyuk, középen egy halzsirral töltött edény áll, ebben mohkanócz ég, mely világít és melegít; ki és be négykézláb csusznak egy le nem szögezett sarkon, melyet ismét gondosan betakarnak.

Béla. Istenem, mennyi türés, szenvedés és nyomor nyilatkozik csak ez egy jegyzetben is, s mégis az oly zord vidéket is emberek lakják.

Tanító. Na és most, ha még figyeltek, *Haraszty* honfitársunk északamerikai utazásából elmondok egy az indiánok közt tartott valóban nevezetes szarvasvadászatot.

Mind. Csak örvendhetünk, ha ilyeseket hallunk.

Tanító. Elsőbb nézzétek a szarvast valódi tanyáján.

Gusztáv. Teregette, mennyi önelégültség, mennyi büszkeség csak ez egy tekintetben is.

Béla. S ime tanyája, mint valamely vár.

Tanító. Utunk Tankora tó partján vezetett, a tó mintegy 40 hosszú, s 30 mérföld széles; az idő csendes vala, csak ittott röpiült föl néhány madár tollának gyönyörű szinpompájában,

mert alig képzelhetők az itteni madarak különféle színe és szépsége, de fájdalommal tölti el az utas kebelét, hogy madárének még sem hallható; mintha ki volna halva erdeje, pázsítja s egész bájoló vidéke Északamerikának. — Most egy mély völgybe érünk, melynek két oldalán meredek sziklák egész kopaszon emelkedének.

Itt megállta a főnök, s jelt adott, hogy csöndesen legyünk, erre megfogá kezemet, s egy dölt fához állita. Vezetőnk megsugá, ha szarvast látok jönni, a fa alá feküdjem, mert elgázolnak. Minden elrendeztetvén, a főnök füttyentett, mi néhány percz múlva visszonoztatott. Most számtalan füttyöt lehetett hallani, de nagy távolságban. Néhány perczig néma csend lön, most leirhatlan ordítás keletkezik, s koronkint egyegy lövés hallatszík. Nemsokára futó szarvasok jelennek meg, mihelyt lövésnyire vala hozzánk, lelövénk. Én legközelebb valék a főnökhöz, s láthatám, mily biztossággal czéloztak mind ő mind őrei, kik egyszer sem hibáztak. A zaj mindinkább közeledék.

Most száz meg száz szarvas szorult a völgybe, mindenünnen záporkint hullának nyilak és golyók, nem ritkán egész csorda tört keresztül, s a dölt fák ótalma nélkül valóban agyontiporatunk. — — Most még azon egyedül szabad helynek, hol a völgy végén a tó kezdődik, tartván az egész csorda, s néhány bátrabb szívű szarvas, mintegy 14 lábnyi meredek partról a tóba vetvén magát, az egész csorda utánok iramlott, midön a főnöknek egy harsagó füttyentésére mindenünnen indiánok ugrálnak elé; ezen nem kevésbé bámultam, mert azt hívém, hogy csak heten vagyunk, mint jövének. Itt fönséges látvány lepe meg.

Egy csoport szarvas uszott a tó közepe felé, jobbról balról meredek sziklák közé rekesztve, s látván, hogy nem menekülhetnek, mintegy tanakodni látszának, merre vegyék utjokat. Azonban alig érnek oda az indiánok, ők is rejtett csónakjaikba

ugrálnak, s az uszó vadakat követik; én a parton maradtam, a csónakok egyszerre indultak meg . . . Utolértevé a szarvasok, az indiánok nagy hévvel körülvették őket, mire amazok felbőszülnek, egyenest a csónakoknak rohannak, s azokat felforgatják. Az indiánok most lebuktak, s bevárták, míg fejük fölött a csorda keresztül-uszott; most ismét felütik fejeiket, csónakjaikból a vizet kifordítják, s megmeg beleugrálnak; baltákat ragadnak, s mert igen jó uszók és evezők, melyeket beérnek, agyonvagdosásák, a levágottakat pedig partra hurczolják. A balta végén szarvasbőrből hasított szij van; az indián baltáját több lépesnyire utána hajtja a vadnak, és célta is ritkán téveszt, a szij segedelmével pedig ismét visszarántja. A vadászat végén tüzeket raknak, s az elejtett szarvasokat fejtik, tüzet pedig azért raknak, hogy jobban lássanak, de azért is, hogy a konczot róka vagy farkas el ne ragadozza tőlük.

Gusztáv. S nálunk is így szoktak vadászni szarvasokra?

Tanító. Először nincs nálunk annyi szarvas, másodsor nem olyanok a körülmények; de azért nálunk is tartanak szarvasva-

dászatot, lesben, hajtókkal, hálóval, lóháton, és kutyákkal. Ime itt is egy példány.

A szarvasvadászat egyébiránt nagy költséggel jár, miértis most ritkább mint hajdan volt, mikor még királyaink is személyes résztvettek benne.

Béla. Hát a mi szarvasaink szelidíthetők-e?

Tanító. Azokat is meg lehet szelidíteni, kivált ha kicsi korában fogják el, és mindjárt kecsketejre szoktatják, ime hozok föl néhány példát is :

De Bach, művészlovag, szarvasait annyira megszelidítette, miszerint ropogó sőt pattogó tüzjátékban sem böszültek meg, és némelyeknek szarvai közt a pisztolyt is eldurrantván, mot-sanatlan maradtak.

Franciaországban *Conti* hercegnek volt egy pár szarvasa, azok annyira megszokták az embert, hogy ha kutyák rohanták meg, vagy mások által bántalmaztattak, rögtön nők közé futottak, mert azoknál rendszeren menedéket találtak. — *Auguszt* lengyel király kocsijába alkalmazta, s néha 6 sőt 8 szarvasat is befogatott. — Az is nevezetes, hogy *Bakacs* Tamás esztergomi főpap, midőn a pápaság elnyerésében vetélytársul lépett föl, Rómában bevonulását 6 szelid szarvason tartá.

Hogy *Eszterházy* herceg ezelőtt gyakran kocsikázott szelidített szarvasokon, az mindenki előtt ismert dolog.

Gusztáv. S mennyi ideig szokott élni a szarvas?

Tanító. 20—25 évre teszik a szarvas élethosszát, de a himszarvasat általában hosszú és szívós életűnek tartják. Nevezetes az, mit most mondok. *Julius Caesarról* írják, hogy ő némely fiatal szarvasok nyakába aranyörvöt akasztatott, s arra saját nevét vésette volna; s hogy ezen szarvasok öt jóval túlélven, egy pár század mulva is kerültek volna kézre. Na és most mondjak még valamit sajátságairól?

Mind. O igen, kérjük.

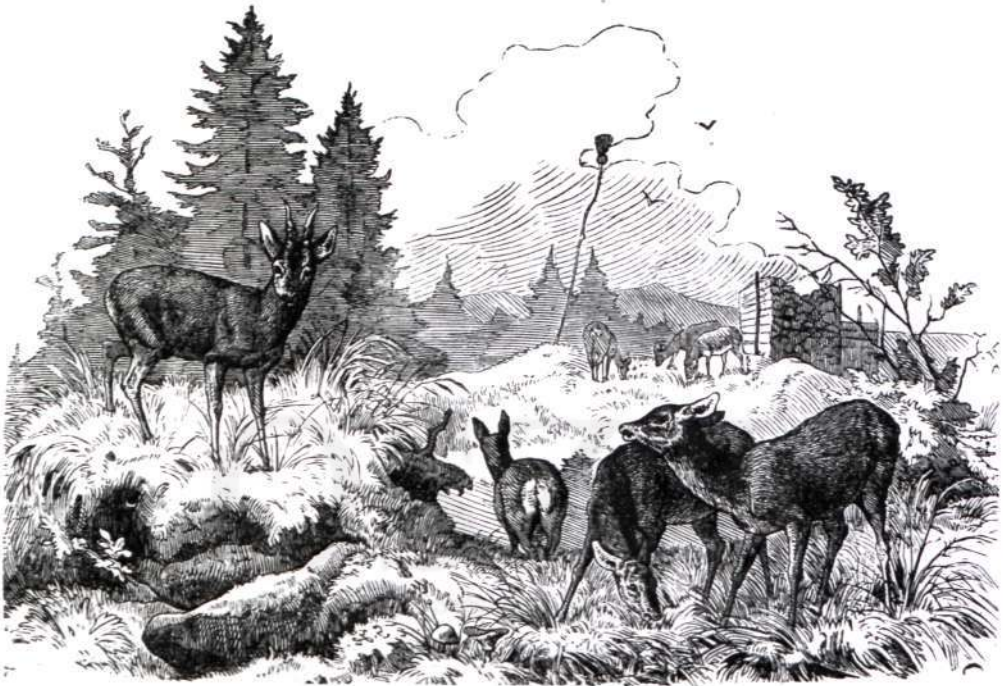
Tanító. A szarvas máján nincs epezacskó, miértis farka szokott keserü lenni, hihetőleg epéje ott gyülik meg. Némelyek hiszik, miszerint szívében csontkeresztcske foglaltatik. — Hogy szarvát évenként elveti, s ujakat kap, azt már tudjuk; ága szaporodik folyton, tehát ahány boga van, annyi éves a szarvas. — Hogy rendesen szél mentében szalad, hogy az eb szagot veszítsen; — hogy inkább vízmentében mint ellene uszik; hogy ha üzőfélben van, még marhák közt is menedéket keres; — hogy a sebzett szarvas társait el szokta hagyni; hogy hasított patáju, s minden ize haszonra fordítható, már tudjuk. — Még csak azt teszem az egészhez, hogy *Vilmos* bajor herczeg vadászat közben egyszer egy 40 bogu szarvast ejtett el, s ez oly ritkaság vala, miszerint fejedelmi ajándékban is ritkaságnak tartatott; ő azt Mária királynénknak küldé, s általa igen szívesen fogadtatott.

Gusztáv. Kár lesz még kedves t. ur végezni, hisz az *özekről* mitsem hallánk.

Tanító. Hát azokat is kívánjátok ismerni?

Mind. Mindenesetre.

Tanító. Na hát legyen meg kívánságtok, de legyünk röviddek; elsőbb is lássátok képbén.

A Z Ö Z.

Mind. Jaj mily kedves állatok!

Béla. Ezeket biz kár lett volna nem ismerni.

Gyula. Ha jól veszem ki, ezek vadaskertben vannak.

Tanító. Nekem is ugylátszik, a hely is ki van pányvázva.

Béla. A biz ni, ott látom a szalmacsutát.

Gyula. Az eddig látottak közt nekem ezek leginkább tetszenek.

Tanító. Annyi való, hogy az emlősök közt az őz a legkelle-
nesebb állat. Mi különiséget vesztek észre közte és a szarvasok
között?

Gyula. Megmondom én. Kisebb és csinosabb, karcsubb és
élénkebb.

Tanító. Helyesen van mondva; s ha hozzá teszszük hogy
gyorsabb is, ki van egészítve a felelet. Ez már a sűrű erdöket
sem igen keresi, a zordon vidéket sem kedveli; teszem azt, Orosz-
honban nincsen.

Béla. S minő színü szokott lenni.

Tanító. Fiatal korában vörhenyes, néha hátán apró foltok
is láthatók, feje, hasa és lábszarai sárgásbarnák; midőn koroso-
dik, a foltok eltűnnek, s háta egyre sárgásbarnább színt ölt,
orra és homloka megfeketül, vannak fehér, fekete, söt tarka
özekek is.

Gyula. De ni, itt csak egynek homlokán látok szarvakat.

Tanító. Az him, annak is csak két rövid szarva van, s ősz-
szel azokat is elveszti; ép úgy él, és oly ártalmas mint a szarvas.

Béla. Orra igen jó szaglótéhséget árul el.

Tanító. Szaglása nagyon finom, a vadászt több száz lépés-
ről megérzi.

Gyula. Ez is egyet ellik nemde?

Tanító. Többnyire, az anya bornyának mohból puha ágyat
csinál, de már másnapra fut, s anyját követi; ha ilyenkor elfo-
gatik, kenyér, fű és szénával könnyű fölnevelni, s igen megsze-
lidül. Na és most eddigi kitartó figyelmetekért a szarvasviadal-
ról és egy róka cselvetéseiről fogok még egyetmást felhozni.

Mind. Örvendünk és köszönjük.

Tanító. Egy schveiczi szemtanú után beszélek: Gyakran —
ügymond — bámulandó a szarvasok ügyessége a viadalban.

Egyszer két 12 bogu szarvas viadalát szemléltem, ajkaikat földig érintették, s a legnagyobb heveséggel rohantak egymásra egyszerre; aztán oldal- megmeg homloktámadást irányoztak egymás ellen, s minden halálos dőfést a leghidegebb megszokottsággal kerültek ki. Szarvaik oly koczczanásokat hallattak, az ember azt hitte volna, azonnal porrá zuznak, s nem történt semmi. Lábaikkal is oly erős állást vőnek, hogy visszavonulásuk egész csatornát vájt a földben. Meg-megálltak, kissé megpihentek, merően néztek egymás szeméibe, s megint egymásra rohantak; nem tágitott, nem győzött egyik sem.

Más oldalon egy őz bukkant elő bornyával. Az anya a nap-sütötte részre vezette kicsinyét, s alig kezdék a zamatos füvet rágni, az anya füleit kezdi hegyezni, kicsinyét a sziklához tereli, s merően tekinget hátra.

Csöndes rezketés vonult át testén. Most néhány lépést előbbre ugrik, lábaival kapálni kezd, s tüzes haragot villogtat szemeiben; s mit vőn észre? Róka koma tőn látogatást a kis őzikénél.

Mind. Ha ha ha! Ni a gonosz mester.

A róka elszégyenlette magát, mert az anya ügyesebb volt, s az utat a kicsihez elállotta, de amaz meg okoskodni kezdett, gondolván: ha itt nem férek hozzá, megkísértem a másik oldalon; s csakugyan eltűnt. Az anya aggodalma azonban egyre nőtt, jól tudván, hogy a róka kérlelhetlen ellenség. Utána iramlik, utját állja, de most a szabadulási kör már szűkebb lőn mint előbb. De az anya is keményen résen állott. A róka most megboszankodott, fogait vicsorgatni, farkával a földet kezdi verni, elbujt s minden figyelmét az őzikére fordítá. Az anya most elszánta magát, rárohan, első lábával rácsap, a róka fölfordul, az őz ez alkalmat fölhasználja, rátapod, s agyontiporja.

Mind. Jaj be okosan cselekedett!

Béla. Szinte szeretem, hogy a kis özike megszabadult.

Tanító. Én pedig dicsérlek benneteket figyelmetekért, s ha a jutalommal beéritek, a szerepet ismét nektek fogom átengedni.

Mind. Örvendünk, jaj be örvendünk.

Gyula. S ugyan minő állatról szólandunk ?

Tanító. Egy jól ismert szarvas és szakálas állatról.

Mind. A kecske a kecske urfi lesz az, nemde ?

Tanító. Eltaláltátok.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A kecske.

Ime itt vannak az ismert mekegő állatok, mulassátok magatokat. De ajánlom, hogy ne pajkoskodjatok, mert nagyon hamisak.

Béla. Ugy-e biz ezt én fogom kikérdezni?

Tanító. Mindenkinek szabad kérdést tenni.

Béla. No állj elé állatocskám.

Kecske. Én nem érek rá, nekem ennem kell.

Gyula. Micsoda?

Kecske. Igen bizony, amott van egy ugrándozó, imitt egy gida, tessék azokat megfartatni. Én tejelő vagyok, s ha nem tele tőgygyel megyek haza, asszonyom nagyon haragszik.

Béla. Na majd kibékitjük, jer csak kissé közénk mulatni.

Kecske. Már ugy nem bánom.

Béla. Elsőbb is mondd meg, micsoda osztályhoz tartozol?

Kecske. Én is *kérődző* állat vagyok, az *odvas szarvuak* közé tartozom.

Gyula. Mit akarsz ezzel mondani ?

Kecske. Azt, hogy az én szarvaim üresek.

Béla. Hát még mit mondasz szarvaidról ?

Kecske. Azt, hogy az én szarvaim sem nem ágasak, sem el nem hanyom őket, amint megadja a természet, ugy hordom végig.

Béla. És köztetek mint látom, a nősténynek is van szarva.

Kecske. Van bizony hálisten.

Gusztáv. De ti azzal visszaélték.

Kecske. Nem mondhatnók.

Gyula. Sőt igen, épen érkezett hozzám társam, s panasolja, hogy egy baktársad megöklelte, tanúságul magával hozta, de biz az még most is egyre pajkoskodik.

Kecske. Meghiszem bizony; nem kell bennünket gunyolni, nem kell velünk inderkedni, szakállunkat tépni, s nem bántunk senkit.

Béla. Öcsém te szemtelen állat vagy.

Kecske. Igen bizony, mert vidorságomat erőm és érzékenységet félre magyarázzák, jobb szeretnék tán ha totya volnék.

Béla. Nem jól értettél engemet, azért neveztelek szemtelennek, mert még magadról alig szóltál valamit, s máris dicsekvéshez fogtál.

Kecske. Igazmondás nem dicsekvés, én is tudok felhozni példát, hogy az urfiak türelmeinkkel visszaélnék, sőt le is szoktak bennünket alacsonyítani.

Gyula. S miben áll e lealacsonyítás?

Kecske. Miben? hát abban ni. Itt van egy társam; ezt ütötték, verték, fejébe kantárt akasztottak, s befogták mint lovat.

Béla. Hibázasz kecske.

Kecske. Épen nem hibázom.

Béla. De igen, mert te a fölmagasztalást nevezed lealacsonyításnak.

Kecske. Ezt meg én nem értem.

Béla. Majd megmondom. Nemde a ló egyike a legnemesebb állatoknak, s paripa csak ló szokott lenni, tehát csak örvendened kellene, hogy fajtársad a lovak dicsőségében részesül.

Kecske. Maradjon csak paripa a ló, hordjon zablát, terhet, embert, mi nem irigyeljük dicsőségét; mi csak kecskék a virányos mező ugránczó állatai s jó gazdasszonyunk hasznothozó vendégei maradunk.

Béla. Tehát magatok vagytok oka, ha nemesedni nem akartok.

Kecske. Ily áron sehogy sem.

Béla. No hát már most egy uttal mondj el mindent.

Kecske. El is mondok. Ime a második példa. Tél van, a hó síma, az urfiak röstelnek gyalog járni, előrántják a szánat, korbácsot ragadnak, s egész kényelemmel behelyezkednek; ki rántják most ólból a kecskét, befogják, s tessék e képen szemlélni, mily természetellenes dolgokat hajtanak rajta végre.

Béla. Ezmindigaz lehet, de most majd megfordítjuk a kérdést. Felelj csak nekem, miért kergetsz meg mindenkit, mért döfkö-

lödöl?— Miért rágsz össze bokrot, fát, miért nézesz mindig a káposztás kertbe? átugrosod a sövényt, meglopod a szomszédot, nem engedelmeskedel, honnan van mind ez, s mégis te emelsz panaszt?

Kecske. Hát hisz nekem is kell élnem, ha rendesen tartanak, én sem igen járok a szomszéd tanyára.

Béla. Na ebben igazad lehet, beszéljünk egyébről. Ládd én csinos állatnak tartalak; ird le természetedet.

Kecske. Természetem vidor és nyugtalan, de bátor és erős is; mert engem sem eső, sem hideg, sem zivatar nem riaszt vissza.

Gyula. Na lásd e részben különb vagy sok állatnál; számláld el tovább, mi dicséretes van még benned?

Kecske. Első helyen áll husom. Ez meglehetősen jó izü, Norvégia és Svecziában majdnem minden e mber kecskehust eszik; de van bennem több haszon is: faggyumból gyertya, bőrből kordovány, szattyán, pergamen, sőt nadrág, keztyü s egyéb ruha készül. Bőröm többet ér mint a juhé.

Béla. Na, dicsekedni nem szabad.

Kecske. Már én csak megmondom az igazat; ha meghallgatnak, tejemről, szőrömről egyebeket is mondok.

Béla. Csak rajta, akarom is, hogy mondj.

Kecske. Na hát tessék csak ide nézni.

Mily megadólág áll amott ama fajtárs, mily szivesen enge-

di át jótékony tejét, sőt a többi is mily nyugalmasan vár, hogy a természet drága adományát az emberrel közölhesse.

Béla. Már ez dicsérendő szokás.

Kecske. Azután csak látnák, mily mohón iszsa örege apraja tejemet, miként nem válogat benne sem gazdag sem szegény; hát még a mellbeteg mily drágán adja meg árát! Sajtom pedig majdnem megbecsülhetlen. Ha szöröm jut eszembe, majdnem sajnálom, annyi mindenfélekép használják az emberek.

Béla. Mert annyira őszinte vagy, tudván, hogy vad rokonod is van, maradj a téren helyette is, és mondd el történetét.

Kecske. Láthatlan nem szeretek a dologba kapni.

Béla. Tehát azt is ide állítsam hozzád?

Kecske. Biz úgy, legalább ha mindkettőnket egybehasonlítanak, bárhol találkozzandunk, meg fognak bennünket különböztetni.

Béla. Nem bánom, teljesedjék kívánságod.

Kecske. Mekeke, mekeke!

Béla. Csakugyan megjelent; na ezt nagyra becsülöm, hogy együtt vagytok. Már ez derék állat.

Kecske. Tessék csak megtekinteni, mily merész, bátor, mily hatalmas fegyverei vannak, mily biztos állásba tudja magát tenni.

Gyula. Valóban erős és szép állat, különösen kitünök szarvai, melyek mint látom 3 láb hosszúak is lehetnek. Csontosabb is mint te vagy, s igen sok van alakjában a szarvasból.

Kecske. Az észrevétel világos; szeretjük is mi azt, hogy szabad társaink vidorabbak és szebbek, — ha úgy élhetnénk, mi is olyak volnánk.

Béla. S hol van hazája ezen szép állatnak?

Kecske. Helveczia, Szavoja és Tirolis legzordonabb havasain; hova ember életveszély nélkül nem juthat.

Béla. S miért tartózkodik csak hideg zordon vidéken?

Kecske. Mert inkább ugrik mint jár, inkább küzd mint sompolyog, s a természet is havasok közé alkotta; mert a szabadban 20 évig is él, meleg tartományban pedig megvakul és satnya.

Béla. Én még nem láttam ily fajtájú legényt.

Kecske. Meghiszem bizony, az emberek nagy ellenségeink,

s már nagyon kiirtották e nemes fajt, még Mont blanc és Monte Rosa havasain láthatni ittott apróbb falkákban; hol a legmagasabb hegyeken és szakadásokon a legvakmerőbben szökdécsel, füvet, gyökeret s galyakat rág, ha pedig ellenséget lát — legyen bár az ember, neki ugrik, feldöfi, s mire fölkapaszkodik, odább áll.

Béla. S miért üldöznek benneteket?

Kecske. Mert — különösen a *vad* kecskének husa nagyon jó, bőre sokfélekép használtatik, sőt szarva is különféle tárgyakra fordítottatik, készülnek belőle poharak, edények, fogantyuk s egyebek.

Béla. Na neked még enni kellvén, hogy asszonyod ne bosszonkodjék nagyon, tanyádra bocsátunk, de máskor te is elismerd hibáidat, mások ellen se panaszkodjál vakmerően. Távozhatsz.

Tanító. Na ugyan kibeszéltétek magatokat; különben legények vagytok, megállottátok a sarat; még ily kemény fizikóval nem állottatok szemben. Egyébiránt én is toldok valamit a mondottakhoz: A bakot láttátok, a nösténynek vagy nincsenek, vagy ha igen, alig fél lábnyi szarvai vannak; lábai erősek, körmei nagyon kemények, szőre szürke, barna vagy fehéres.

A kecske általában nagyon elmés állat, ime egy példa *Pliniusból*: Egy igen keskeny pallón két kecske találkozott. Sem ki nem térhettek tehát, sem szokásuk szerint le nem ugorhattak, mert a bürü alatt rohanó víz futott. Darab ideig nézdegeltek egymást, utóbb az egyik lefeküdt elnyújtózott, a másik pedig hátán kényelmesen átsétált.

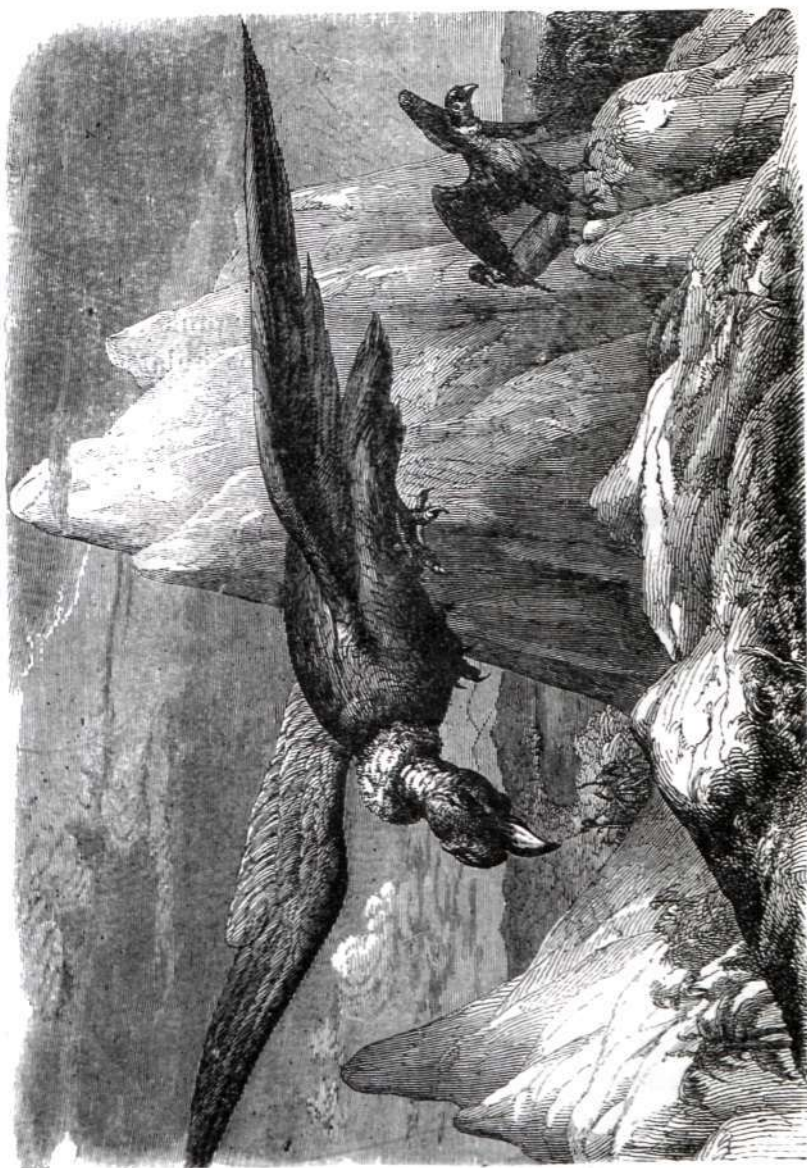
Schinz, egy megszelidített fiatal kecskéről beszéli, hogy urának feje tetejére felugrott, s ott a legbiztosabban megállapodott; sőt egy másikról mondják, miszerint az ajtókilincsen is meg birt állni.

Ugrásairól majdnem hihetlenséget beszélnek. Elugrik 20 rőf távolra is, felkúsz a falon sziklán, ugrásában pedig egész művész. Megáll ugyanis szemben ama ponttal, melyet elérni akar, és a távot szemeivel okosan méregeti, aztán befut egy kis tért, s kétszer háromszor ugyanazon helyre tér vissza, ugrásba teszi magát, mintha csak erejét próbálgatná. Most neki rugaszkodik, testét mint valamely laptát légből röpíti, s a 20 láb magasságnyi falat vagy sziklát könnyen átugorja. Ha bukik, rendesen fejére hull, s baja nem esik, mert koponyája nagyon kemény; ha csucsra kapaszkodik, mint szobor óra számra elácsorog ottan. Midőn üzőben van, kölykét — gida — elrejtí, ha menekült, azonnal fölkeresi.

Journier beszéli, hogy egy alkalommal 6 anyát és ugyanannyi gidát talált legelészve, most egy sas jelent meg, és sokáig veszélyes közelben keringett fölöttük, s keményen leste a perczet, hogy lecsapván, valamelyik gidát elragadhassa. Az anyák, hogy legalább gidáik mentve legyenek, le a sziklák mögé a legmélyebb völgybe telepedének; a sasok megszorodtak, s mindannyian koncra vártak, de az állatok szerencsésen eltűntek, azonban csak az emberi de nem a sasszemek elől.

A gidák menedékül sziklaüregbe szorítottának, az anyák a nyiladékhoz helyezkedtek, s szarvaikkal a sasok ellen keményen fenyegetöztek. E menekvés és vész közti jelenség sokáig tartott; végre látván a sas, hogy ez egyszer nem könnyen jutand prédához, odább állt, s társai is követték, a kecskék pedig azonnal bátran legelésztek. Na és most Gusztávom mondj néhány közmondást, s aztán legyen vége.

Gusztáv. Mondok ezennel : Szereti mint kecske a kést. — Mekeg mint a kecske. — Szakállos mint a kecske. — Vén kecske is megnyalja a sót. — Kecske sem menne vásárra, ha nem vinnék. — Kecskeért kertet bízni. — Ugrik mint a kecskebak.

Tanító. Helyesen van, záradécul én is mondok egypárt: Kecskét szakálláról, szamarat füléről.— Azt akarja, a kecske is jóllakjék, a káposzta is megmaradjon. — Kecskét is kivonná krajczáráért a sárból.— Siet mint kecske a zanót után stb.

Béla. Na ez kedves multság volt.

Tanító. És most egy még ismertebb házi állatról fogunk szólni, mely szintén *kérődző*, és bőre, gyapja, husa, teje, vaja, sajtja, szóval minden része gazdasági haszontárgy.

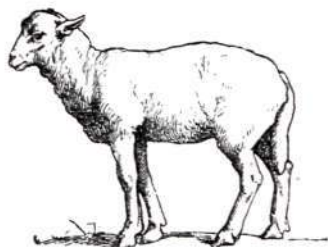
Gyula. Nem a juh lesz az kedves t. ur.

Tanító. Igen, ez alkalommal a *juhról* fogunk szólni; mely, mint hiszem, hasznossága mellett tanulságos multságul is szolgál.

Béla. Na ennek ismét nagyon örvendünk.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A j u h.

Tanító. Na nézzétek ez állatkát, s következtessetek külalajkjából.

Gusztáv. Uglátszik, hogy :félénk, bárgyu és erőtelen állat?

Tanító. El van találva. Hát Béla minőnek találod ?

Béla. Én nagyon szelid házi állatot látok benne.

Tanító. Az is jól van mondva. No gyermekem te is mondj valamit.

Gyula. Én igen engedelmesnek látom, sőt hallottam, hogy a juhász füttyentését s a juhászkutya igazgatását hűségesen követi.

Tanító. Mindnyájan helyesen szóltatok. Eledelét a növényország adja, s rendszeren hol embert lehet látni, juhot is lehet találni. Ellik minden évben egyet, néha kettőt is, s elél 15 évig is. A társaságot szereti, magán ritkán tanyáz, de fölötte félénk és buta levén, a legkisebb zörejre is rakásra szalad, s hozzá anynyira tehetlen, miszerint semmi veszély ellen védeni magát nem bírja. Egy gyermek ezreket szétugrathat.

Béla. Szegény állatok, hogy nem bírják védeni magukat.

Tanító. Nem bizony, legfőlebb mekegnek, kissé kapálóznak, vagy ha lehet, míg birnak, szaladnak. Nappal esznek és kérődznek, éjjel nyugosznak.

Gyula. S vannak ellenségeik is, nemde ?

Tanító. Mint minden állatnak ; a falkákat igen gyakran fölkeresik a ragadozó állatok, s kegyetlenül pusztítanak köztök.

Béla. S mily ellenségei lehetnek ezen ártalmatlan állatnak?

Tanító. Nagy ellensége a farkas és a sas. Az első még az aklokat is meglopja, és sem pásztor, sem kutyától nem igen szokott félni; a második rendszeren a szabadban keresi fel őket, éles karmójával fölkapja, biztos helyre szállítja, s jó ízű lakmározást csap rajta. Ime itt egy példány.

Mind. Szegény állat.

Gyula. Na ez valóban gyarló állat lehet.

Tanító. Annyira gyarló, hogy emberi ótalom nélkül általában nem létezhetik meg. Árt neki mint mondók, ellensége, árt hideg, meleg, eső, hó.

Béla. Tehát nagy gondosságot igényelnek.

Tanító. Nyílt veszélytől sem bir menekülni. Esőben hóban is eláll óra számra, nézi merően a földet, s ha odább nem tereli az ör vagy kutya, kész álló helyében elveszni.

Gyula. Már az mégis nagy bárgyuság.

Tanító. De többet mondok; legelnek teszem azt utak mellett, lát embert, hozzá menekülhetne, legfőlebb bög, s többet nem tesz.

Béla. Hát ha ellenséget lát?

Tanító. Egy kissé fut, de rosz futó levén, meg megáll, s türelmesen vár be mindent. Látja, hogy szomszédságban társát kobozzák, sőt érzi, hogy ellenfele hátán működik, nem bir tenni semmit; néz, bámul, s azt hiszi, megtön mindent, ime nézzétek képbén.

Gyula. De azért vannak nemes sajátságai is nemde?

Tanító. Vannak bizony, pedig olyanok, melyekből mi is tanulhatunk.

Mind. Na ezt szívesen meghallgatjuk.

Tanító. Első és igen nemes sajátság benne az ártalmatlanság, innen van az is, hogy senkitől sem fél; tehát olyan, mint a tiszta lelkű ember.

Béla. Ugy-e bizony, mi is olyanok törekedjünk lenni?

Tanító. Kérdésben a felelet kedveseim. — Második sajátsága a hűség és páratlan ragaszkodás öre sőt még a kutya iránt is.

Gyula. Lám ez ismét parancsoló példa mindnyájunkra nézt.

Tanító. Ezt is helyesen következtettétek. Harmadik az engedelmesség. Ör, eb, vagy gyerkőcze ezeket elterelhet, akár

elül, akár hátul lépdegéljen a vigyázó, ők minden tétova nélkül engedelmeskednek.

Béla. Hogy mi is ilyenek legyünk szüleink törvényeink s elüljáróink iránt. Tán ezen sajátságoknál fogvást mondják: aratlan mint a bárány, szelid mint a bárány, engedelmes mint a bárány.

Tanító. Jól van mondva; hát ez mit jelent: A jó juh nem sokat bög, de sok gyapjút ad.

Gyula. Megmondom én. Hogy ne duzzogjunk, hanem köntelmünket önkényt és szívesen cselekedjük.

Tanító. A bárány Istennek is kedves állata; hajdan mig Mózes törvénye uralkodott, igen nagy mennyiségben áldoztatott föl. Most kizárólag haszonért tartatik. A himet kos-

nak nevezik, de ezek száma sokkal kisebb mint a juhoké, ime egy példány.

Mint. Ej be csinos állat.

Tanító. Mint látjátok, ennek szarva is van, mi a juhoknál ritkán fordul elő; általában sem ebben, sem a juhokban ravasz-ságot avagy álmokságot felfödözni nem lehet.

Gyula. S van még más sajátsága is.

Tanító. Az is igen szép tulajdona, hogy a tisztaságot fölötte szereti.

Gyula. Hát hasznossága miben áll?

Tanító. Abban, hogy nincs csak egy izecskéje is, melyet haszonra fordítani nem lehetne; még bele is fölhasználtatik.

Béla. S ugyan mit tudnak beléből készíteni?

Tanító. Hurokat kedvesem. A lant legvékonyabb hurára két szál, hegedűre a legvékonyabb hurnak három szál, a bögőhurnak 120—150 szál is egybe fonatik; kecskebélből is szoktak ilyesmit készíteni, de legjobb a macska és juhbél. Azt is megmondom, hogy Franciaországban igen jó hurokat készítenek, de jobb ennél a római, legjobb a nápolyi.

Gyula. Már ez jelentékeny haszon.

Béla. Hát gyapjának mi haszna van?

Tanító. Az egy igen nevezetes kereskedelmi cikk. Ruházatunk általában abból készítettik; s ezzel eleget mondottam.

Gyula. Bőrét is lehet használni?

Tanító. Lehet bizony : nadrág, erszény, zacskó, pergamen stb. készül belőle, faggyúból gyertyát öntenek, csontja és körmeiből enyvet főznek.

Béla. Hát teje minő lehet ?

Tanító. Sűrű és zsiros, igen jó vaj és kövér sajt készül belőle.

Gyula. Még ennyi hasznót egy állatban sem láttam.

Tanító. Még ganajok is sajátságos erővel bír, a kavicsos sovány földekre összeterelik őket, hosszabb ideig együtt legeltetik, vagy ólakban gondosan szalmázzák, s igen termékenyítő ganajra tesznek szert. Na, és most ti szóljatok, kívánjátok-e hogy részletesen is mondjak valamit rólok?

Mind. Mindenesetre kívánjuk.

Gyula. Söt én kérem, mert gazdász kívánnék lenni.

Tanító. Hó így igen jó barátok vagyunk.

Béla. De azért mi is gyönyörrel hallgatjuk ám.

Tanító. Tehát beszélgessünk, de csak röviden.

Gyula. Az egészszet kedves t. urra bizzuk.

Tanító. Elsőbb említsük föl a *kövérfarku* juhot, melynek számtalan nyájai a Karpatok déli oldalától be egész Sináig legelnek, s gyakran egyedüli vezetőjük egy pár kecske; Perzsiában, Kisázsziában s a Libanuson is nagy nyájokban legelnek. Ez nagyobb mint az európai, színök vörhenyes-barna vagy fekete, gyapjuk vastag s farkok 20—40 fontot is nyom, s az is mondhatlan kövér, innen van nevök is.

Béla. De hogy is bírják hordani ?

Tanító. Rendesen talicskát kötnek derekára, farkát ebbe illesztik, s így vonsozzák maguk után a terhet.

Gyula. Na ez már csakugyan nem menekülhet egy könnyen.

Tanító. Második az *izlandi*; ez apró fajta és barnavörhenyes 3—6 szarvval. Ezek szabadon járnak, s maguk keresnek

eledelt maguknak; ezeket nem nyírják, hanem bundájok május végével magától elválnak, de már ekkor van alatta finom takaró.

Béla. Na lám ez is mily nevezetes faj.

Tanító. Most említésre méltó Angolhonban az úgy nevezett *Leicester*-juh, melynek gyapja 8 ujj hosszú, sima, puha, fénylő és fehér. Ennek pofája is fehér és szarvai nincsenek. E hasznos állatot megkísértették már áttelepíteni is, de sükertelen.

Gusztáv. Lám, mennyire különböznek a juhok is egymástól!

Tanító. Szép a *lombardi* juh is. Ez nagy, szarvatlan, széles hosszú és lecsüggő fülei vannak, gyapja vastag s mintegy 6 ujj hosszú. Ezeket rendszeren kutya őrzi, és sem éjjel sem nappal nem távozik tőlök. A gazda szamarát is közéjük hajtja, s együtt legelésznek.

Béla. Ez sem lehet haszontalan állat.

Gyula. Én úgy hallottam, hogy magyar juhok is vannak?

Tanító. Említsük föl tehát a *magyar* juhok is. Ez déli Magyarhonban, és Oláhországban otthonos, igen szép csavaralaku és hegyes szarvai vannak; gyapja ennek is vastag, de majd egy láb hosszú, többször földön hasa alatt huzza; kedves, csinos, vidor állat, mindannyia közt legkitartóbb, bundája valóságos bundává alakíttatik.

Béla. Ilyet már magam is láttam.

Tanító. Igen, de meg kell különböztetni másoktól, a magyar juh gyapja fürtös s legtöbbször kétszarvu: míg Ázsia és Afrikában olyak is vannak, melyeknek 4—8 szarvok is van.

Gusztáv. Én valahol azt hallottam, Afrikában kevés a juh.

Tanító. Az való dolog kedvesem, talán hazánkban is van annyi, az azonban bizonyos, hogy Angol- vagy Spanyolhonban több juh találatik mint Afrikában.

Béla. S mi lehet annak oka?

Tanító. A sok vad állat és a rekkenő hőség; mint tudjuk, mindkettő ellensége és pedig pusztító ellensége a juhnak. Átalában a juh és szőre nemessége az éghajlat befolyásától függ.

Gyula. E szerint hol vannak legnemesebb juhok, vagy melyik ama faj, melyet legérdemesebb tartani?

Tanító. Legnemesebb a *spanyol merinófaj*, mely már egész Európában el van terjedve, s melynek tartása legtöbb haszonnal jár.

Béla. S minő ezen nemes faj?

Tanító. Nagysága közepszerű. A kosnak nagy s vastag szarvai vannak, mely majdnem köralakot képez, de hegyei kifelé állanak, a juhon ritkán vehető észre szarv. Ennek gyapja tömött, finom, lágy, ruganyos, kövér, fehér, s nem igen hosszú, de ha nem nyíratik, rőfhosszuságra is megnő. Ennek gyapja a legkeresettebb.

Gyula. S nem szoktak beteges állatok lenni?

Tanító. A juh sok baj és betegségnek van kitéve. Nagy zivatarban összebujnak, s nem lehet őket szétkergetni; ha ilyenkor a villám közéjük esap, iszonyu pusztítást szokott tenni. Ha tűz van, ki nem lehet őket kergetni, inkább a tűzbe ugranak. A roszul táplált birka az ártalmas füvet is megeszi, s magamagának veszedelmet okoz.

Betegsége is káros szokott lenni, s különféle okokból eredő. Ilyenek:

Az iszapos széna, vigyázatlan áttérés az uj takarmányra, a lóherrei mohó ivás, az avult redves széna, hóviz, ha sokat isznak belőle, ha nagyon szorongva vannak az ólban, ha sokszor megáznak, ha forróságban ernyős helyre nem juthatnak stb. stb.

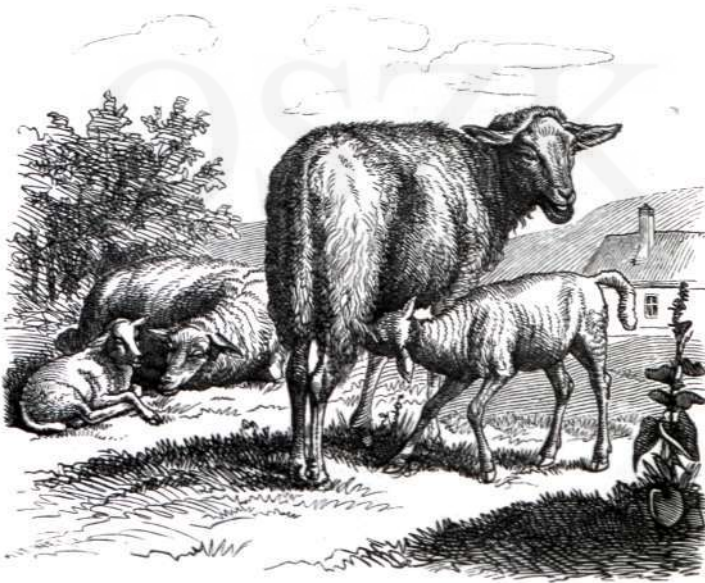
Béla. Vad juhok nincsenek, nemde?

Tanító. Vannak bizony, ezen név alatt *muffró*. Ezek a legmagasabb bérczeket keresik, s minél jobban olvad alant a hó,

annál magasabbra kapaszkodnak. Nappal a sziklák lombjait koppasztják, éjre hótanyájokba rejtőznek. Hóban alusznak, hóban ellenek, hóban növekednek.

Gyula. Lám, mennyire eltérnek a szelidektől!

Tanító. Csordában élnek és legelnek, de egy mindig őrt áll és figyel; s ha veszély közelg, az adott jelre mind eltűnik; hátraesapott iszonyu szarvával előre tart a kos, a többi nyomban követi. A szárd és korsikai lakos veszélyes vadászatokat tárt ellene. S ez legyen elég. — De hogy beszélgetésünket mégis a szelid juhokkal végezzük, és szemetek is kis szórakozást nyerjen, ime nézzétek a szoptató anyát, a szopó bárányt, s egy pár a ház körül heverésző juhot.

Béla. Istenem! mily csöndes, mily nyugott.

Gyula. Sőt mintegy örömmel tekintgeti sarjadékát.

Gusztáv. A bárány pedig mily szeliden bánik anyjával.

Tanító. S hogy e beszélgetésben csakugyan örömmel váljunk meg egymástól : még egy nevezetes sajátságát említem föl a juhoknak.

Mind. Ugyan mi lehet az ?

Tanító. Egy helyütt említettünk már ilyesmit a lóról, elefántról, számárról, madarokról.

Gusztáv. Jaj én már emlékszem, ej na, nyelvemen van, és sehogysem bírom kimondani.

Béla. Na kimondom én, a zene. Eltaláltam ?

Tanító. El kedvesem. A juh a zenében, névleg a furulya panaszos hangjában nagyon gyönyörködik.

Gusztáv. Na ezt annyi bárgyuság mellett nem gondoltam volna.

Tanító. Pedig úgy van. Nézzétek csak e képet.

Íme a juhász a fa alatt, birkái a gyöngye fűben, kettő le-
hajtotta fejét és elandalodott, kettő pedig mintegy figyelni
látszik.

Gusztáv. Na ez épületes csoportozat. S ezzel elhagyjuk e szelid állatot, de már most a ház köréből nem távozunk.

Béla. Ugyan, miről fogunk beszélgetni kedves t. ur ?

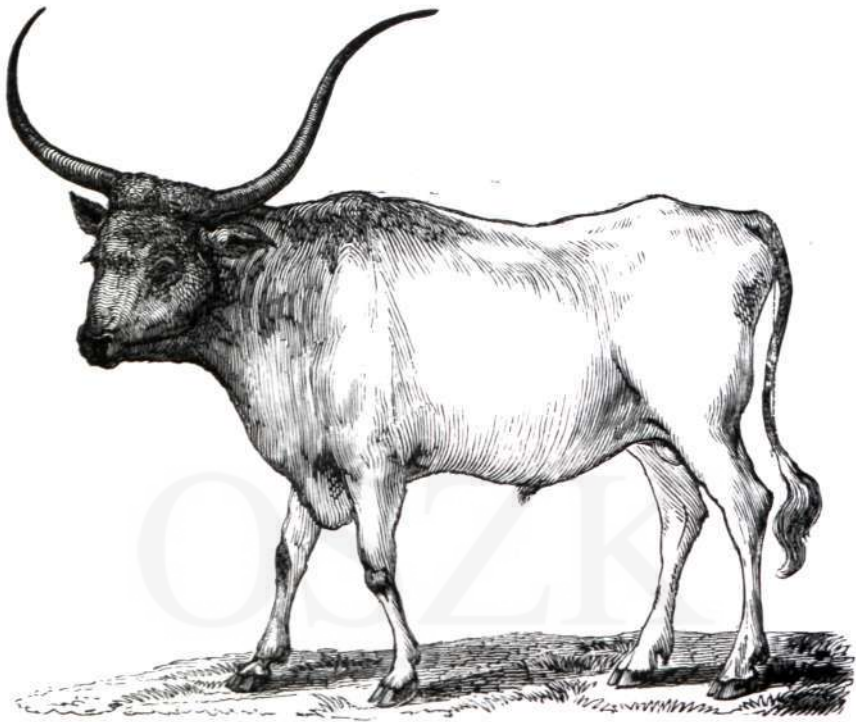
Tanító. Egy nagy nagy, sőt a legnagyobb házi állatról.

Gyula. Én már tudom, de nem mondom meg.

Tanító. De bizony csak mondd meg.

Gyula. Az ökröt gondolám.

Tanító Eltaláltad. Legyen tehát jövő beszélgetésünk tárgya az ökör.

AZ ÖKÖR.

Ime itt áll valódi minőségében.

Béla. Gyönyörű nagy állat.

Gusztáv. De minő szarvai vannak.

Gyula. Szörnyű erős állatnak kell lennie.

Béla. S mirevalók amaz iszonyu szarvak ?

Tanító. A szarv mekkorasága kedvesem nagyon változó, majd kisebb, majd nagyobb, majd kerekded, majd csak horgadó, hivatása azonban egy : vele magát ellensége ellen védeni.

Gyula. Én már tehenet, sőt borjut is láttam szarvval.

Tanító. Van kedvesem mindegyiknek szarva, innen összefoglalva mindannyia *szarvasmarhának*, husok pedig *marhahusnak* neveztetik. Átalában igen szelidíthető, s az emberek közt annyira honos sőt szükséges állatok, miszerint már teljesen nélkülözhetlenné váltak.

Béla. S miért szükséges annyira ?

Tanító. Mert táplálékul szolgál, s nélküle gazdálkodnunk nem lehet. Vele töretünk, szántunk, boronálunk, trágyázunk, mindennemű terhet hordatunk, s annyi erőt, türelmet és kitartást egy állatban sem találunk mint benne.

Gusztáv. Ez már aztán valóban hasznos állat.

Tanító. Nézzétek csak e képet.

Íme ott a gazda, egész buzgalommal foglalkozik, s mintegy áldást kérve az urtól vet; vele van cseléde, de vele marhái is, s míg ő egy oldalon a legfontosabb dolgot végzi, más oldalon marhái szántanak; hogy mezei munkájával hátra ne maradjon,

Gyula. S ugy-e biz ez állat el van terjedve a világ minden részében ?

Tanító. El barátocskám, kivéve ama bérczeket és havasokat, melyeknek öslakói a szarvasok, s hol ezek tesznek szolgálót. Átalában a szarvasmarha száma az égaljtól függ. Sem a nagy hideget, sem a nagy meleget nem szereti; legkedvezőbb reá nézt Európa éghajlata; van is Európában annyi, hogy számok majdnem számlálhatlan. Oláh, Lengyel, Magyarhon s Moldvaország száz ezrekkint szolgáltat a küldföldnek, Helvecziának a marhatenyésztés majdnem mindene.

Béla. S vajjon szörük mind egyforma színű ?

Tanító. Valamint szarvuk alakja és nagysága, úgy változik rendesen színök is, van fehér, barna, szürke, tarka, söt fekete szörű szarvasmarha is.

Gusztáv. Mi szokott lenni eledele ?

Tanító. Eledelét a növényország adja, ez is kérődző állat.

Gusztáv. S valóban nagy haszonnal jár a marhatartás ?

Tanító. Marhatartásban rendes és biztos a haszon. Már a bibliából is tudjuk, miszerint Ábrahám, Jákób s egyebek saját nyájaikból éltek, s igen tehetős emberek voltak, sőt fejedelmeknek tartattak, mert nyájaik száma nagyobb volt mint másoké: most is azon országot hiszik gazdagnak, melyben a marhatenyésztés nagyban üzetik; majd a tehénnél látni fogjátok, mily hatalmas és mellözhetlen iparezikk a tej, turó, sajt, tejföl, a hus pedig nélkülözhetlen tápezikk. Ha marhatenyésztő országot vész vagy egyéb marhabetegség nem háborgat, lehet más országnak bányája, bora, gyára: amaz mindig biztosabb lábon áll.

Gyula. S az ökör sokáig haszonvehető állat ?

Tanító. 10—15 évig is eljár eke és szekér előtt; s ha már ily munkára erőtelennek látják, hizlalóba vetik, jó drágán eladják s levágják.

Béla. Nagyban is szoktak hizlalni ?

Tanító. Szoktak bizony egész falkákat; némelyeket nem fognak be soha, azonnal hizlalóba veszik, s százankint söt ezrenként hajtják a piacra.

Gyula. Hát nagyságok mitől függ ?

Tanító. Azt is éghajlat határozza meg. Minél melegebb a vidék, annál apróbb a szarvasmarha, eddigelé majdnem legesontosabb és legnagyobbak a magyar, lengyel és angolhoniak; a dániai és helvecziai leggazdaságosabbnak szokott tartatni.

Gusztáv. Én amolyan tunya fekete szarvasmarhákat is láttam.

Tanító. Azok kedvesem *bivalok* vagy bihajok; ezek Indiából szállítottak át Olasz-, Magyar-, Erdélyországba, most már Tirolisban is vannak, s mint az ökrök járomba fogatnak.

Gusztáv. Nekem ugylátszik, azok nagyobb állatok.

Tanító. Valamivel nagyobbak és izmosabbak mint az ökrök, de vadabbak és tunyábbak is. Ez állat nagyon érzéketlen, mint a szamár, a rudak végébe szöget ütnek, s azzal szurkálják, hogy gyorsabb munka és menésre bírják. Melegben nem tanácsos vele víz mellett járni, mert terhével együtt belerohan, s úgy elrejtőzik benne, hogy ki csak fülhegyei látszanak; biztathatod hajtathatod ekkor, míg száraz bőre át nem nedvesült, ki nem verheted abból.

Gusztáv. Az igaz, magam is ugy vettem észre, bőre majdnem szörtelen és száraz, tán azért szereti annyira áztatni.

Béla. S persze sokat esznek az ily munkás állatok ?

Tanító. Mig enivalót lát maga előtt, eszik folytában, ha pedig jóllakott, vagy nincs már mit ennie, azonnal lefekszik, és kérődzik.

Gyula. S mily hosszan él ez állat ?

Tanító. Elél 25—30 esztendeig, de sok nyavalyának van

alája vetve, ha pedig — mint mondani szokták — beüt a dög, egész csordák elhullanak.

Béla. S mindannyia oly szelid is, mint uton útfélen látjuk?

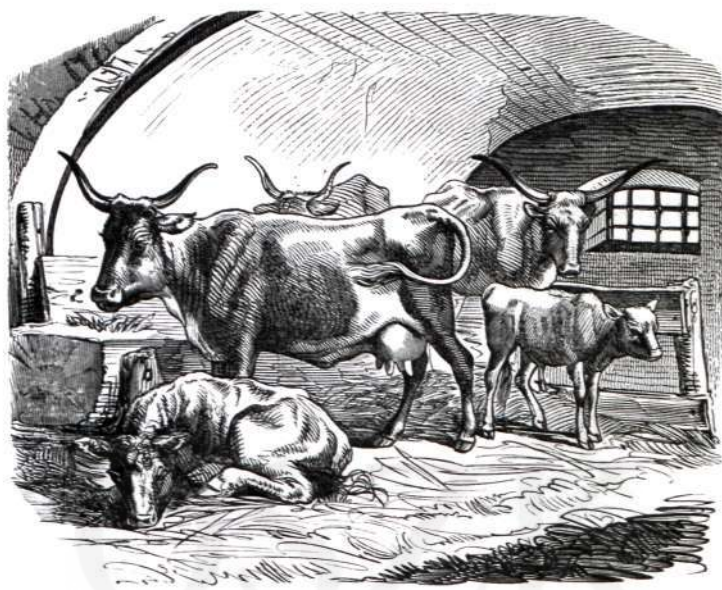
Tanító. Átalában a szarvasmarha szelid és megadó állat, de a bika — így nevezik a himet — szilaj és veszélyes, vörös színnel átalában nem tanácsos hozzá közeledni, erre haragszik, bög, kapál, s ha tovább látja rárohan, s jaj annak kit üzöbe vesz; mert szarvaival feldöfi, lábaival agyontapossa. Ezen sajátsága szolgáltatott alkalmat ama merész söt vakmerő küzdelmekre, melyek *bikaviadal* név alatt annyira ismeretesek, smelyek anynyi életveszélyvel járnak.

Gyula. De, hogy visszatérjek főnebbi kérdésemre, mi haszon van abban, hogy a bivalok nálunk is megtelepítették?

Tanító. Mert igen hasznavehető állat; a tehénről külön szólandván, itt csak azt említem föl, hogy tehervonásban két bival fölé 6 lóval. De böszíteni nem tanácsos, mert a legszelidebb is megvadul, s ekkor oly merész, még a tigrissel is megviv. Ereje és hasznáért most már tenyésztik Ázsia melegebb tartományai-ban. Északafrikában, Görög-, Némethonban s a mondott országokban. Némely helyütt, hogy hamarább megadja magát, vas karikát huznak orrába, azáltal kormányozzák; aztán tartása sem oly költséges, bármily durva növénynyel beéri. Husa ugyan nem igen keresett, de bőre nagyon erős, teje pedig jobb és izletesebb mint bármily szarvasmarháé.

Mind. Köszönjük e szép megjegyzéseket.

Tanító. És most áttérünk a tehenre.

Országgyűlési **A tehén.** nyvtár

Béla. Ej mily szelid állatok ezek is.

Gyula. Ugy-e biz, amelyik heverész, meg az a kisebbik a borju, középen az anya, a többi is tehén?

Tanító. Igen, ez kincse és öröme a gazdának; s amint látjátok, helyiségökről is okosan gondoskodva van; azonban ezt természetete is megkívánja, meg is érdemli: mert a tehén a házi állatok közt a legnyomatékosabb és leghasznosabb állat. Afrikában szántanak, terhet hordanak, sőt lovagolnak is rajtok.

Béla. Ah mit beszél kedves t. ur.

Tanító. A brahminok közt szent állat, halállal lakol, ki egyet megöl. A tatároknak pedig oly teheneik vannak, hogy

magukat csak a borju jelenlétében hagyják fejni. Ha valahogy a borju elesik, kitömik bőrét, s úgy helyezik a tehen mellé, érezze legalább szagát, s legyen nyugott, míg fejk. Némely helyütt a tehenet is befogják, és majd szarvával huz, majd meg járomba fogják. Egyébiránt a tatár véteknek tartja marháját szarvánál fogva megkötni. Nálunk kivált Erdélyben napi jelenség a tehenet is befogva látni.

Gusztáv. Szintén oly jó igavonó mint az ökör ?

Tanító. Aránylag a tehen is jó terheket vontat, s mert egyszerűs mind tejel is, a haszon kettős. Ime itt is van egy pár *igás* tehen, melyek épen itatásról tereltetnek vissza.

Béla. Szegény állatok, na ezek csakugyan kétszeres hasznót adnak.

Gyula. S valóban oly társasok mint az ökrök.

Tanító. A szarvasmarha ezek közt is föltalálja társát.

Gusztáv. És szintén oly kitartó a vonásban?

Tanító. Kis gazdaságban tanácsos a tehenet vontatásra szok

tatni, ökör és ló helyett jó szolgálatot tesznek; de 6 órán túl nem hasznos őket dolgoztatni, mert ha kérődzésre nincs elég ideje, elsatnyul; de akkor is nagyon kell őket kimélni, midőn tejelni kezdenek vagy borjazni fognak. S ha már csakugyan befogatnak, jobb ha homlokkal vontatnak, mint ha járomba fogatnak.

Béla. S azok is oly nagy szarvuak mint az ökrök?

Tanító. A minő a fajta, a magyar tehénátalában terjedt szarvu, s habár teje kevesebb is mint más nemesebb fajbelié, még is jobb.

Gyula. Én a schveiczit nagyon hallottam dicsértetni.

Tanító. Azt vörhenyes vagy feketetarka színe is meg szokta különböztetni, s rendesen igen sok tejet ad, mi a gazdaságban nagy kérdés.

Béla. Annak tehát előnye van a többi fölött.

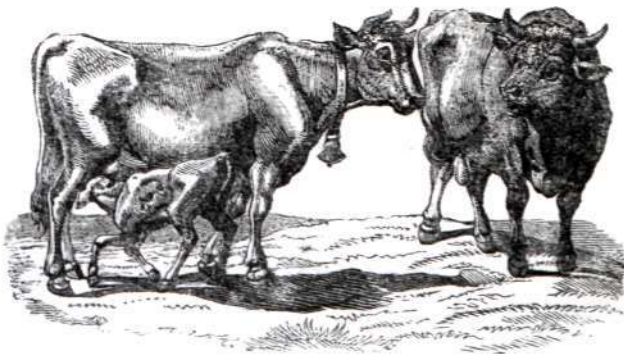
Tanító. Meglehet, de én a legnagyobb tenyészdékben is láttam igazi magyar fajtát, s borja és teje miatt nagyra becsülték.

Gyula. Az igen épületes dolog.

Tanító. Egyébiránt ha látni kívánjátok a kérdezett fajt, állítok ide egy párt, hogy jobban megkülönböztessétek.

Mind. Kérjük, kérjük. *Széchenyi Könyvtár*

Tanító. Ime itt áll.

Gusztáv. És valóban még testalkatokban is van különbség.

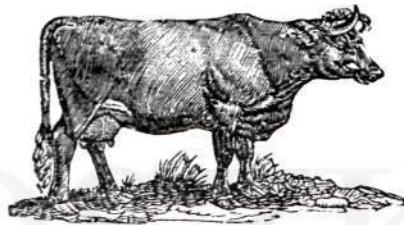
Tanító. Középnagyságúak és nagyon hizékonyak; azonban a magyar faj elevebb és vitorabb; szarvai pedig nagyobbak.

Béla. Hat az a szennyes szőrű kurta szarvu tehen, melyek csordakint hajtatnak föl és alá, minő fajta lehet?

Tanító. Az moldován faj, és szintén nevezetes kereskedelmi cikk, rendszeren *riska* név alatt ismeretesek. Különben jól tögyelnek, hizékonyak, s a mészárszékekben gyakori vendégek.

Béla. Jaj be szeretnék egy ilyen tehenet is látni.

Tanító. Ha épen kívánjátok, mutatok egyet ilyet is.

Gusztáv. Ez mintha satnyább volna.

Tanító. Szarvai is apróbbak; ökörnél pedig nagy nyomaték a szarv. De már ideje, hogy a szarvasmarhának egyéb hasznairól szóljunk.

Gusztáv. Én szeretném minden hasznosságát fölismerni.

Tanító. Első a ganaj, mely nélkül nem is lehet gazdálkodni, lassan érlelő de kitünő és tartós trágya, fátlan vidéken nálunk is másutt is igazi tűzanyag, különösen Középzásziában és Egyiptomban.

Ami husát illeti, a hizlalt marhahus a leg táplálóbb anyag, a sovány vagy borjúhús már nem oly nagy becsű. Különben pedig szarva, bőre, körme, teje, szóval majd minden része haszonra fordíttatik.

Béla. Teje mégis valami jelentékeny tárgy lehet.

Tanító. Teje világszerte nagyon keresett, van belőle vaj, iró, savó, turó, sajt.

Gusztáv. S meddig lehet a tehenet fejni ?

Tanító. 15—20 éves koráig; ekkor hizlalás alá veszik, s utóbb ő is csak mézsárszékbe onnan konyhánkba kerül.

Béla. S a tehénhus nem oly jó tápanyag ?

Tanító. A tehénhus nem oly kövér, nem is oly jó izü mint az ököré, egyébiránt megesszük sülve, főve, besózva, füstölve.

Gyula. Hát kövérsége mire használtatik ?

Tanító. Kövérsége faggyunak neveztetik, s abból készül a szappan, gyertya; bőréből csizma, cipő, hám, szerszám, veder, Angolhonban szelenczét is abból csinálnak, Oroszhonban pedig szintén ily bőrből készül ama nevezetes *juftebőr*, mely bizonyos és maradó jó szagánál fogva is nagyon nevezetes. Amire az ökör — majd ugyanarra alkalmazható a tehénbőr is, csakhogy ez gyengébb és vékonyabb; még vékonyabb ennél a borjubőr, melyből lágy csizma, cipő, tartós nadrág, pergamen és jó dobbőr készül

Béla. Ugy-e biz borjubőrből készülnek a tarisznyák, iszákok, és az utiládák is azzal vonatnak be ?

Tanító. Ugy van kedvesem.

Gyula. Hát szörének lehet-e hasznát venni ?

Tanító. Lehet bizony, szék és nyereg alá.

Béla. Hát ugyan körmeiből mi készülhet ?

Tanító. Igen jó trágyává válnak megzuzva, kivált a szőlőkben.

Gusztáv. Hát szarvaik mire használtatnak ?

Tanító. Szarvaik sok tárgyra fordittatnak. Ilyen a kürt, mely az ősvilágnak kizárólagos hangszere volt; ma is nevezetes zeneszer, és vadászaton majdnem nélkülözhetlen vezértárs. Készülnek belőlök továbbá igen izletes ivó- és merő-edények, ka-

nál, kés, villa, tányérka, gomb, fésű, pipaszár, tülök, lámpa, szelence s más tárgyak.

Béla. Ugylátszik végezni akarja t. ur a beszélgetést.

Tanító. Igen barátocskám.

Béla. Pedig én még szerettem volna valamit hozzá toldatni.

Tanító. Ugyan mi lehet az a különös dolog ?

Béla. Még a bikaviadalról mitsem hallottam.

Tanító. Hát arról is kívántok valamit tudni ?

Mind. Nagyon szeretnénk egyetmást arról is hallani.

Tanító. Na hát legyen meg kívánságtok.

Mind. Végig figyelünk.

Tanító. *Wood* azt írja : Ezelőtt Angolhonban minden piacon volt egy vas karika, ahhoz köttettek a bikák, s rá huszítottak az ebek, hogy fölböszítettessenek. Most az ilyenféle bikaingerlések csak Spanyolhon, Portugalia és Peruban vannak dívatban, 1852-ben Sevillában egy nagyszerű bikaviadal tartatott. Szintér 14,000 néző számára lön föllállitva, s 5 óra tájban már nagybantolongotta nép; a játék kezdetét trombitahangok jelenték.

A küzdők vassal hegyezett kopjával voltak ellátva, a viaskodók — míg amazok lovon nyargalásztak — gyalog voltak selyem nadrág, selyem harisnya s ezüsttel czifrázott ruhában; ezek némelyike köpenyt lobogtat, mások dárdát hajigálnak. A körüljárásnak vége levén s a küzdelemre minden fölkészítettén, előrohan a bösz bika, megtámad egy lovagot, s lovát magát földre veti. Ezen borzalmas perczen eléugrosnak a köpenylobogtatók, s a bika figyelmét másfelé törekednek csalni.

Mind. Ez kegyetlen multság lehet.

Gyula. Szokott sikerülni e fogás ?

Tanító. Többnyire, s ekkor a bika rendesen ellenök fordul, de ezek jó futók, ügyesen menekülnek, a bika pedig másik lovasnak ugrik. Ez alatt az első lovagot fölsegítik, s lovát is ha

meg nem dögölt; ezen esetben a küzdőhomokon hagyják. Általában az ily viaskodásban a lónak a legnyomorubb szerep jutott; mert a bika vagy szügyébe dőf, s ekkor elvérzik, vagy belét tiporja ki. A bika ily módon 4 lovat elkinozván, kezdetik a második jelenet, t. i. a gyalogokkali viadal. Az elsők az adott trombita-hangra visszavonulnak, s előlépnek a viaskodók.

Megpillantván a bika új vívtársait, fejét a földre üti, s ellenök rohan; ezek azonban ügyes mozdulataik által oda játszanak, hogy dárdájokat nyakába szurhassák, s megsebzésök által a különben is vad állatot még nagyobb böszültségre birják. Most keletkezik csak az iszonyu látványság, a szinkörben felleget ver a bika, hogy dühöngő alakját elrejtse. Miután az állat 6—8 vívóval megküzdött, s a kört villámsebességgel néhány-szor megkerülte, föllép végre az espada — a fő; jobbjában vörös posztó, baljában kard, s az épen viaskodó bikának rohanván ügyesen válla közé szur.

Gyula. Na én nem ohajtok ily vérmulatságot látni.

Béla. Én sem.

Tanító. Ha a szurás talált, e bika azonnal vagy nemsokára lerogyik, ha nem, második, sőt néha harmadik merényre is szükség van. Ha lerogyott, ráugrik a főnök, s megadja neki a halálos dőfést, mire megzöndül a zene; elésietnek az öszvérek, s gyorsan az összegázolt lovakat elvonszolják. Ez is megtörténvén, megnyílik ismét a zárhely, s kirohan a második bika. S ez így folytatatik egymás után hatszor, megsebesítettnek az emberek, elvész 15—20 ló, s ebből áll ott a mulatság.

Béla. Na legalább erről is hallottunk valamit.

Tanító. Bizony csak valamit, mert az egész viadalt leírni hosszadalmas dolog lenne.

Béla. Én szeretem, hogy nálunk nincsenek ily látványságok.

Tanító. Kedveseim, már most nemcsak beszélgetésünknek, hanem könyvünknek is végére járunk.

Mind. Micsoda ?

Tanító. Ugy van édeseim, úgy hiszem ez alkalommal elég hosszan társalogtunk, s már sok állatról is szóltam.

Gyula. Hogy sok állatról beszélgettünk az igaz, de, hogy még legalább egy párról beszélgetniük nem lehetne, azt nem hihetem.

Tanító. Nem akarom, hogy megunjátok a dolgot.

Béla. Ilyesmit csak esztelen ember unhat meg.

Tanító. Hát te mit szólsz gyermekem ?

Gyula. Azt, hogy az ily szólalkozásokat éjjel s nappal el tudnám hallgatni.

Tanító. Na hát kedvetekért hozok még föl két tárgyat.

Mind. Hálísten!

Tanító. Hanem válaszszatok, melyikről szóljak előbb. Egyik lehetne teszem azt a kutya, a mi legkedvesebb házi barátunk és örünk; másik egy iszonyatos állat a *pánczélosok* osztályából, az úgy nevezett nilusi krokodil; az mindennapi társunk, ez a meleg tartományok legrettentőbb állata.

Gyula. Én azt gondolom, ha már ez alkalommal csakugyan végére kell járnunk társalgásunknak, legyen könyvünk inkább azon állattal berekesztve, mely nekünk is kedves játszótársunk.

Béla. Jobb is lesz előbb azon iszonyu állatot megismerni. Egy részt pedig örvendek, hogy szerencsénk lesz vele megismerkedni; mert annyit én már hallottam róla, hogy iszonyatos vad falánk és mondhatlanul pusztító állat

Tanító. Tehát előbb is ismerjétek meg képen.

Kedveseim ez amaz állat, mely mind emberekre, mind barmokra a legveszélyesebb.

A krokodil.

Mind. Jaj, mily kegyetlen tekintetű!

Béla. De mily fenyegető fogai vannak.

Gusztáv. De nézzétek csak hátát, mintha paizsa volna.

Gyula. Hát még farka mennyire fenyegető.

Tanító. Észrevételek kedveseim mind helyes, mind találó; hát még mit találtok benne, micsoda ismert állathoz hasonló?

Béla. A gyíkhoz.

Tanító. Na most nézzük közelebbről; feje széles, ajka nincs, állkapczájából 50 éles fog nyomul ki. Első lábán 5, a hátsón 4 ujj van; karmói erősek, lábujjai hártvásak. Innen van aztán, hogy vízben él, a szárazon is bir járni, miértis *kétéltűnek* mondatik.

Gusztáv. S ugyan mi lehet eledele?

Tanító. Rendes eledele állati táplálék, eszi pedig különösen: a halat, madarat, disznót, juhot, marhát, sőt az embert is.

Béla. S hol lakik?

Tanító. A meleg tartományok nagy folyóiban; rendes lakhelye a Nil, innen van neve is. A víz alatt rendesen leskelődik, konczát fogaival ragadja meg, a víz alá rántja, s megfulasztja. Szárazon, hova verőfényes napokon szokott kimászni, már félénkebb, s nem is annyira ügyes; nyaka t. i. merev, s fordulni nem tud.

Gusztáv. Csak nem gondolnám, hogy szapora állat.

Tanító. Sőt igen is az, százat is tojik s a partokon a homokba rakja le. De a gondviselés ennek is megadta ellenét.

Béla. Ugyan micsoda állat meri pusztítani ?

Tanító. Nem öt, hanem tojományát pusztítja az egyiptomi petymeg. Kikaparja ugyanis a homokból, és megiszszá. Egyéb-iránt növekedése is nagyon lassu, a két éves alig két láb hosszú.

Gusztáv. Lám ép annyira irtja és tartja vissza a természet, amennyire ártalmas sőt rettenetes.

Béla. S vajjon Európában találhatik-e ?

Tanító. A világ majd minden részében van, csak Európában nincs.

Gusztáv. S mekkorára szokott nőni ?

Tanító. Közönségesen 13—16 láb hosszú, de voltak már 30 sőt 50 láb hosszú példányok is.

Béla. Hát színe minő ?

Tanító. Felül barnazöld fekete pettyekkel, hasalja szennyes-sárga. Bőre iszonyu kemény, golyó sem hat keresztül rajta. S gondoljátok csak mit mondok, a balga nép, a régi egyiptomiak a krokodilt isteni tiszteletben részesítették.

Gusztáv. Szerencsétlen emberek! saját halálos ellenségüket istennek tekintették!

Béla. Ugyan minők lehetnek tojásai ?

Tanító. Mint a ludé, s rendszeren a nap melege kelti ki őket.

Gyula. S meddig szokott élni ?

Tanító. 40—50 esztendeig; s a petymeg pusztításán kívül még az a szerencse járul a dologhoz, hogy egymást is pusztítják.

Gyula. Na hálisten.

Tanító. Hát azt hallottátok-e, hogy fogja meg az embert ?

Mind. Dehogy hallottuk, dehogy hallottuk.

Tanító. Óra, sőt naphosszat is elhever a nádban vagy iszap-

ban, s úgy megvounja magát, hogy legfölebb tuskónak látszik, s lesi folyton a vizparton foglalkozó embereket. Mihelyt embert lát, észrevétlenül egyre közelebb huzódik, mignem egy ugrással beérheti a koncot. Ha közel jutott, hihetlen sebességgel, azonnal megöli s megeszi. Ha pedig kissé távolabb van, farkával csapja le.

Mind. Kárhuzatos alattomos állat.

Gusztáv. Farkában mégis iszonyu erőnek kell lennie.

Tanitó. Oly erő van benne, hogy az ökröt is le tudja csapni. Aztán mennyire alattomos, tanusítja az is, hogy tanyája felé még csónakon sem tanácsos járni; fölcsapja magát, neki rohan a csónaknak, kiveszi az embert, s a hajósok szemeláttára megeszi; s nincs mód, hogy ember embertársán segíteni bírjon.

Béla. És nem tudják ezen állatot az emberek pusztítani?

Tanitó. Irtják őket annyira mennyire vadászattal.

Mind. Ugyan kérjük, nem hallhatnánk csak kicsiben is egy ily jelenetet?

Tanitó. Szivesen, ha az ily undorító állat elleni vadászat is mullattat benneteket; szivesen kedveseim.

Mind. Jaj be kíváncsiak vagyunk.

Gusztáv. Engem inkább a mód és merény — melylyel eljárnak ellene, érdekel, hogy lássam minő fegyvert használnak ellene.

Tanitó. Egy utazó beszéli, hogy meghivatván krokodilvadászatra ép oly vidéken, hol ezen vérengző állatnak a lakosok közül többen áldozatul estek, úgy hallá: mikép a krokodil örömelebb támadja meg az embert szárazon mint vizen, ha pedig ő támadtatik meg, félénk, noha véletlenül rohan prédájára ő is, s üldözi is azt nyilsebességgel. Ugy mondják, hogy elejente egy pár száz lépésnyire lehetlen futásban menekülni előle. A vadászok rendesen ott ütnek tanyát már kora reggel, hova a krokodilok a nap meleg sugáriban sütkérezni járnak; ott azután elrej-

töznek vagy sűrű bokrokban, vagy a galyas fák ágaira kötött vastag lepedőkben, melyekben mint ágyban hasalnak, figyelnek s alkalmoszerűleg lönek.

Gusztáv. Na szegények, mi lesz ebből ?

Tanító. Ha tán a vadász elkésett volna, csuszva bujkálva kell rejtekhelyére lopkodnia. Ha már lö, jól találjon, különben mint e kép is mutatja halál fia.

Jelensége annyira büvölő, mikép az ember hatásától tekintetének teljesen megfoggottan áll meg, s míg nézi, bámulja a rettentő jelenetet, azalatt teljesen megsemmül. -- Ha jól van találva

legalább annyira, hogy erejében fogyatkozóvá tétetett : a vadászok fogai ellen magukat védendők hátára ugrosnak, s fejét fejszékkel darabolják össze. Husát, melyet némelyek jó ízűnek hisznek, a berberék megeszik, zsirját, vérét gyógyszerül használják föl.

Béla. Ez nagyon veszélyes vadászat lehet.

Tanitó. Mondok én még veszélyesebb vadászmódot is. Az afrikai fekete teszem azt tojását nagyon szereti és mohón eszi.

Mind. A krokodiltojást ?

Tanitó. Igen, s azt élte veszélyével is fölkeresi ; ha ily esetben észreveszi a vadat, és veszély fenyegeti, hirtelen vízbe ugrik ; ezen vakmerő emberek el vannak látva törrel ; a mint vízbe ugor-
nak, alámerülnek, a krokodil alá rejtőznek, s a tört annak hasába szurják ; ha az nem sikerülne, kiszurják, vagy kirántják szemét, s így teszik e különben fenevadat ártalmatlanná.

Béla. Na ezek is merész emberek lehetnek.

Tanitó. Hozok én föl még egy másik nem kevésbé merész vállalatot.

Gusztáv. Ugyan legyen szives kedves t. ur.

Tanitó. Ily másik vadász vesz magához egy pár kutyát, azokat a vizparton megköti, maga a sűrű bokrokban elrejtőzik ; a krokodil megpillantván az ebeket, alattomosan a parthoz vonódik, de mozdulatait a vadász is kilesi, s mihelyt fejét felüti, dárdáját azonnal torkába szurja.

Ekkor vízbe ugrik a vadász is, hátára ül, s agyonszurja. Azonban, mint beszélük ez is amaz is veszélyes vadászat. Egyébiránt az utazó is megjegyzi, mikép ezen szívós életű állatnak még bonczolása is veszélyes, s hoz föl egy esetet is, melyben azt írja, hogy egy ily állat fölbontatván, bele is kivetttétvén, midőn torkából a dárdát vonták ki, farkával véletlen egy legyintést tön' s minden körülállót lecsapván, közölök egyet halálra sebesített.

A krokodilnak általában nagy moschus szaga van, de az afrikaiak azzal nem törődnek; moschusrészeit egybegyűjtik s illat-tárgyul használják, husát jó ízűen fölfalatozzák.

Nevezetes, hogy ezen iszonyatos állat szelidségi képességet is bir mutatni; az utasok beszélik, miszerint Deludschistanban van egy krokodiltó, s annak lakói fölött bizonyos bűvész hihet- len hatáserővel bir. Elkiáltja magát *ao ao* — jertek — s a tó megelevenedik, sokszor 50—60 krokodil is a part felé siet; ekkor fölemeli dárdáját, a fenevadaknak mintegy jelt ad, s elrivalja magát *bedschitó*, — feküdjetek — s mindannyian hasra feküsz- nek és szájukat föltátják, erre néhány husdarabot szór a vízbe, az erősebbek megküzdének értte s elkapkodják, a fiatalabbak vagy gyöngébbek szerényen visszavonulnak.

Béla. Ki hitte volna azt ily zabáló állatról!

Tanító. Némelyek állíták: hogy a krokodil vízben nem hall, ez nem igaz, ép oly jól hall, mint lát, s hozzá oly nyilgyors, hogy kiszemelt martalékának egy jaj-kiáltásrai időt sem enged.

Gusztáv. Nemde ő is ismeri ellenségeit?

Tanító. Ismeri bizony, pedig nagyon jól; halátja, hogy egyedül van, s többen leskődnek körüle, vizalá merül, s egész nap sem buk- kan föl, csak éjjel üti fel orrát, s akkor keresi eledelét is. Egyébiránt ha szemeit vizsgáljuk, csakugyan éjjeli állatnak látszik lenni.

Gusztáv. S a folyók közt csak Nilusban található?

Tanító. Van biz az Niger és Szenegall folyamban is, most már azonban nem oly nagy mennyiségben mint hajdan.

Béla. Ha már viznél vagyunk, legyen szives kedves t. ur habár röviden is legalább egyetmást a békáról is mondani.

Tanító. Ti hamisak vagytok, az alkuból ismét kiléptek.

Gyula. Ha szivesen nem tanulnánk, nem alkalmatlankodnánk.

Tanító. Na legyen meg ezen kívánságtok is.

A béka.

Ime itt van egy pár, melyitek írja le a béka külalakját?

Béla. Én. A béka csupasz, rendesen farkatlan négylábu állat.

Tanító. Hol van hazája?

Béla. A viz- és földben.

Tanító. Na Gusztávom, minők lábai?

Gusztáv. Első lábain az ujjak szabadok, a hátsók uszóhártyások.

Tanító. Miként szól a béka?

Mind. Koax koax, ker ke ke ke.

Tanító. No ti már sokat tudtok a békáról. A természetbúvárok különféle megjegyzéseket tettek a békáról; némelyek tagadják hogy tengerben léteznék béka, szerintök csak kert, állóviz, zöld fü, halastó, és folyókban találhatnak, s valóban mérges egy sincs ugyan köztök, hanem rágó nedvök annyira maró és erős, hogy több esetben már halált is idézett elő.

Béla. De hát mit keres a béka fűvön vagy kertben?

Tanító. Apró bogarkákat, melyek eledelök, innét kis mennyiségben a kertekben épen nem kártékony állat, mert a zöldségre veszélyes bogarakat és legyeket elfogdossa, megeszi.

Gyula. S igaz, hogy télen át alusznak?

Tanító. Ugy van kedvesem, mihelyt hűvös idő áll be, a vízi

és földi béka egyiránt vízbe költözik, a partban lyukat váj, s 2, 4, sőt 8 is egy lyukba huzódik, s ott vannak étlen, szomjan, egész tavaszig.

Gyula. S télen át a nagy hidegben nem fagynak meg ?

Tanító. Megfagynak biz azok mint a kö, de meg nem döglenek.

Béla. Mikor bujnak elé?

Tanító. Mihelyt tavaszodik, folyók, tavak fölolvadnak, szóval mihelyt pocsolyák keletkeznek. Ezután már rendes lakhelye a víz, hol nappal uszkál, eddegél, hangicsál, estfelé pedig a partnak tart.

Béla. A béka tehát a tavasz hirmondója.

Tanító. És a földmivelő időjosa. Egyébiránt nevezetes, hogy bármily nagy zajt üssenek, ha a parton szalmát gyujtanak, rögtön elhallgatnak.

Gyula. Én már békahalászatot is láttam.

Tanító. Igen, horogra piros posztót vonnak, a béka azt husnak nézi, belekapaszkodik s kirántják; különben pedig hálóval is fogják, bugyogóját lerántják, s eledelnek készítik, kirántva nem rosz étel a békaczomb.

Béla. Ni a szegény béka is mire jut!

Gyula. Megeszik az ember mindenféle békát ?

Tanító. Csak az ugynevezett zöld békát. Egyébiránt ama megszámlálhatlan békaseregből az ember legkevesebbet fogyaszt.

Gyula. Ugy-e biz annak is megvannak ellenségei ?

Tanító. Vannak bizony : a récze, gólya, holló, seregély, kigyó, milliokat és mindenestől nyel le.

Béla. Igaz-e, hogy a béka élete oly tartós?

Tanító. A béka 10—20 nap is el van eledel nélkül, sőt el lehet vagdalni lábait, s még így is órahosszat él.

Gyula. S béka mindenütt találtatik ?

Tanító. Igen, a világ majd minden részében. Nálunk 3 fajtát különböztetünk meg, s ezek : a *leveli*, *eső* és *zöld* béka. Az első ime itt van :

Béla. Lám a pajkos, mily szépen megtelepült a galyon.

Tanító. E fajta igen szívesen tanyáz fákön és galyakon, s igen csinos állatocska ; háta füzöld, hasa fehéres, oldalain sárga és fekete vonalok látszanak, különben vizenyös és könnyen sikló állat, szeme pedig gyönyörűen csillámló; vízben nyugtalanabb mint lombon, s recsegő hangjával esőt szokott hirdetni. Innen némelyek üvegbe zárják, szobákban tartják, s legyekkel táplálják. Időjósátát e szavak tanusítják: Szól a béka, eső lesz. Egyébiránt sokkal ostobább állat, mint más béka, miért is könnyen fogható; míg más béka a legkisebb neszre vízbe menekszik, ez legfölebb kettőt hármat ugrik, s megadja magát. Husát nem szokták megenni. Különben megjegyzendő, hogy a mily ügyetlen védelmében, ép oly szemes és ügyes fogásában : a levelek közt úgy elrejtí magát, hogy alig látható, a légy nem igen veszi észre, s macskaszéri ugrásával azonnal elkapja.

Gyula. De látszik ügyessége külalakján is.

Tanító. Másik az *esőbéka*, némelyek gyepi békának is mond-

ják; mert nyáron szárazon, télen vízben tartózkodik, s eső előtt folyvást kuruttyol.

Mind. Hát ez ama jó kuruttyoló állat?

Tanító. Ez az, s már ennek teste is meglehetősen nagy, mely lapos szürkésbarna és pettyes; hasok alja sárgavörhenyes. Ez a legelterjedtebb faj.

Béla. Hát ezeknek mi szokott eledele lenni?

Tanító. Csiga, féreg, giliszta, s mert mindez a kertekre nézt kártékony: e faj a vetemények közt kis mennyiségben inkább hasznos mint káros. Tavasz kezdetével a békacsaládból ez szokott lenni az első vendég, mint mondók, eső előtt jelt ad, eső után pedig — különösen viharos vagy zápor eső után, porontyaival együttsergesen jelenik meg; sokszor fölkapja őket a szél, egy helyről másra viszi, s tömegestől hullanak alá, miértis a nép azt hiszi sokszor, hogy csakugyan békaeső esik. Ezt sem szokták megenni; hisz ellenségei, melyeket már ismerünk, különben is eléggé pusztítják.

Gyula. Hát a zöld béka minő?

Tanító. A *zöld béka* másképp kecskebékának is neveztetik.

Béla. Tán ez ama faj, melyet az emberek is megesznek?

Tanító. Igen, ez az, s lehet találni majd minden tó és folyóban. Háta zöld, sárga csikokkal, hasaalja fehér; nagysága 3 ujjnyi, szapora és nagyon terjedt, éjjel legtöbbször brekeg. Ha ki-siüt a nap, fölkeresi a meleget, s kiül a partra, de mihelyt legkisebb neszt hall, azonnal vízbe siet; ősz végével iszapba rejtőzik, s a telet merev aluvásban ott tölti. Ez az említettek közt legfalánkabb, férget, bogarat, csigát, sőt az apró halakat, s ha hozzá juthat, még az apró madarakat is megeszi.

Átalában a béka igen könnyen ugrik s igen jól uszik, hátsó lábai hosszúak, bőre, melyet minden héten levet, sima, s különösen fürge és eleven állat, a kacsá igen szívesen élődik rajta. A

magános éji csöndben mélabus kuruttyolások valami sajátságos hangot ad.

Békában legkifejlettebb rész a szem s a hátsó lábak, foga kevés fajnak van, s ha van is, alig van kifejlödve; első lábán 4, a hátsón 5 ujj van, de minden köröm nélkül. Meleg éghajlat alatt annyi a béka, hogy folytonos zajgásukkal a néma vidéket szinte szózatossá teszik; egyik bög, másik füttyöl, harmadik brekeg, negyedik sohajtozik, s mindez oly öszhanggá olvad, hogy az európai utasokat valami nagyszerűen meglepi. Vannak köztök olyanok is, melyek folyton kaczagó hangot adnak, egyik jobban erőködik mint a másik, de ezen sajátsággal is kizárólag csak a himek bírnak. Egyiptomban a békát életanyának tarták, s ma is találtatnak emlékek, melyek tiszteletére mutatnak; egyébiránt az egész nem lesz egyéb, mint a természet ébredésének a tavasznak jelképe.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A z e b.

Kedveseim! utósó cikkünkhez jutottunk.

Mind. Elég sajnós.

Tanító. Na találjatok kárpótlást abban, hogy e végtárgynál a szokottnál hosszabban mulatandunk.

Béla. A vigasz nem mindig kárpótlás.

Tanító. Legyen tehát vigasz is kárpótlás is maga a tárgy. Lássátok kedveseim, az eb az embernek válhatlan társa, holtáigani leghivebb barátja; vele együtt elterjedt az egész földön, vele élvez, vele busong.

Béla. Az eb tehát nagyon hü, ragaszkodó állat.

Tanító. Minden állatok közt a kutya bir felmutatni legvonzóbb hajlamot, hüséget, kitartást és szeretetet. Nézzétek csak a főnebbi csoportozatot, mily különféle fajuk, s mégis mily békes játszékonyásban vannak. Amennyire pedig urához, gazdájához ragaszkodik, azt leírni lehetlen; mit érdemelnek mindezekért tőlünk az ebek?

Mind. Szeretetet és jó bánásmódot.

Tanító. Ugy van, nem is igen van ember, ki a kutyát nem szeretné; nemzetünk pedig különösen kedveli; tán innen vannak a sokféle közmondások is, minők: Eb, aki nem barát. — Eb ki bánja, — kutya a ki szánja. Ebnek ura ura a fakó. Ebnek parancsol. — Eb volt ott; — csak eb a kutya. — Kutyák az ebek. — Ebsógor kutyakoma. — Ebnek eb a barátja, kutyának kutya. — Ebnek eb fia. — Aki ebbel játszik, bot legyen kezében.

Gyula. Én is mondhatok egy párt?

Tanító. Mondj barátockám.

Gyula. Köti az ebet karóhoz. — Eb is kopó is agár is. — Bolond kit a kötött eb is megharap. — Eb sem rágódik csonton, ha husra talál. — Nyalakodik mint az eb. — Eb mondja kutya hiszi.

Béla. Elég már, hagy mondjak én is valamit.

Tanító. Mondj kedvesem te is.

Béla. Szereti mint eb a macskát. — Ebcsont beheged. — Eb kérdi, kutya felel. — Ebül kezd, ebül végzi. — Kutya is félti a bőrét. — Fut, mint a leforrázott kutya. — Hizeleg mint a kutya. — Kutya is megmarja az ebet. — Kis kutya nagy kutya nem ugat hijában.

Gusztáv. Hát nekem semmi se maradjon hátra?

Tanító. De bizony csak maradjon, szólj fiam te is.

Gusztáv. Kutya van a kertben. — Hátul sompolyog, mint a kutya. — Annyi mint a tarka kutya. — Sok kutya nyulhalál. — Bekapta mint kutya a legyet. — Kutya is haragszik az orráért. — Egyik kutya másik eb. — Csavarog mint a kutya.

Tanító. Na ebből elég lesz ennyi kedveseim. Most menjünk tovább:

Láttátok már mily serényen sűrög, forog, ugat, vonit ura körül? mily hiven őrzi a házat, a nyáját? mily pontosan teljesíti a parancsot? mily finom hallása és szaglása? mily vitézül

küzd a ház körül élethalálra, ütteti, vereti magát, koplal, fázik, s mindezt uráért teszi. Innen van a közmondás: Az ebnek 9 lelke legyen.

Gusztáv. Szegény állat mily nevezetes sajátssággal bír; na én többé nem fogom bántalmazni az ebeket.

Béla. De én azt sem engedem meg, hogy más bántsa őket.

Gyula. Én sem.

Tanító. Szép az adott szó, de megis kell ám azt tartani.

Most más sajátsságáról szólok. Ha a kutya megszokta a házat, legyen gazdája bármily mostoha hozzá vagy bármily szegény, inkább másutt keresi eledelét, még sem hagyja el urát.

Béla. Hallatlan ragaszkodás!

Ha gazdája megbántja, feledi; ha jót tesz vele, soká megemlékezik róla. Ha bűnös — mit ő jól érez — csusz mász, ura lábához simul, mintha csak könyörögne; ha nem kap engedelmet s veretik, kezet és korbácsot megcsókol. A házat el nem téveszti, urát ezrek közt is fölismeri, ha ellopják, mérföldekről is hazasiet. A gyermek üti veri, ő nem bántja, hanem egyre nyalogatja.

Gusztáv. Igaz, ily jelenetet magam is nem egyszer láttam.

Tanító. S mit vonnátok ki a mondottakból?

Gyula. Azt, hogy mi is hivek legyünk szüleinkhez, ha csintkövettünk el, bocsánatot kérjünk, s a büntetést türelemmel viseljük.

Tanító. Helyesen van. Hát vadász-ebet láttatok-e? Láttatok-e ebet tánczoló majmok között, vagy a legelő nyáj körül vezérkedni? Ha ti mindezt tudnátok, vagy látnátok, mint üzi el az ellenséget a háztól, vagy hogy tereli el a kártékony állatot a nyájtól, s mily nyugottan tér helyére, miután kötelességeit teljesítette: valóban bámulnátok a kutyán.

Gusztáv. A tett kérdések is kiváló sajátsságra mutatnak.

Tanító. Mégis mit tudátok belőle következtetni.

Béla. Valami kitünő tanulékonytságot.

Tanító. S ebből?

Gyula. Hogy ránk nézt nagy szégyen lenne nem tanulni, sajátunkra gondot nem viselni, s oktalan állattól felülmulatni.

Tanító. Eltaláltatok. Egyébiránt példákban többet látunk.

Mind. Jaj be örvendünk, hogy ismét példákat hallunk.

Tanító. Elsőbb hozok föl egy példát, hogy lássátok mennyire szereti a kutya a gyermeket.

Nem régen bizonyos földmives erdő mellett dolgozván, 4 éves gyermekét is magával vitte; míg az apa szántással foglalkozott, a fiu az erdőbe tévedt, s alkonyatkor haza akarván térni, gyermekét sehol sem lelé. Levert lélekkel és kisirt szemekkel tért haza; s mikor házába érkezik, akkor veszi észre, hogy kutyája is elveszett.

Gusztáv. Szegény apa, mennyire busulhatott ez eseten!

Másnap reggel megérkezik a kutya, s neki darab kenyéret vetvén, többé rá sem figyelt, mert folyton gyermeke fölött sirán-

kozott. A kutya azonban megmeg eltűnt, s csak másnap reggel jelent meg ép azon időben, melyben reggeli kenyerét kapni szokta; megkapván pedig eledelét, megmeg eltűnt. Most az apa megfigyeli, utját követi, s öt gyermekével együtt egy elhagyott kőbányában lelé, hol a gyermek épen a kutya által neki vitt kenyeret eddegélte.

Mind. Páratlan teremtmény!

Tanító. Lám ő táplálta sajátjából s ő adta vissza a gyermeket.

Mind. Valóban.

Tanító. Most hozok föl egyet tántorítlan ragaszkodásáról.

Egy mészárosnak ellopták kutyáját, s azután nála nélkül nem igen bátorkodott utra menni. Két év mulva kénytelen lön azt tenni, mitől sokáig vonakodott; tehát utra kelt, s a rossz utak miatt épen úgy esett ki dolga, hogy éjre egy magános félre esőt gyanus csárdában kelle megvonulnia. Szívesen tovább haladt volna még, de sem a kocsis nem akart sem a lovak nem birtak tovább menni.

Gusztáv. Pedig veszélyes ily csárdákban éjszakázni, nemde?

A mészáros nem csalódott, éjközépen két rabló csakugyan rá tört.

Ő azonban nem feküdt le, ülve töltötte az éjet, s a rablók is ily helyzetben találták. A mészáros most fegyvert ragadott; első megtámadtatásának egy rá huszított kutya által kellett volna történnie, de a rablók bámulatára a szerep ellenkezőre fordult. A kutya ugyanis régi urára ismert, s ez megtörtévnén a rablóknak rohant, egyet azonnal az általok betahított módon lerántott, másikat leütötte a mészáros, s kutyájával együtt szerencsésen megmenekült.

Béla. Istenem, még cselédség sem igen tenne ennyit uráért.

Tanító. Bizony kedveseim e hűség példája ritkítja párját. A mészáros utközben megbetegedett, egy pagonyban megvonta magát, ebe ott is vele volt minden nyomon, s miként a kép is mutatja mindvégig ő volt a legbiztosabb öre.

Gusztáv. Jaj de szeretnék én legalább még egy ily példát hallani.

Béla, Gyula. De még én is ám.

Tanító. Na hát legyen meg kívánságtok ; most mondok egy példát, melyben az eb ura vagyonáért föláldozza magát, s noha ura irányában niostoha sőt kegyetlen : a kutya még sem tágit, inkább megöleti magát, még sem szűnik meg gazdáját veszteségére figyelmeztetni.

Mind. Ez ismét nevezetes esemény leend.

Egy kalmár, adósságait beszedendő, utra kelt, kutyáját mint szokta, most is magával vivé. Az utazás lóháton történt, s mert mindenütt fizettek, az adósság hamar be lön hajtva. — A kalmár vidoran tért vissza.

Utközben, lankasztó idő levén, a pagonyban egy bokor mellett letelepedett, s tüszűjét is feje alá tevé, jól elaludt. A

mint felocsudik, látja, hogy megkésett, sebtében lóra pattan, s utját folytatja.

A kutya egy darab utra kíséri, el elmarad, a nyughelyre visszaszalad, emelgeti a zacskót, de nem bírván vele, megmeg urához fut; sir, vonit, a lovat mintegy késtetni akarván, harapdálja, sőt urának ruhájába is belecsimpeszkedik. Gazdája azonban egyre tovább halad.

A kutya nyugtalanabbá válik, a lovat ismét harapdálni kezdi, sőt — hogy megállapodásra bírja, lába elé fekszik. Ura most meghökken, s ama gondolatra jő, hogy ebe megveszett; s hogy a nagyobb bajtól meneküljön, kapja pisztolyát, és ebét föbe lövi. A kutya, mintha hálátlanságát akarná szemére vetni, még egyszer hozzá csuszik, de a kalmár, hogy a véres jelenettől meneküljön, odább rugtat.

Mind. Ejnye, az kegyetlen ember lehetett.

Tanító. Még egyszer visszatekint, s az eb akkor is farkát csóválta.

Mind. Szegény pára!

Most ura valóban megsajnálta, s föltette magában, hogy első alkalommal más ebet veend. E gondolatra véletlen pénzét akarván tapogatni, észreveszi, hogy tüszűje nincs meg. Kutyája magaviselete agyában csak most tükröződött vissza tiszta valóságában; jajveszékelnéi kezd, s paripáját lóvesztében hajtja vissza. Futtában vérnyomokat lát, de pénze jutván eszébe, csak nyughelyére sietett.

Mind. Ur Isten, mi lesz ebből?

Nyargal, nyargal, s nemsokára a bokorhoz jut, hol mondhatlan bámulás fogá el; mit véltek, mit talált?

Béla. Pénzét.

Gusztáv. Az ebet.

A bokorhoz ismét csak vérnyomok vezetéek, s megtalálta

pénzét és ebét; az eb a tüszün feküdt, s urát látván közeledni fejét még egyszer fölemelte, farkát megcsoválta, s megszünt élni.

Mind. Már ez a hűségnek ritka példánya!

Gusztáv. S mennyi tanulság a kutyának ez egyetlen példájában.

Tanító. S ezek után kutyával tudnátok-e így bánni?

Béla. Ejnye gonosz fiu. Széchenyi Könyvtár

Gusztáv. Na ez jobban megérdemelné a büntetést mint a kutya.

Gyula. Ez valami süheder, ki boszut áll a kutyán.

Tanító. Hogy hasonló bánásmódra ne ragadtassatok, elmondom, hogy kell a kutyával bánni. A kutya, ha rosztat tesz, szintén megbüntetendő, de tetten kell fogni, hogy lássa, miért büntetik; s csak farát szabad ütni; rázni, tiporni, rugni nem szabad. A kutya általában nagyon megérti az embert; parancsra nyit, zár ajtót, széket hoz, kalapot emel, elrejtett tárgyakat fölkeres, kendőnket idegen tárgyak közt kiválasztja, szem-füljátékot tesz szavunkra fülünkbe sug stb. de mindez jó bánást és jutalmazást kíván.

Béla. S minden kutya oly hü mint a főnebbiek?

Tanító. A kutyák hűsége általában páratlan; s e sajátság nem nagy dicséretére válik sok hálátlan embernek.

Gusztáv. És az elszámolt sajátságok is föltalálhatók minden kutyában? Én legalább hiszem.

Tanító. Az ebnek sok faja van, a nevezetesebbeket elmondjuk.

Gyula. Nemde alakjuk sem egyforma?

Tanító. Mikint különböző a faj, ép oly sokfélék az ebnek sajátságai is. Igen sokat kellene beszélnem, ha az ebnek minden fajával és csak kitünőbb sajátságával is megismertetni kívánnálak benneteket: ha azonban jól figyeltek, fölemlitendek némely fajt, s bennök az eltérő de ránk nézt minden tekintetben hasznos sajátságokat is látni fogjátok.

Gusztáv. Én csupa szemfűl leszek.

Béla. Én is különös barátja vagyok ám a kutyának.

Gyula. Én pedig mondhatatlanul szeretem, midőn ily hűség és tanulékony állatról egyetmást hallhatok.

Tanító. Elsőbb is nezzétek a képet.

Béla. Ej ni, ott egy kutya, rajta meg egy fi.

Gyula. Hát az a magas ház ott fönn.

Tanító. Elsőbb nézzétek a hegyet, aztán ama sajátságos épületet, végre az ebet, e három pont a kép tárgya.

A hegy ama nevezetes *Sz. Bernárd hegye*, melyen keresztül Wallisből Olaszhonba egy igen járt ut vezet. Ama magas sziklavölgyben, melyet örök hóval födött bércek környeznek, áll az ó világ legmagasabbra rakott épülete Sz. Bernárd zárdaja. A hóhegyek amott balra nagyon jól kivehetők, a zárda egész magánosan áll ép oly helyzetben, mintha valamely sziklaszigeten pihenne. Ott lakik 10—12 barát, kiknek egész foglalkozások ebből áll; befogadják az utasokat, azokat megvendégek s ellátják őket minden szükségességekkel. Ama 8 hónapon ke-

resztül, melyekben köd, hó, zivatar, fúvatag halálos veszélyeket szokott az utasokra hozni, eme barátok vagy szolgálók folyton czirkálnak; az eltévedteket utba igazítják, s a hó alá merülteket kiszabadítják; és ezen foglalkozásukban leghivebb társaik, legtevékenyebb szolgálók az ebek; melyek majd maguk kutatják a veszélyes helyeket, majd meg a barátok társaságában keresnek föl minden zugot, minden utat, melyek hózivatarban halált hoznak minden utasra.

Gusztáv. Ezek jó emberek lehetnek.

Béla. De hát a kutyák mily fontos szolgálatot tesznek!

Mihelyt a kutya veszélyt sejt, oda siet, meggyőződik róla, s nyilsebességgel urához iramodik, s ugatás, nyugtalan mozdulatok és szorongások által értesíti. Ekkor visszafordul, a veszélyes hely felé tart, s urát mintegy hívogatva gyakran vissza visszanéz, s egyenest a szerencsétlenség helyére vezet. A kutya nyakán rendszeren kosárban kenyér vagy hordócskában valamely erősítő ital csügg, hogy azt az utas használatára fordíthassa.

Gyula. Istenem, ki gondol ki ilyeseket!

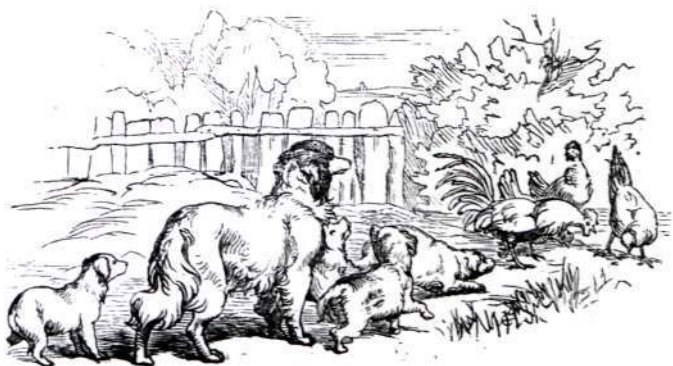
Jó és okos emberek. E kutya, melyet itt szemlélték *barry* név alatt ismeretes, s 12 folytonos évet töltött az ily emberi szolgálatban, s több mint 40 embernek adta vissza életét. Erélye és buzgalma ezen áldásos foglalkozásban valóban kitünő és páratlan volt; mihelyt köd ereszkedett, megtornyosultak a hófúvatagok, vagy magasabb hó esett: nem volt erő, mely őt a zárdában visszatarthatta volna; folyton körül járt, minden veszélyes helyet fölkeresett, kapart, szaglált, hogy a beszakadt, vagy eltemetett embereket fölhalálhassa, s így működött élte utolsó perceiig, most kitömve s fölállítva a berni museumban látható.

Gusztáv. No, ha sorsom valamikor arra vezérlend, bizonyosan megtekintendem. Már ez aztán megérdemli a kitüntetést.

Béla. Ki hinne ennyi buzgalmat egy kutyában!

Gyula. Be szép dolog ilyeseket hallani.

Tanitó. Na most nézzétek ezt a képet.

Mind. Jaj mily csinos kutyák ezek.

Tanitó. Ezek kedveseim vadászebek; a legnagyobbik az anya, a többiek körülé kölykei.

Gusztáv. Ha állásokból következtetni lehet, ezek nagyon tanulékony állatok, arcuk tekintetök nagyon okos.

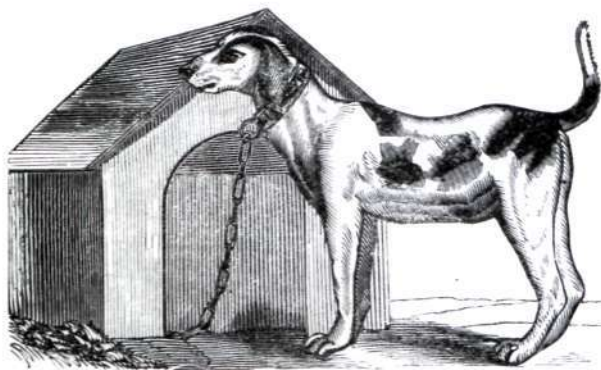
Tanitó. Kedves tanulékony és szolgálatkész állatok, szaglásuk is nagyon finom, de az oktatásban kimélettel kell eljárni, mert néha kötözködök, s általában szigor vagy veréssel nehéz boldogulni velök; hogy kézhez szokjanak, minden pontos szolgálatért egy darab hus vagy kenyér kedves jutalom, utóbb egy kis szörmentébeni czirógatás is elégséges. Hát ezt az állatot ismeritek-e?

Béla. Ez nem vizsla?

Gyula. De nézd csak mily bátor tekintetü.

Tanitó. Színe és szőre változó, füle hosszú és lefüggő, farka többnyire csuta, mert elvágatják, hogy keresés közben, midőn jelt ad, zajt ne üssön. Ez igen okos és minden tekintetben nagyon tanulékony állat; hozzá engedelmes és nagy vadászatkedvelő; szaglása minden kutyáét felülmulja.

A vadat igen sokáig megállják, míg urok helyre érkezik, ha pedig nem volna jelen, utána futnak, fölkeresik, s a vad nyo-

mába vezetik. A főnebbi jobb szereti a vizet, szivesebben is eljátszadozik benne, de ez sem vonakodik tőle, s a talált vadat örömmel kihozza.

Béla. Istenem mily hasznos sajátságokkal birnak a kutyák.

Tanító. Ime itt egy másik.

Gusztáv. Ezt ismerem, ez *uszkár*.

Tanító. Igen; füle hosszú, széles és lecsüggő, feje vastag és kerek, dereka rövid, szőre göndör, fürtös, színe változó; a valódi uszkár szőre fehér, vagy fekete, vagy e kettőből vegyes.

Gusztáv. Ennek nagyon türelmes állatnak kell lennie, mert mint látom, itt is egy kis fiu parancsolgat neki.

Tanító. Nyugott és értelmes állat, szereti az embert a jó bánásmódot, de ha már megszokja az elzáratást a lánczot is.

Ime itt is van egy mindjárt saját házában és lánczon, és miként látható, egész nyugottan egész türelemmel kandikálva kifelé, még azon madarkákkal sem törődve, melyek éppen evődényén falatoznak.

Béla. S nyáron nem alkalmatlan neki meleg bundája?

Tanító. Biz az alkalmatlan, de meleg időkben nyirni szokták.

Gusztáv. Vadászatra nem szokták alkalmazni?

Tanító. Gyéren; különben jó uszó, s kedves játszópajtás kivált a gyermekeknél, mint a kép is mutatja.

Béla. Hát az agár minő lehet?

Tanító. Azt is kívánjátok ismerni?

Mind. Igen.

Tanító. Na jó, legyen meg kívánságtok. Ime itt van egy pár, mint láthatjátok, teljes futásban.

Mind. Jaj be gyorsan futhatnak ezek!

Tanító. Az agár nagyon gyorsfutó, s ősi hazája Törökország; jó nagy és mindamellett könnyü és karsu állat; feje kicsi, orra hegyes, füle apró hegyes vége lecsügg, szőre többnyire rövid. Az agár egyike a leggyorsabb állatoknak, ugatása ritka, szaglása silány, nem igen okos, hűsége sem igen kitünő, házör még rosszabb.

Gusztáv. Na ezt nem hittem volna.

Ereje azonban elég nagy, kövérnek nem szabad lennie. A tatár agár nagy és bozontos szőrű, a perzsa és kisázsiai még ennél is nagyobb. Agár még Délindiában is találtatik. Nyulva-

dászaton páratlan hasznos állat. Némelyek saját ösztönükből is kijárnak a földekre, elfogják a nyulat s haza viszik, mások a lóháton vadászatot tesznek nagy szolgálatot, ime itt egy példány.

E képet látók már ugyan főnebb, de hogy saját helyén is lássuk, ide iktatjuk még egyszer rohanó futtában s valódi foglalkozásában.

Gyula. Na szegény nyul jaj neked.

Tanító. Szabad térségen a nyulak elleni vadászatban páratlanul hasznos társ; látása ugyanis nagyon éles levén, ugyan csak nyul legyen, mely megmenekül előle.

Gyula. Lám lám, csakugyan minden fajban külön sajátosság van.

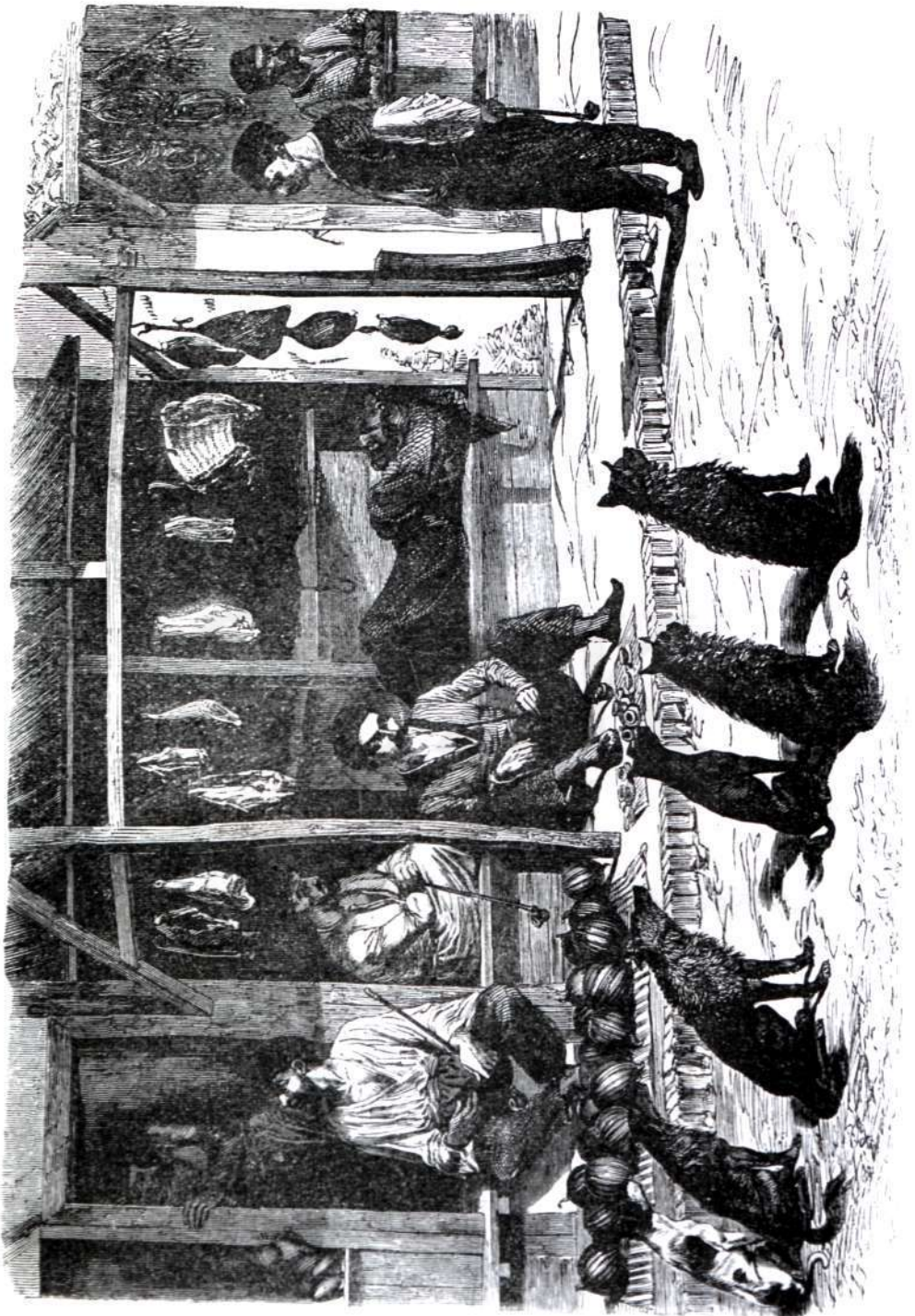
Tanító. Hát ezen példányt ismeritek-e?

Mind. Jaj, mily kedves állat!

Tanító. Ez buvár kutya, hazája Neufundland. Feje széles, orra vastag, lefüggő füle, teste hosszú, szőre selyemfinomságú bolyhos; színe fekete, vagy feketefehér, de van rőt is; labujj köze uszóhártyás, miértis nagyon könnyen bukik és uszik.

Gyula. Ezt is szokták vadászatra használni?

Tanító. Legkivált vízi madarakra, a vizet különben is nagyon szeretvén, magától is bele ugros. Egy utazó beszéli, hogy Portsmouth mellett egy ur tengeri fürdőt használván, nagyon beuszott, a tenger pedig már hullámsani kezdett; családja a partról látván a veszélyt, emberekkel kezde alkudozni, kik utána uszszanak s megmentésék, de ezek fölötté sokat követeltek; míg az emberek vonakodnak, egy ily kutya a habokba ugrik, s a már el-elmerült embert csakhamar kivonja.

Béla. Lám ismét egy példa, melyben az eb tulatesz a szivtelen emberen.

Tanító. Hát ezt tudjátok-e micsoda?

Gyula. Aj de mi lehet ez?

Béla. Valami mézsárszék.

Gusztáv. Az ebek pedig valami leskődő vendégek.

Tanító. Ugy van kedveseim. Sehol nincs egy csomóban annyi kutya, mint Törökhonban különösen pedig Konstantinápolyban, hol a gazdátlan ebek seregesen járnak, de azért őket bántani, kinezni vagy agyonütni nem szabad. A nép boszuját ki nem kerülné, ki ilyesmit cselekedni bátorzkodnék. A tehetösebb török az asztalhulladékot egybegyűjti, s az ebeknek az utcára rakatja.

Béla. S honnan származnak ama kutyák?

Tanító. Egyiptomból, s általában szabadon és tétlenül élnek, ha pedig szagot éreznek, csoportosan a koncra sietnek; ily helyeknél pedig, minő teszem a mézsárszék, naphosszat elólálkodnak, lesnek, várnak, míg ittott számokra is valami pottyán.

Hát eme jelenetre mit szóltok?

Gyula. Jaj mi lehet ez?

Tanító. Ezek kedveseim szánon utazók kutyafogattal.

Mind. Micsoda? kutyafogattal.

Tanító. Igen, s mikint láthatjátok, van befogva mintegy 8.

Gyula. Na ilyesmit még nem is hallottam.

Tanító. Hát az emberekre mit szóltok?

Béla. Ezek is valami furcsa teremtmények lehetnek.

Tanitó. Eskimók vagy eskimaik nyershust evők, így nevezik őket az indiánok, s ott laknak, hol a mindig megfagyott föld sem füvet sem gyökeret nem terem. Egyetlen barma az eb. Ezt mint látjuk majd befogja és szánkán utazik rajta, majd megterhet rak rája, s vele indul vadászatra. Ebeik 1 óra alatt 2 mérföldet megfutnak; s igen finom szaglások levén, ha iramszarvast vesznek észre, utána rohannak, s addig meg nem nyugosznak, míg urok azt el nem ejti.

Gyula. Na ezek is sajátóságos állatok lehetnek.

Tanitó. Szükségből gazdája megeszi húsát is. És most még egy képet mutatok.

Gusztáv. Ej, ej, mily csinos fogat, ki hinné, hogy ezek is kutyák!

Tanitó. Hogy teljesen fölismerjétek őket, egy szemtanu észrevételeit közlöm. *Wrangel* 1820-ban Szibéria északi részét beutazván, úgy vevé észre, hogy ott a kutyán kívül semmi vonóállat nincsen. Az ottani kutya nagyon hasonlít a farkashoz,

még ugatása is majdnem ugyanaz. Nyáron rendszeren viz alatt vannak, hogy bőrüket a szuró férgectől megóvják, téli tanyájok a hó. Befognak 12-öt is, elől megy a legbetanultabb, s ha egyszer egy utat megtettek, azt annyira megjegyzik, hogy még pihenő helyeiken is megállapodnak, ha tán addig ama helyet magas hó rejtette volna is el; ily esetben az eltemetett házikót kikaparják, s maguk vezetik urokat nyugvó helyére.

Nyáron csónakot vontat, s ha tán mentében szikla gátolná, a vízbe rohan, tulpartra megy, s ott folytatja dolgát stb.

Béla. Én Teremtőm, mennyi gondviseléssel vagy az emberek iránt!

Gusztáv. Na azt soha nem gondoltam volna, hogy a kutya ily jeles tulajdonokkal bírjon, vagy hogy embernek ennyi szolgálatot tegyen.

Tanító. Még a főnebbi példához ezt teszem. Az említett vidéken minden embernek van legalább 4—6 kutyája, utazáskor reggel enni kéveset kapnak, s egy nap 15—20 mérföldet is megtesznek, estve jól tartatnak. Hogy lábaik meg ne romoljanak, télen börcsizmát kapnak. 5 kutya három embert és 60 fontnyi podgyászt könnyen elvontat.

Gyula. Már ez aztán szükséges és hasznos állat.

Tanító. Kedveseim! a kutyák hűségéről, tanulékonyágáról, s ama számtalan hasznos szolgálatról, melyeket embereknek tesznek, könyvet lehetne írni, de mindez most körünkön túlesik; lehet hogy más alkalommal e téren még találkozandunk.

Mind. Engedje ég, minél többször s minél hamarább.

Most még ezeket jegyezzétek meg: Sok népnél, teszem azt a sinaiak, grönlandiak és eskimóknál a kutyahús közönséges eledel. Afrikában hizlalják őket, csoportosan vásárra terelik, s

inkább veszik és eszik, mint más állatot. A négerék is fölötte becsülik a kutyahúst.

Zsirja belső bajokban, névleg sorvadásban hathatós gyógyszer. Bőrét kicsávézzák, szőrét fonják, szóval a kutya minden tekintetben fölötte hasznos állat. Nem fogjátok kizozni az ebeket ?

Mind. Nem, nem, soha.

Tanitó. Szavatoknak álljatok kedveseim. Isten veletek.

Mind. Isten mindnyájunkkal.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZAR

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

